Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

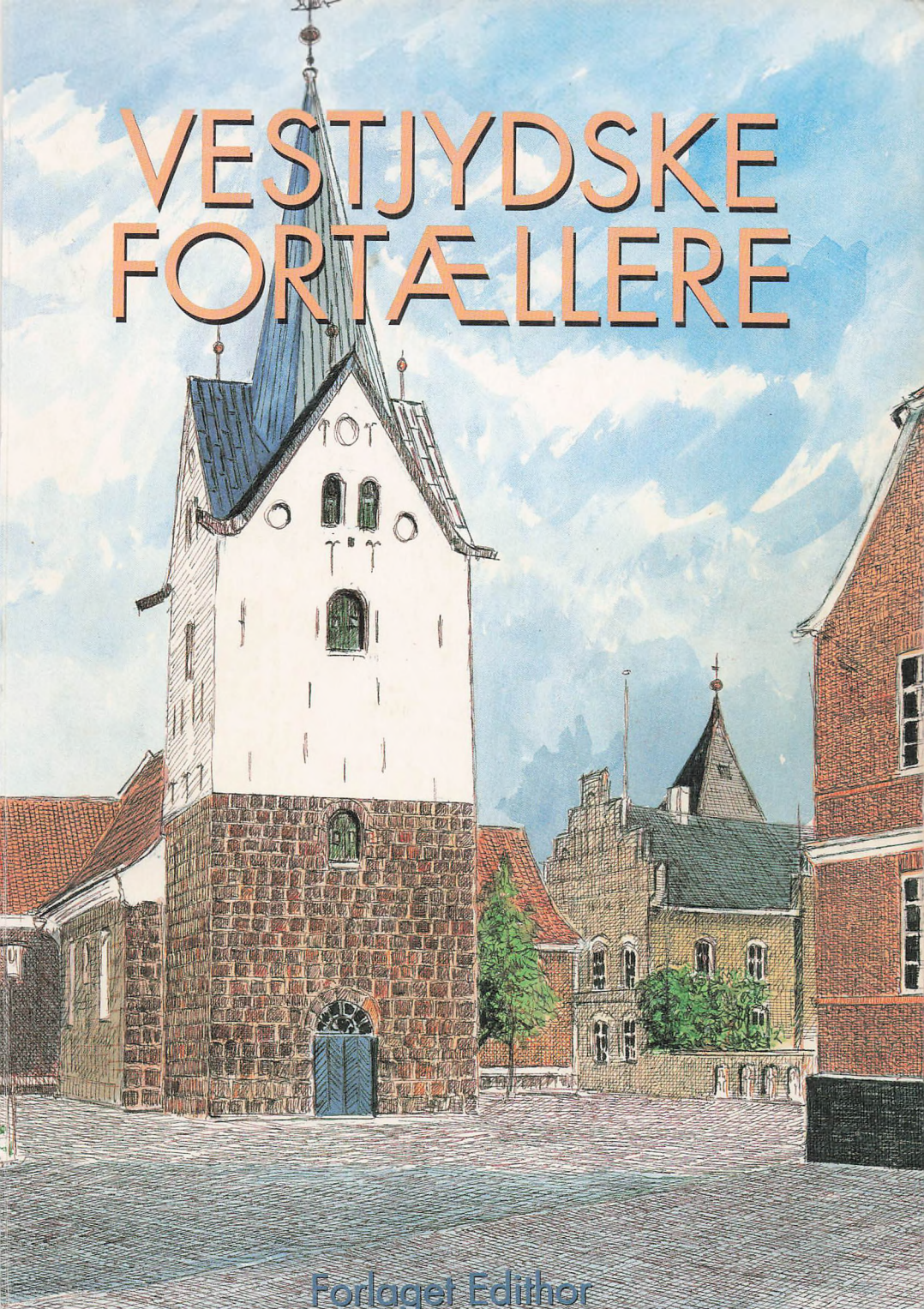
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 1999

Redaktion: Thyge Clausen

Omslag: Varde kirke. Tegnet af Gustav Holgersen

Sats og tryk: P. E. offset & reklame A/S

ISBN 87-984273-5-0

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Erindringer fra en tid med luftfart 9
Hans-Jørgen Eriksen, Varde

Hans ville jo til søs 23
Hans Sigfred Knudsen

Hvordan laver man en Københavner om til en jyde 27
Gustav Holgersen, Varde

Under tagspærene 35
Claus Thinghøy

Hvorfor og hvordan bliver en vendelbo vestjyde 43
Speciallæge Margot Bøving, Varde

Min Barndoms - jul 59
Preben Simonsen, Varde

Julen 1930 65
Carl Emil Lauridsen, Varde

Hvor himmel og hav mødes 67
Maren Haulrig Lorentzen, Vejle

Kalajdoskopiske fraser 70
Rektor Axel Momme, Esbjerg

Bal i den Borgerlige 81
Thyge Clausen, Varde

Oplevelser i Shellsvinget 97
Hilda Sørensen, Varde

Kvindeliv 101
Annelise Søndengaard, Elsted

Østjyde bliver Vestjyde. 45 år i Varde 115
Ole Rand Jørgensen, Varde

Knudsen'erne har præget historien 123
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Fra min Barndom paa Varde Nørremark 127
Niels C. Nielsen, Fremont ca U.S.A

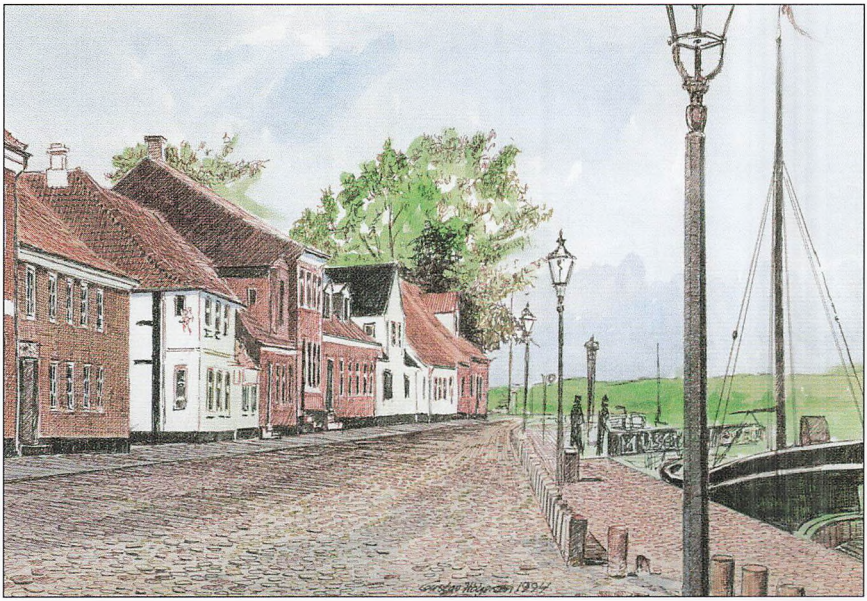
Et hus og en by runder de 125 år 136
Olaf Bak, Bramming

Forord

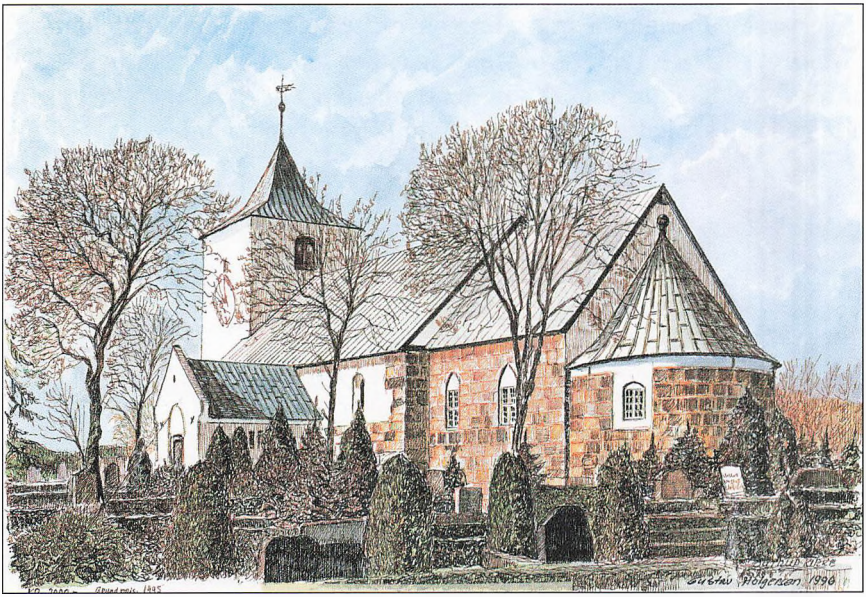
Med denne udgave forlader Vestjyske Fortællere et århundrede, nej et årtusinde, og det sker med manér.

Indlæggene er så spændende og varierede som aldrig før. Fortællingen, den gode historie, selve kærnen i al litteratur, udfolder sig ubesværet. Karen Blixen betegnede sig selv som Story Teller, altså historiefortæller, men ellers har man set en tendens til at gøre boglæsningen til et problem med at løse dunkle gåder uden at kunne glæde sig over historiens flugt.

I Vestjyske fortællere har kunsten at spinde en ende udfoldet sig uhindret, og vi skylder vore bidragsydere en stor tak fordi de med deres livfulde skildringer lader os træde ind i år 2000 med krøniken, den gode Geschichte, mere sprællevende end nogensinde.

Skibsbroen i Ribe. Akvarel af Gustav Holgersen.

Outrup Kirke. Akvarel af Gustav Holgersen.

Erindringer fra en tid med luftfart

Af Hans-Jørgen Eriksen,
tidl. lufthavnschef i Stauning

I 1965 blev lufthavnen i Stauning mellem Skjern og Ringkjøbing indviet. Den var blevet til på foranledning af nogle flyinteresserede, der havde været nødt til at køre til Herning for at finde et sted, hvor man kunne lære aeronautiske færdigheder.

Personkredsen, der var centreret omkring den nyetablerede Ringkjøbing-Skjern-Tarm Flyveklub, overbeviste politikerne i 19 kommuner om det betimelige i at investere kr. 898.625,- i en asfaltbelagt start- og landingsbane, hvorefter flyveklubben så skulle stå for den daglige drift. - Og det gjorde den så i et års tid eller deromkring, indtil man opdagede, at det var der ingen penge i, hvorefter kommunerne, der nu var reduceret til fem, overtog driftsansvaret.

For mit eget vedkommende blev jeg nærmest tvunget ind i en interesse for fly, som jeg slet ikke vidste, at jeg havde. Jeg arbejdede i Ringkjøbing Bank, og en dag "befalede" en af vore kunder mig, at jeg skulle med ud at "stå post" ved et kommende mesterskab i motorflyvning.

Det regnede og blæste den dag, hvor vi stod og kiggede op i luften fra en skovkant i Løvstrup Plantage. Der kom kun to fly forbi vores post (det ene var indregistreret BBW - eller som det hedder Bravo, Bravo, Whiskey), og det hele var ret så trist, men alligevel besluttede jeg mig for, at jeg ville lære at flyve.

For at gøre en lang historie kort, så bestod jeg teorien, men den praktiske flyvning måtte jeg opgive, da mit syn var for dårligt. Men nu var jeg jo begyndt at komme i lufthavnen, og da flyveruten mellem Stauning og København blev oprettet i 1967, fik jeg et deltidsjob som brandmand, kuffertbærer, tankmand og snerydder m.m., alt til den

fyrstelige gage af kr. 10,- for en morgenvagt kl. 06.30 og kr. 5,- for en aftenvagt, for da var jeg jo oppe alligevel.

Efter et par år som deltidsansat og mange forviklinger og konspirationer lykkedes det mig at blive fastansat som administrativ leder og nogle år efter som lufthavnschef.

I alt var der en 4-5 ansatte i lufthavnen, og hertil kom en række deltids altmuligmænd, som kun var på arbejde, når der var brug for dem, f.eks. i forbindelse med ruteflyvning.

Bygningsmæssigt rådede vi over et kontroltårn, næppe færdigbygget, for pengene var sluppet op lidt for tidligt, et sommerhus, der var indrettet til administrationsbygning og et cafeteria, der blev brugt til check-in for flypassagerer.

Her herskede Martin! Han var far til den daværende lufthavnschef, og Martin var stort set med i alt, hvad der foregik. En nobel, ældre, høj mand, der næsten altid var iført brune benklæder, en ternet tweedjakke og en brunlig, blød hat, som kun ved sjældne lejligheder forlod hans hoved.

Martin figurerede i telefonbogen som distriktschef. Ingen vidste for hvad, og kun få var i stand til at huske, hvad han i givet fald havde beskæftiget sig med. Måske var det noget med handels- og omkringrejsende i "franske artikler" og den slags, men egentlig var det jo lige meget. Nu passede Martin cafeteriet i lufthavnen og fungerede som konsulent i alle materier for os andre.

F.eks. vidste Martin altid nøjagtigt, hvorfor der ikke var nogen med ruteflyene til og fra København. "Det er jo klart", sagde han, "her lige før jul/efter jul, før påske/efter påske, før pinse/efter pinse o.s.v. med alle helligdage og ferier hele året igennem, er der jo ingen, der ønsker at se handelsrejsende i deres butikker, og derfor bliver de hjemme, og derfor er der ingen med flyene!" Så enkelt var det!

Martin sov til middag hver dag i et dertil indrettet rum i vores kontor. Af en eller anden grund kaldtes rummet for "gaskammeret"! Ind imellem lykkedes det os andre formastelige at få skruet fuldt op for varmen i "gaskammeret" lige inden Martin gik til middagssøvn. Sådanne dage sov han meget længe!

Cafeteriadriften kom noget på tværs af Martins interesser, når der var fodbold i fjernsynet, og så måtte Clara, hans kone, tage over mens Martin holdt øje med bolden. Da der skulle bygges en ny terminal, og

kontorbygningen derfor skulle fjernes, lykkedes det Martin at overtale os til at flytte såvel middagssøvns-sofaen som fjernsynet op i kontroltårnet, hvor han så sad helt alene med et tæppe hen over hoved og fjernsyn for på den måde at skabe et mørkekammer, hvor det var muligt at se noget på skærmen.

Da sofaen efter endt terminalbygning skulle tilbage til terra firma, overlod Martin dette vigtige job til en af platformsmændene og et ungt menneske, der hed Gunnar Bak. Han havde været maskinlærling hos den navnkundige maskinhandler Jens Toft i Højmark, som også var meget aktiv i flykredse. Jens havde i Tyskland købt et gammelt biplan af typen Tiger Moth, og i den lå Gunnar og tøffede rundt i lufthavet. Det var i øvrigt det andet fly, jeg observerede på min dag som observatør i Løvstrup! Nu arbejdede Gunnar som brandmand i lufthavnen og som pilot, når der var brug for det.

Nå, men sofaen skulle jo ned fra kontroltårnet, og de to havde fået et reb i hver sin ende af møblet og fået den bakset ud over kanten, hvor den så hang og dinglede, medens Martin så til med angst og bæven, medens han dirigerede operationen nede fra jorden. Da kom den lille, frække dreng op i Gunnar, og med et signal til den anden platformsmand slap de begge rebet, og ned røg Martins sofa, der splintredes i tusind stykker, medens støvtågerne rejste over lufthavnen.

Det var en sorgens dag for Martin.

I dag flyver Gunnar Bak rundt som kaptajn på verdens største fly, en Boeing-747 Jumbo Jet for et luftfartsselskab, der hedder Eva Air med hjemsted i Taiwan.

Navigation

Undervisningen af nye privatpiloter foregik dengang i 60-erne i flyveklubbens regi, og var for teoriens vedkommende henlagt til den daværende Tekniske Skole i Skjern. Flyveleder Vestergaard tog sig af Love og Bestemmelser, tandlæge Kelså forestod Aerodynamik og Meteorologi medens min kommende svigerfar (men det vidste jeg ikke dengang), bilinspektør Vagn Jakobsen, underviste i Motorlære og Navigation, dvs. læren om at finde vej i luften.

Vi var vel en 10-15 personer på holdet, og en gang om ugen blev jeg

samlet op af nogle ligesindede aeronautikere in spe, og vi kørte til Skjern.

Det der med meteorologien og love og bestemmelser huede os vist ikke rigtigt, men navigationen var sådan mere til at føle på, så vi fik os kæmpet gennem de indledende øvelser, måske især fordi Vagn Jakobsen var i besiddelse af rige pædagogiske evner, og derfor forstod at krydre undervisningen, så den blev let fordøjelig.

En af de læresætninger, som Vagn havde opfundet, og som skulle hjælpe os til at forstå sammenhængen mellem en kurs udstukket på et kort og den, der så skulle findes på kompasset i flyet, hed: "kan døde mus virke triste?". Det var en god sætning at kunne, og det er rart at vide, at når en pilot, der i sin tid fik sin grundlæggende navigationsuddannelse i Skjern, og i dag styrer rundt med en jumbojet i de højere luftlag, er blevet lidt usikker på, hvor han befinder sig i lufthavet, så tænker han bare tilbage på sætningen "kan døde mus virke triste?", og straks kan han igen finde ud af, hvor han er!. Nå, helt så enkelt er det nok ikke!

En aften ville Vagn holde en lille forprøve til eksamen, og han bad os udstikke en rute fra Stauning til Skovlunde ved København under de og de vejrforhold. Efter en passende tid ville Vagn så vide, hvilken kurs der skulle holdes på kompasset for at ramme nogenlunde i nærheden af vor hovedstad. De fleste af os var ret enige, men tilbage sad den gode grisefarmer fra Ølgodkanten, Karl Tranberg og var slet ikke enig med os andre om retningen.

"Jamen, Karl" sagde Vagn, "du kan da nok se, at med den kurs kommer du nærmere til Hamburg end til København, og det var jo ikke meningen!" "Nej", forsvarede Karl sig, "for do ka' jo nok forsto Jakobsen, at hvis A ska' te Kjøwenhavn, så ska' A li'e omkring o wink' te mi muer, o hun bu'r i Ølgo'!"

Æ' sønder side!

En af pionererne indenfor flyvningen i Vestjylland var uden tvivl maskinhandler Chr. Nielsen, der drev sin omfattende virksomhed fra Tingheden mellem Lyhne og Tarm.

Han solgte især traktorer og mejetærskere, som han hjemtog fra England, og når maskinerne en gang imellem gik i stykker kunne

Chr. Nielsen levere reservedele næsten direkte ud i marken med sit Cessna-fly. Senere fik han også en helikopter, og med den kunne han bogstavelig talt lande lige ved siden af den havarerede maskine.

Chr. Nielsen og hans kone Eva havde engang i 60-erne rejst jorden rundt med Tjæreborgpræsten i fly. Det var dengang, da Sterling Airways bare tog et fly ud af drift og lod det følge rejseselskabet på hele turen rundt! Det fly, som Chr. og Eva havde været med, var en DC-6B med indregistreringen OY-BAS, og jeg tror faktisk, at det også var det fly, jeg første gang fløj på chartertur til Salzburg med tilbage i 1965.

På et tidspunkt ville Chr. Nielsen indrette en "anderledes" restaurant ved sin private Møgelgaard, der ligger næsten helt ud til Ringkjøbing Fjord i et meget naturskønt område, og han fik den ide at købe OY-BAS, som Sterling var ved at udrangere.

Som sagt, så gjort! Christian fik en aftale, og den indebar bl.a., at flyet skulle leveres på egne vinger med Sterlings daværende direktør, den navnkundige Anders Helgstrand ved roret. Så skulle Christian nok høste et rimelig bredt bælte i en kornmark, som man kunne bruge til landingsbane ned mod fjorden. Helgstrand betingede sig dog, at der skulle være en såkaldt crash-tender (en stor brandbil med skumudstyr osv.) til stede ved landingen, og Christian lavede en aftale med lufthavnen om, at vi skulle køre ned til Møgelgaard og være parate.

Der var nu ingen panik og bortset fra, at den først aftalte dato ikke duede pga. dårligt vejr, så forløb operationen glat. Helgstrand landede DC-6eren, og lige bagefter kom hans søn Jan i et mindre firmafly for at flyve besætningen tilbage til Kastrup efter endt dåd.

Da DC-6eren var trukket på plads lige østen om stuehuset, var der selvfølgelig en bid brød til de involverede, herunder også besætningen på brandbilen. Chr. Nielsen var tydeligt glad og stolt over nyerhvervelsen og holdt en lille tale, hvori han bl.a. afslørede, at han til minde om dagen havde ændret navnene på tre af sine sommerhuse nede ved fjorden. Det ene var omdøbt til Helgstrand, det andet hed nu Sterling og det tredje formentlig Krogager. Det sidste navn er jeg ikke helt sikker på.

Samtidig bekendtgjorde Christian, at Sterlings personale i de næste tre år kunne disponere over nogle uger i husene!

Og så fortalte Christian, at han og Eva havde været en tur i Tarm hos urmager Melballe i Storegade for at indkøbe en lille erkendtlig-

Sterling Airways DC6B der blev fløjet til Møgelgaard.

Cimber Air Heron MRK II fotograferet i Stauning. Desværre ikke "Den Gyldne Snekke".

hed til de to piloter og mekanikeren på OY-BAS, og han fortalte, at han og konen egentlig var enige om, at man ikke skulle gøre forskel på folk, så derfor havde de besluttet, at gaverne skulle være helt ens! Nu lå det imidlertid sådan, at Melballe havde to cigarkasser i én størrelse og så en enkelt, der var en smule større, så det måtte man altså acceptere.

Kasserne blev forsynet med indskriften: "Til minde om OY-BAS's sidste flyvning fra Kastrup til Møgelgaard" og så en datering, som i øvrigt var blevet en uge forkert på grund af det ustadige vejrlig i Vestjylland.

Christian overrakte højtideligt de mindste kasser til mekanikeren og styrmanden, og Anders Helgstrand fik den største, idet Christian forklarede, at "ham, der sidder i æ' sønder side", dvs. kaptajnen på flyet, da det landede med næsen mod vest ved Møgelgaard, "han har jo altid lidt større ansvar, end de andre!"

Siden den dag brugte vi næsten altid betegnelsen "ham der sidder i æ' sønder side" om en luftkaptajn i Stauning.

En heldig "uheldig" landing

En aprilaften i 1974 var det ret tåget - det var ikke helt sjældent, så vidt jeg husker - og ruteflyet fra København, der skulle lande ved 18.30-tiden var diverted (det betyder, at det var fløjet til en anden lufthavn med bedre vejr) til Billund.

Lidt efter skulle der ankomme et taxafly, formentlig fra Tyskland med en gruppe forretningsfolk fra Herning, der havde været til messe. Taxaflyet tilhørte et velrenommeret Billund-firma, og piloten var en ældre, erfaren herre. Efter nogle landingsforsøg, hvor vi hverken hørte eller så noget til flyet gennem tågerne, meddelte piloten, at han også ville flyve til Billund, hvor vejret tillod landing, og vi sagde farvel til ham på radioen og hørte ikke mere.

Et par dage efter var en af vores platformsfolk på tømmerhandlen i Lem for at hente nogle stumper, og der møder han en landmand, der højlydt besværer sig over, at et fly har ødelagt indhegningen til en fenne, han havde lige syd for stuehuset derhjemme.

Det synes vi lød lidt mærkeligt, men vi valgte da at køre ud for at besigtige skaderne. Og ganske rigtigt, på en mark, ca. 100 m bred,

fandt vi spor af tre understelshjul, der passede med taxaflyets. Og tilligemed fandt vi malingsrester, der var skrabet af undersiden af flyet, da det rev trådene i mandens elektriske hegn over. Flyet havde simpelt hen været nede på jorden og køre ca. 75 meter på en græsmark beliggende mellem to pløjemarker, før piloten opdagede fejltagelsen og fik flyet tilbage i luften.

Vi var virkelig chokerede, men samtidig lettede over, at der ikke var sket en alvorlig ulykke ved det, der altså havde været en utilsigtet landing på noget, der i hvert fald ikke var asfaltbanen på Stauning Lufthavn.

Vores forbløffelse blev dog noget større, da vi kiggede op i luften, og vi så, at der gik en såkaldt 60KwH højspændingsledning med tre kraftige, strømførende ledninger lige på tværs af flyveretningen ca. 12 meter oppe. Dem var vores ven kørt lige hen under, mens han var på jorden!

Det kan man vist kalde en heldig "uheldig" landing.

Den Gyldne Snekke

Medens Cimber Air fløj ruten mellem Stauning og København, var der i en lang periode indsat en temmelig gammel DeHavilland Heron, et 4 motorers propelfly med plads til 15 passagerer. Og den her omtalte var en model med et understel, der ikke kunne trækkes op, hvilket betød, at den faktisk fløj meget langsomt. At den også var i sølle forfatning i "lak og læder og den slags", gjorde ikke flyet mere populært, selvom det givet var i orden rent mekanisk. Flyet bar indregistreringen OY-DGS!

På den tid udkom netop en af årtiets store romaner, skrevet af Alex Haley. Den hed Airport i originaludgaven, og på dansk hedder den Vinger af Ild. - Denne roman starter med en beskrivelse af det amerikanske luftfartsselskab PanAm's prestigerute mellem New York og Rom, nemlig en Jumbojet med vild og overdreven luksus undervejs. I bogen kaldes flyet: Den Gyldne Snekke!

Der gik ikke mange dage før vores Heron havde fået det samme tilnavn, og en lørdag morgen dukkede flyet op med flotte guldbogstaver på kroppen. "Den Gyldne Snekke" stod der med flammeskrift!

Da flyet havde været en tur i København og vendte tilbage over

middag, havde vi arrangeret en dåbsceremoni, hvor en af brandfolkene (Gustav "Vogelhuber" Madsen, der egentlig ernærede sig som taxavognmand i Skjern), stående på en stige foran flyet hældte noget gul væske ud over næsen på flyveren. Til stor irritation for piloterne, der påstod, at de fik våde fødder inde i cockpittet. - Men ellers syntes vi alle, at det var en sjov hændelse.

Lige indtil mandag morgen! Da havde flyet været en tur på hjemmebasen i Sønderborg, hvor Cimber Airs chef , Ingolf Nielsen, havde set påskriften! Og han syntes ikke, at det var morsomt, skulle jeg lige hilse at sige!

Det var mig der tog telefonen, da han ringede. Han talte meget hurtigt og højt i lang tid, og jeg fik ikke indført mange halve sætninger. Men jeg tror nok, jeg fik sagt, at det ikke var i Stauning, flyet var blevet malet!

Martin sad med benene bøjet sammen under sig i stolen og havde alle tipskuponerne sat fast på en krydsfinerplade. Han var allerede i gang med systemerne, der jo dengang skulle afleveres hos købmanden i Stauning senest onsdag kl 17.30. Og han lyttede interesseret til mine meget små og få bemærkninger, men han havde dog fanget, at der var bud fra Ingolf i Sønderborg.

Da Ingolf langt om længe var færdig med at hælde brænde ud over mit i sandhed uskyldige hoved, og jeg havde kvitteret med et spagt "farvel", kiggede Martin op over krydsfinerkanten og sagde: "A ska' li' godt love for, at du ga' ham besked!"

Det var da en sandhed med modifikationer! Senere blev jeg meget gode venner med Ingolf Nielsen igen, og i en radioudsendelse mange år senere kunne vi sammen grine af episoden.

Skal I ha' tanket?

Når Cimber Air landede fra København var det normal kotume, at flyene skulle tankes i Stauning.

Vi var så smarte, at vi lavede kaffe til piloterne, og det var så en fast regel, at de drak en kop eller to, medens vi fyldte brændstof på flyene. Det var en helt fin forretning, for vi tjente jo penge til lufthavnen ved tankningerne.

Det hele gik stort set automatisk uden mange overflødige ord. Når

passagerne var vel ude af flyet - det var stadig de gode, gamle Heroner på den tid - så stak platformsmanden hovedet ind i kabinen og råbte op til kaptajnen for at spørge, om der skulle tankes, og i givet fald hvor mange liter benzin.

Sådan var det, og alle kendte proceduren. Det skulle jo gå stærkt!

En af de gamle piloter hed Victor Jensen. Han havde formentlig fulgt Ingolf Nielsen og Cimber siden starten lige efter krigen. Nu var han jo i tidens løb blevet ældre, og dermed havde han tildraget sig visse skavanker, som man jo gør. Men selvfølgelig ikke værre end, at han klarede det årlige eftersyn hos Dr. Kiørboe på Flyvemedicinsk i København. - Og dog! Det der med hørelsen kunne måske have været bedre, men det var dog hævet over enhver tvivl, at Victor hørte ganske udemærket, når han bare havde sit headset (høretelefoner) på hovedet, medens han fløj.

En aften var Victor landet i Stauning efter en noget turbulent tur. Heron-flyene bevægede sig ugerne højere op end 5000 fod (ca. 1600 m) på strækningen mellem København og Stauning, og var således noget udsat for lufthuller og den slags uorden i vejrsystemerne. Derfor havde en af passagererne - eller måske oven i købet den eneste, der var med - lidt alle luftsygens kvaler under turen, hvilket afstedkom en noget speciel duft i flyet.

Da platformsmanden så stak hovedet ind i flyet for - som sædvanligt - at spørge om, hvor meget der skulle tankes, kunne han ikke undgå at bemærke den særegne duft, og han råbte derfor henvendt til Victor, der netop havde taget sit headset af: "Nå, der er nok nogen, der har brækket sig i flyet?"

Victor, der naturligvis troede, at det drejede sig om den forestående tankning, kiggede ned igennem kabinen og svarede vor mand. "Ja tak, 300 liter på hver side!"

Den gamle OY-DGS var ikke populær på ruten, og selv om den på et tidspunkt fik fornyet indmaden med bl.a. nye paneler, så var det ikke attraktivt at flyve rundt i den. Og kun sjældent så vi de lidt mere moderne Heron II med bl.a. optrækkeligt understel på ruten. Ingolf havde faktisk overtaget et par stykker, som tidligere havde tilhørt The Queens Flight (dvs. den engelske dronning), men de fløj fortrinsvis mellem Sønderborg og København.

En af vore faste kunder var nu afdøde direktør K. T. Nielsen,

Skjern. Jeg tror, at han dengang var involveret i et større projekt, der hed Scandinavian Pulp Industri (og så var han i øvrigt far til GNAGS'-erne, - men det blev man jo ikke berømt af på det tidspunkt). KT, som han altid kaldtes, var træt af "behandlingen" af rutens passagerer, så i forståelig utilfredshed med tingenes tilstand skrev han på et tidspunkt en klage til Ingolf Nielsen. Her stod der bl.a.: "Jeg har såmænd ikke så meget imod, at det er koldt i maskinen. Jeg kan til nød leve med, at det går lidt langsomt, og den smule regn, der kommer ned gennem nødudgangen i taget, generer for så vidt heller ikke så meget! Men jeg er alvorlig træt af, at jeg tvinges til at søge læ bag sædet foran mig, for at være sikker på, at min tændstik ikke blæser ud i trækken, når jeg skal tænde min pibe!"

Nå, Heron-flyene blev efterhånden udrangeret, og Cimber Air fik nye fly, først af typen Nord262, senere en spøjs type, der hed VFW-614. Den havde to jetmotorer placeret oven på vingerne, og Ingolf Nielsen havde faktisk været med til at udvikle typen. Så fulgte Fokker-28 fly og i dag er Cimber jo som bekendt et yderst veldrevet, moderne luftfartsselskab, der flyver mange regionale ruter i Danmark og Tyskland.

A. P. Møller går ind i luftfart

I 1969 var lufthavnens bestyrelse og Ingolf Nielsen blevet så uenige om flyverutens drift, at man så sig om efter alternativer, og da A P Møller netop havde besluttet sig for at gå ind i luftfart - gennem et opkøb af det daværende Falcks Flyvetjeneste, der fløj mellem Odense og København - blev der skabt en forbindelse.

Resultatet blev, at Maersk Air, som selskabet kom til at hedde, overtog flyveruten mellem Stauning og København den 1. november 1969. Det var den første rute, som Maersk Air fløj i eget navn, faktisk et par måneder før, at Odense-ruten fik Marsk Air navnet.

Og i Stauning skete der mange ting. Godt nok havde Maersk overtaget nogle Heron-fly fra Falck, og de fløj faktisk nogle måneder på vores rute, men vi vidste dog, at det var en kort overgang inden de blev skiftet ud med moderne Fokker 27-fly med plads til 56 passagerer. Flyene kunne også medtage en god mængde fragt, så vi fik efterhånden helt godt styr på situationen, og fremtiden tegnede lys.

Imidlertid besluttede SAS (der jo havde haft eneret/monopol på indenrigsflyvning i Danmark, indtil Maersk og Cimber Air kom med) sig for, sammen med de to andre at danne et fælles operationsselskab, der skulle tage sig af flyvningen mellem de danske lufthavne. Det kom til at hedde Danair, og forblev aktivt til midten af 90-erne, hvor selskaberne igen overtog de forskellige ruter som deres egne forretninger. - Og i dag, kan man jo se, at indenrigsflyvningen er blevet en sørgelig affære, ikke mindst på grund af Storebæltsbroen og miljøafgifter.

Men dengang gik det fremad! Der blev bygget en ny terminal i Stauning (den kostede 1/2 million!), startbanen blev forlænget, og i det hele taget var der stor optimisme. I et par af byrådene omkring lufthavnen var der dog ikke altid den store begejstring for de mange planer, og især blandt socialdemokratiet i Skjern, var der murren i krogene. Byrådsmedlem, viceborgmester Børge Christensen, der var embedsmand ved banen (og måske derfor lidt misundelig på transporthastigheden!) omtalte således konsekvent Stauning Lufthavn som en "luftlandeplads", men i det store og hele fik vi de nødvendigste krav opfyldt.

Efter Danairs overtagelse i november 1971 kom Cimbers fly faktisk tilbage til Stauning. Så kom Maersk i en periode, og sådan skiftede det med mellemrum. Det lykkedes endog at få besøg af selveste SAS i form af et Metropolitan-fly. Det var dem, som SAS brugte på al indenrigsflyvning i 70-erne, og magen til det fly, som jeg første gang fløj ruteflyvning i. Nemlig fra Billund til København til en pris af kr. 180,- retur! Og det var dem, der udsendte så meget røg, når de startede, at man troede, de fløj på våde tørv!

Men nu vil man af med Stauning-ruten

Imidlertid begyndte rumlerierne om nedlæggelse af flyveruter allerede dengang, og ikke underligt var Stauning udset som det første offer. Det var jo også den rute med det laveste passagertal.

Det fik til gengæld lufthavnens bestyrelse op på mærkerne, og i en periode tog man jævnligt til møder i København for enten at jamre hos SAS/Danair eller hos den til enhver tid siddende trafikminister.

Således en gang, netop på den første dag i Arne Melchiors embeds-

periode som trafikminister. Vi, dvs. borgmestrene fra Ringkjøbing, Skjern og Tarm, en kommunaldirektør og mig selv, var troppet op i det sædvanlige mødelokale i ministeriet. Netop dette mødelokale elskede borgmester Skytte fra Ringkjøbing, for på endevæggen hang et stort maleri forestillende indvielsen af Odde- eller var det måske Vildssundbroen? Flagene blafrede i vinden, og solen skinnede, og nede i bunden af billedet var de lokale spejdere udkommanderet med flag som en festlig hilsen til Majestæten, der skulle klippe snoren over. Og midt i flokken af Ulveunger, eller hvad de nu hed dengang, mente Skytte at kunne genkende sig selv.

Arne Melchior kom ind i lokalet et par minutter i god tid og hilste på, og vi lykønskede med udnævnelsen og konverserede Ministeren, som man nu gør, når man er en vigtig person ude i et alvorligt ærinde.

Et par minutter over god tid ankom en af Trafikministeriets "skrappe" damer, kontorchef Birgit Villumsen til mødelokalet, og vi blev bænket om det store, lange mahognibord i de lidt umagelige armstole. Med grønt stof.

Efter at Ministeren havde budt velkommen, henvendte han sig til fru Villumsen og sagde: "Fru Villumsen, vil De ikke være så venlig at forklare os, hvad ordet præcision betyder?" Kontorchefen, der jo var overbevist om, at mødet handlede om luftfart, påbegyndte et længere foredrag om, efter hvilke kriterier man indenfor denne branche beregnede præcision og evt. afvigelser herfra, og forklarede bl.a., at man i SAS havde den regel, at en afgang blev betragtet rettidig, når flyet var kørt fra standpladsen indenfor tre minutter fra det i fartplanen fastsatte tidspunkt.

Arne Melchior lyttede opmærksomt, som den venlige mand har er, kiggede så hen på fruen og sagde: "Fru Villumsen, - præcision det er, når man kommer til den tid, mødet begynder!!" Sådan!

Vi blev ikke nedlagt ved den lejlighed, og mødet sluttede med, at Melchior beklagede, at han på grund af tidnød desværre ikke kunne invitere på frokost i Snapstinget. Men vi måtte have den til gode til en anden god gang.

Mange år senere mødte jeg Melchior (der nu var blevet Turistminister) til et møde i Aalborg, og vi kom til at snakke om dengang i Ministeriet. Da vi havde siddet lidt, sagde Melchior lige pludseligt: "Det er da forresten rigtigt, - jeg skylder dig en frokost!"

En anden gang, var der også - næsten som sædvanligt - bud efter os. Ruten skulle nedlægges og det lige her og nu!

Da kom vi i tanke om, at Tjæreborgpræsten med jævne mellemrum klagede offentligt over, at hans flyselskab Sterling Airways blev holdt ude fra indenrigsflyvningen i Danmark, og det på trods af, at han populært sagt ville flyve til lyntogspriser. Vi kontaktede derfor pastoren selv, og et møde blev arrangeret hos Sterling i Kastrup med Krogager og Anders Helgstrand. Enden på det hele blev kort fortalt, at Sterling næste dag sendte et Caravelle jetfly på skoleflyvning til Stauning, hvor vi selvfølgelig sørgede for, at den lokale avis fik nogle gode billeder af flyet foran lufthavnsterminalen.

Et par dage efter besluttede Danair sig for at fortsætte på ruten, og lufthavnen sendte en kasse røgede helt og noget brændevin til den gode præst med en hjertelig tak for indsatsen, selvom han altså heller ikke fik sin flyverute ved den lejlighed.

I begyndelsen af 80-erne lykkedes det rent faktisk Danair at "slippe" af med Stauning-ruten, som i første omgang blev overtaget af en flyselskab baseret i Roskilde, hvortil ruten så gik i nogle år. I den periode oprettede man en flyverute til Aberdeen, og den fortsatte i mange år med svingende passagertal. - Og senere har der været flere mindre selskaber inde og flyve på ruten uden større succes, selvom den blev flyttet tilbage til Kastrup, inden den i 1992 blev endelig nedlagt.

I dag fungerer Stauning Lufthavn bl.a. som hjemsted for adskillige privatfly, et par taxafly-firmaer, en flyveskole, et par værksteder, og tæt ved lufthavnen har Dansk Veteran-flysamling til huse i museumsbygninger, der er rejst ved hjælp af møjsommeligt indsamlede bidrag og sponsorater etc. fra flyinteresserede over hele landet. - Og en gang om året afholdes her et af de største veteranfly-stævner i Europa.

Hans ville jo til søs

Og saa druknede han nær mod jul i Østersøen

Af Hans Sigfred Knudsen, Billum

Dage gik og jul nærmede sig. Men der var ingen juleglæde paa gaarden i Billum-Kjelst. Hvorfor kom der intet livstegn fra Hans, den 18-aarige søn, som var faret til søs?

For længst skulle han have takket for pakken med julegodter, som hans mor havde sendt ham. Vinterstorme og oprørt hav kunne vække bekymring for ham, som var paamønstret et mindre svensk sejlskib - hans sidste hyre, før han skulde paa styrmandsskole.

Hans Madsen Bruun var søn af Mette og Jørgen Bruun. Gaarden i Kjelst var en af sognets bedste. Men sønnens lyst var til søen, skønt han var selvskrevet til at overtage og føre slægtsgaarden ved Ho Bugt videre. Arealerne med ager og eng var betydelige.

Aaret 1931's dage blev færre. Det var ind i juledagene. Intet livstegn og mærkværdigvis heller ingen besked fra rederiet var kommet til gaarden i Kjelst.

Jeg var 16 aar og andenkarl paa gaarden. - Der er nok ikke meget haab mere, sagde Jørgen Bruun med grødet stemme, mens vi en dag tilfældigt sammen gik ned ad staldbroen langs rækken af store stude.

Og den antagelse var forlængst trængt ind hos alle paa gaarden - og til dels ogsaa hos sognefolket, som dengang var mere medlevende end i dag.

Det kan i dag undre, at ikke himmel og jord var blevet sat i bevægelse for at faa vished om skibs og mandskabs skæbne. Saa skete det ved et tilfælde, at det blev mig, som fik bekræftet, at Hans Madsens skib var forlist.

Avisen laa paa bordet, da jeg var et smut hjemme hos mine forældre oppe i Kirkebyen. Mit blik gled hen over forsiden. En note til at

fylde et hul i spalten fangede mit blik. Der stod, at et skib med det navn, Hans Madsen sejlede med, var gaaet ned i Østersøen med mand og mus.

Som den knægt, jeg var, syntes jeg ikke, jeg burde være den, som bragte det endelige dødsbudskab til dem, jeg tjente hos. Efter samraad med mine forældre afleverede jeg min viden til Mette Bruuns søster, Gine, som var kone paa Enghavegaard i Tarp.

Dagen var 6. juledag, som alle unge i Billum saa hen til: Gymnastikopvisning og dans i forsamlingshuset. Pigerne paa gaarden i Tarp, tre var der, og eftertragtede dansepartnere, maatte gemme dansedresset bort. Fætterens død var ikke til dans og tant.

Men den sidste dramatiske skildring om Hans Madsen og hans fællers fortvivlede kamp for at redde sig selv og skibet fra stranding kom fra folk, som bemandede et fyrtaarn paa den østprøjsiske kyst.

I fyrets lysglimt fulgtes skibet i den stormpiskede Østersø. Som tiden gik, stod det klart, at det ikke kunde holdes i rum sø, og at et forlis var i vente.

Skibet tog grunden ikke langt fra kysten og blev slaaet sønder. Ingen af besætningen overlevede. Om nogen siden drev i land og blev identificeret vides ikke. Østprøjsen syntes langt borte og fremmed den gang.

Hans Madsen var i hvert fald ikke blandt dem. Forældrenes sidste haab om at kunne jordfæste ham i familiens gravsted bristede ogsaa.

Mindefest for Hans Madsen blev holdt paa Billum Kro. Omgangskredsen var stor og nu samlet. Som tyende paa gaarden og noget nær ven med Hans var jeg med og kan stadig genkalde, hvad hændte.

Martin Kjær, Kildegaard, som jeg i forvejen har mange mejslede erindringer om, var gift med Jørgen Bruuns søster Ellen. Først en lettere knæbøjning for derefter at staa som den statelige mand han var, bød han velkommen og sagde i korthed, hvad sandt var, at "det er tunge dage, men en lille trøst er da altid no'et.

Præst og degn, der dengang blev betragtet som sognets aandelige søjler, sagde formentlig ogsaa noget, salmer blev sunget og afslutningen nærmede sig.

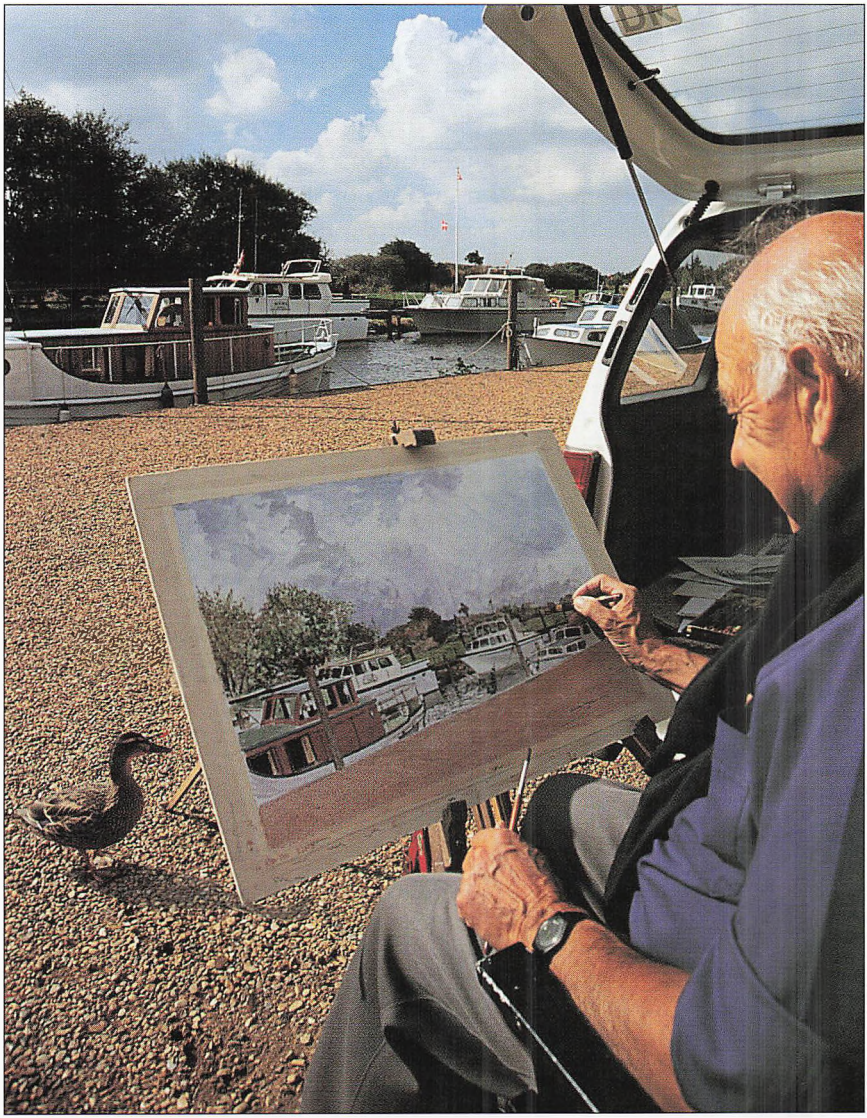
Op ad midtergangen mellem bordene kom da to af Hans Madsens kusiner, en fra Tarp og en fra Varde. Med sig bragte de en oval brun billedramme, som de gav til Mette og Jørgen Bruun. Heri var et vel-

lignende brystbillede af Hans Madsen med matroskrave og omkranset af egeløv i sølv.

Sognelivet gled derefter videre, og længere blev der mellem, at nogen talte om den svenske to-mastede galease, som med Hans Madsen om bord totalforliste i den østlige Østersø.

Faa husker i dag den bomstærke, dristige og godmodige Hans Madsen. Paa Bruun'ernes gravsted paa Billum kirkegaard staar en uanselig sort gravsten, som lidt skjult af en busk vender bagsiden til de øvrige. Hans Madsen Bruun staar der paa den. Han var den druknedes farfar.

En enkelt gravsten kan lidt tilsidesat bevare mindet om baade den ældre og den yngre Hans Madsen. For der sættes ikke gravsten ved Østersøens bred.

Gustav Holgersen igang ved staffeliet - Varde å.

Hvordan laver man en Københavner om til en jyde

Af Gustav Holgersen, Varde

Gustav Holgersen var en Københavnerdreng der gennem sit talent som billedkunstner pudsigt nok fik en livsgerning som skildrer af den vestjydske provins, selv et muntert indslag i de smalle gader når han ved sit staffeli satte bybilledet i perspektiv.

Specielt som arkitekturmaler opnåede han fine resultater, og gennem sin flid har han sikret eftertiden et troværdigt billede af de små byers intime charme.

At han også forstod at føre pennen, er denne levende livshistorie et bevis på. Man fornemmer Holgersens livsglæde også her, skønt han fuldførte arbejdet under svær sygdom. Selv nåede han ikke at se sin skildring på tryk: Midt i højsommeren, i juli måned, afsluttede døden hans rige liv.

Hvordan laver man en københavner om til en jyde?
- Gør det, men gør det langsomt!

Solen skinnede over København den 17 april 1919 - det har jeg fået fortalt - det var den dag ved 8 tiden om morgenen hvor jeg kom til verden. Far var 65 år, min mor var 40. Hvad de har tænkt på, véd jeg ikke, men det var sidste udkald for min far. Mor var lidt trist til mode, har man senere fortalt mig, men kunne der så blot blive noget ud af ham! sagde mine tre ældre søskende som ofte var lidt kede af at have fået en lillebror så sent.

Det var gode tider for mine 2 brødre og min søster, de nåede alle at få studentereksamen, jeg måtte efter min fars død i 1929 ud af 8 klas-

se - men med en god tegneuddannelse, da jeg i 4 år havde en fin gammel kunstmaler, Knudsen som tegnelærer; han er grundlaget for mine perspektivtegninger.

Far var maskinmester på Arbejdernes Fællesbageri i 40 år. Han havde et flot hvidt skæg, men var næsten skaldet - en familiefejl, for næsten alle mandlige, også mine 2 sønner, har ikke meget hår på hovedet.

Far havde i gamle dage sejlet med de gamle hjuldampere og senere med nogle af de første skrueskibe. Jeg kan tydeligt huske at min far lavede en skonnert på 1 meters længde med 2 master. Den sejlede vi med på Peblingesøen på Nørrebro. Far rullede sine lange bukser op så vi kunne gå rundt i det rene vand og se vores skib krydse frem og tilbage. Et par gange sejlede den tværs over søen, så måtte vi gå over broen for at hente båden. Far sagde altid at hun ville komme tilbage: Jeg forstod ikke dengang at han sagde hun om skibet trods det at skibet hed Jacob. Folk troede ofte at han var min bedstefar, men han pralede jo over at have en lille søn!

Der hvor min far arbejdede, Fællesbageriet, oplevede jeg mange ting helt fra den gang bagersvendene gik med bare fødder i de store kar: derved æltede de dejen til rugbrød. Senere fik de de store blandemaskiner som med store snegle lavede det samme arbejde som før fødderne gjorde. Mine tanker var dengang at det var på den måde - med fødderne - at man lavede surbrød!

Hver morgen kørte 20 - 25 store hestevogne, kassevogne med en hest for ud fra porten på bageriet. Der var jo mange brødudsalg i hovedstaden dengang. Kusken sad i al slags vejr, sommer og vinter, på sin buk. Der var jernringe på hjulene, så når man kørte på de toppede brosten, lød det som en speciel musik i mine ører. De gamle sporvogne gav en svag hvinende lyd når sporene i nogle gader drejede lidt. Men det helt store var når der var ildløs på Nørrebro! Så kom først en stigevogn med 2 store belgiske heste for; der sad altid 2 brandmænd på den lange stige, 2 brandmænd på bukken; den ene ringede hele tiden på en blankpoleret klokke. Så kom derefter en vogn med en dampende vandpumpemaskine, den skulle de jo bruge til deres brandslanger. Der kom også en del brandsvende med hjælm og økse på cykel; så til sidst i en let hestevogn kom brandmajoren med en sølvfarvet hjelm, han var i en flot uniform.

Sådan så min barndom ud i tiden 1919-1929 i det mørke København.

Jeg gik på Charlottegade Skole, det var en lille københavnerskole med 400 elever, drenge for sig, og piger for sig. Skolegården havde et højt plankværk, så pigerne kunne vi kun høre og ikke se!. Min tid på skolen gav mig mange tegnetimer, for jeg havde en kunstmaler Knudsen som lærer, fik endda lov til at gå til tegning i 2 forskellige klasser. Jeg kan huske at jeg som voksen sad og malede i Rosenborg Have. Pludselig stod der en gammel mand ved min side. "De må undskylde," sagde han,"jeg kan aldrig gå forbi en kunstner ved et staffeli, uden at jeg må kigge og snakke!"- "Næh," sagde jeg, " er det ikke lærer Knudsen?" -"Jo,"sagde han, " så er De jo én af mine gamle elever!" Vi skrev senere sammen i mange år til han døde som 85-årig.

Da jeg var 10 år gammel i 1929, døde min 75-årige far, han havde arbejdet til det sidste og nåede kun at få 3 ugers aldersrente. Han ville jo ligbrændes når han døde, han ville ikke have præst ved sin grav, så da fars båre stod i krematoriet på Bispebjerg kirkegård, var rummet fyldt med mange mennesker som kendte ham. I baggrunden ved kisten stod fanevagter med 8 - 10 røde faner fra fagbevægelsen, og 2 store fagforeningsfolk kom frem og holdt en pæn tale, men pludselig gik døren op til rummet, ind kom pastor Lercke i grøn spejderuniform med præstekrave på, og med ham kom en fanevagt med 2 spejdere, en gul og en grøn, og med Dannebrog stod de vagt ved kisten. Pastor Lercke holdt en kort prædiken, hvorefter han sagde:" Adolph, du skal af mig have et ekspres-fragtbrev, så er det lidt nemmere at nå frem til Gud", det var mad for min gamle mor, hun var jo et varmt menneske!, og hun var meget glad for præstens smukke ord.

Som 14-årig kom jeg ud af skolen, og min mor, som nu var alene, mente at jeg måtte igang med et arbejde. Jeg søgte ikke længe, kom i lære mod min vilje. Som senere skrevet havde jeg været ved mange malermestre for at få en læreplads, men det blev i stedet - en købmand.

Mine 4 år som lærling i en købmandsbutik var ikke lige mig, jeg ville have været i malerlære, for det kunne være et springbræt til min fremtid, for der lå jo en baskerhue og en kunstmaler i mit baghovede!. Men mor sagde nej til en læreplads hos en malermester: "Du skal være købmand, folk skal altid have kartofler!" Efter læretiden var jeg så kommis hos Törsleff og Co, men dér fik jeg at vide at jyder

var fortrukket, men man ville give mig 3 måneders prøvetid! Det blev til 4 dejlige år med the, kakao og vanille og jeg lærte en del om toldklarering fra frilageret i Frihavnen. Var så igen på farten, men den sidste tid af 1942 blev det pelsavl. Det gik kun i 4 måneder i Valore mose ved Viby Sj. Vi var 3 om sådan en farm, men vi havde som københavnere ikke spor forstand på landbrug. Så kom ideen med at køre landet rundt med en tegneblok - det var også omkring 42 - med en ny Hamlet cykel med 5 gear og anhænger, en kassevogn med teksten: "Alt fortalt i billeder" Jeg kørte ind til Billedbladets redaktion og spurgte om det ville være en ide, men tilføjede at jeg havde en bøtte sort maling i kassen, så hvis det ikke passede dem ville jeg male vognen sort!. Åh nej, sagde redaktøren, idéen var jo fin, og jeg blev forsynet med kamera, film og penge: Nu lå der 5 måneder foran mig med at køre Jylland rundt, tegne og male, snakke om Billedbladet, lave fotos, trods det at vi havde en tysk besættelsesmagt som flere gange havde mistillid til mit arbejde.

De sidste år af krigen var jeg en mindre kolonialgrosserer i Kødbyen, startede med en 3. hjulet cykel, så gik det bedre, og jeg fik fat i en Ford 1921 kassevogn som senere blev til en større. Men besættelsen kom i vejen, og jeg var jo interesseret i Dansk Samling, så derved rodede jeg mig ind i et mindre modstandsarbejde, så en kammerat måtte køre min lille butik i Kødbyen.

Men da krigen var forbi, skulle det nu være alvor med at tegne og male, så nu kom det med jyden op i mig. På min tur med Billedbladet var jeg dumpet ind i den lille fynske by, Kerteminde hvor jeg blandt andet besøgte den gamle maler, Johannes Larsen. Han imponerede mig, den måde han malede på, den stil han havde, den skulle være min! - ikke noget med det nye abstrakte, noget enhver lille dreng og pige kunne lave lige så godt! Men publikum ville narres, de sagde: Ih, åh, hvor dejligt! men fattede intet af det moderne billede - Kejserens nye klæder!

I Kerteminde, mens jeg tegnede fiskekuttere på havnen, en måneds tid, løb jeg i armene på nogle fiskere fra 5 13-tons både som ville gennem Limfjorden til Thyborøn og ud på Vesterhavet. Med lånt filmsudstyr og mange ruller levende sort film kom jeg med i 14 dage. Det blev til en sort-hvid film på en time: "Livet på en lille fiskekutter"

Men så kom det med Jylland igen: På vejen hjem fra Nordsøen blev

jeg glad for Lemvig, så da jeg var på vej med fotoapparat og filmoptagelser gik turen igen først til Lemvig og så lidt senere til Varde. Man var vist lidt for Indre Missionske i Lemvig for en gammel Københavnerdreng. I Varde boede jeg den første tid på Hotel Varde. Jeg kan huske en dag jeg sad ved det gamle rådhus: det var torvet med kirken jeg ville male: På det andet fortov kom en lille, noget bred mand med en pølsehund - I ved: de små med lang krop og små ben! Manden smilede til mig og sagde: "Fik De os med". Svaret var: "Nej, jeg vil gerne have billedet solgt!". Næste dag købte han billedet, hvem han var, fik jeg først senere at vide: Borgmester Rud Rasmussen. Vi blev gode venner. Rud var en stor mand med forstand på kunst. Han søgte Kunstfonden om 5.000 kr til mig, så jeg kunne lære at tegne portrætter, for det var jeg ikke så god til. Kunstfonden svarede at de kun havde legater på 20.000 kr., men senere fik jeg et brev om at jeg ikke skulle søge, for jeg lå nu i skuffen i Kulturministeriet - og dér har jeg ligget siden! Men havde jeg været en moderne, abstrakt maler, så var der nok faldet 100.000 kr. af!

Jeg er autodidakt, altså selvlært. Det fortalte Johannes Larsen at han også var inden han fik et navn.

Jeg har også en anden tanke om musik og billedkunst: Tænk på den gamle skønne tid med musik uden al den trommeballade! Dengang kunne en kontrabas give en blid og dejlig rytme. Nu serveres en øredøvende støj så man må dæmpe ned, så alt det bang-bang bliver lavere. Det moderne humbugmusik vil jeg sammenligne med det helt vilde maleri. Vi kan tage et tilfælde: Maleren, som malede dronning Margrethe og senere skal male prins Charles af England, blev kasseret 3 gange på Charlottenborg! Derimod fik en 8 - 9 årig dreng 4 billeder antaget på Charlottenborg. Hvad er kunst? måtte man spørge. Guldaldermalernes billeder bliver dyrere og dyrere.

Noget måtte der gøres for at blive en kendt maler, og nu kom der en svensk redaktør, Stig Carlsen ind i billedet. Han sagde: "Hvis du vil rejse til fods gennem Sverige og så ende på Nordkap i Norge, så vil jeg døbe dig til at være Danmarks Niels Holgersen, da du jo hedder Gustav Adolph Holgersen!" Så i slutningen af april 1948 gik turen med 2 kroner på lommen, stor rygsæk med lille telt til et enmandsstaffeli, tøj, fotoapparat med mere med tanken om at gå ca, 2.200 km på 5 måneder.

Den 17 maj i 1948 oplevede jeg da i Oslo en festdag, som alle danskere blot én dag i deres liv burde opleve: Titusinder af festklædte folk i mange slags dragter med over 1000 norske flag - rigtig store flag - gik gennem byen. Jeg stod på Carl Johan gaden, så slottet i baggrunden hvor den norske kongefamilie stod vinkende på balkonen og modtog folkets hyldest.

Dagen efter gik det mod Eidsvold hvor Norges grundlov blev skabt. Så Hamar, Lillehammer gennem den lange Gudbrandsdal med langsøen Mjøse som følger en hel del af til af vejen til Molde. Det blev til en 5-dages tur fra hvalfangerstationen med en af de 5 hvalfangerbåde som alle stod ud efter min ankomst. Det var en svensk ingeniør, jeg traf på vejen, som syntes jeg skulle følge med, når han nu skulle til Steinsø hvor Sæbjørnsens hvalstation lå. Jeg sagde tak.

Vi fik efter 20 timers sejlads en 30. tons hval lige foran: Skytten skød, hvalen blev ramt, men nåede at få så lang en line som 500 meter, før de langsomt sejlede mod den medens det store spil trak tovet tilbage, og hvalen, såret, blødende lå ved forstavnen. Nådesskuddet faldt, og hvalen blev så fastgjort med halen mod forstavnen og hovedet bagud. Der lå nu den 30 meter lange hval med den hvide underside opad. For at den ikke skulle synke, blev der presset et jernrør med en trykluftslange ned i maven. Da det var gjort, gik turen til hvalstationen. Hvalen blev hevet op på land fra en skrå slidske, og på det store areal af fast træ lå, da vi kom ind, allerede 2 store hvaler.

Det tog flænseholdet 4 timer, så var kæmpedyret parteret, nu lå kun knoglerne og kæmpekraniet tilbage. Jeg havde oplevet at se en hval blive parteret: alt kødet i store stykker gik i frysekummen, spæklaget der var tykt, gik til kogeriet og blev til olie, og i baghovedet på hvalen fandt man noget der var kostbart: ambra som bruges i parfumeindustrien.

Næste morgen gik det med en motorbåd til fastlandet. Jeg måtte jo videre mod nord, over Dovrefjeld til Tronhjem hvor Nidarosdomen fra 1200-tallet imponerede mig med sin skønhed. Derefter dog nye oplevelser: trave, trave - Nordkap blev nået mens sneen faldt. - Tilbage til Narvik, nu med tog til Kiruna - og med vandflyvemaskine til en sø 200 m. fra toppen på Kebnekejse, for tiden var jo løbet for mig!

Så gik det ellers som togturist til Luleå, Skellefteå og til Stockholm, hvor mit blad satte mig i forbindelse med skuespilleren Ed-

ward Person. Vi havde en skøn time sammen, han sang for mig et par sange fra hans nyeste film dengang: Thomas Kluge. Videre med tog til Sunne og til Mårbacka til Selma Lagerlöfs grav, hvor jeg lagde en blomst. Spiste middag på Mårbacka med Ellen Lundgren som i gamle dage havde været tro tjenerinde hos Selma Lagerlöf. Hun sagde: "Det ville havde glædet Selma hvis hun havde mødt Danmarks Niels Holgersen!" Jeg lovede hende at hvis jeg blev gift og fik en søn, så skulle han hedde Niels Holgersen. Jeg fik 2 sønner, den ene Niels Ole, den anden Niels Per Holgersen, men tro mig: De bruger kun deres navn Ole og Per!

Nu skulle der dannes hjem - jeg havde fået nok af den faren rundt! - Og med en rigtig jysk pige fra Lunde blev jeg så gift i 1951, som sagt lige før blev jeg far til 2 drenge: 2 x Niels. Vi boede de første 4 år i Lemvig, men det var Varde der trak! Og siden 1954 har vi levet der og er glade for den gamle by ved åen. Det er blevet til mange, mange tegninger og akvareller Jeg var jo gammel spejder, og derved kom jeg igang med Varde julemærket, udgivet af Sankt Georgs Gildet.

Jeg har lavet 16 årgange julemærker til Varde, 14 gange til Esbjerg. Mit sidste julemærke blev nu til Varde Kaserne i den kamp for at byen kunne beholde den fremover, som nu er lykkedes. Jeg sad ved soldaterhjemmet på Hjertingvej, men syntes at jeg af høflighed ville hilse på vagtkommandøren og berette for ham om mit julemærke og kampen for Varde Kaserne. Hans svar var: "Ja fortsæt, men jeg er iøvrigt vagtkommandant, udlånt fra Skive Kaserne!" Han var alvorlig, men med et svagt smil på læben! Jeg fik mit mærke færdigt.

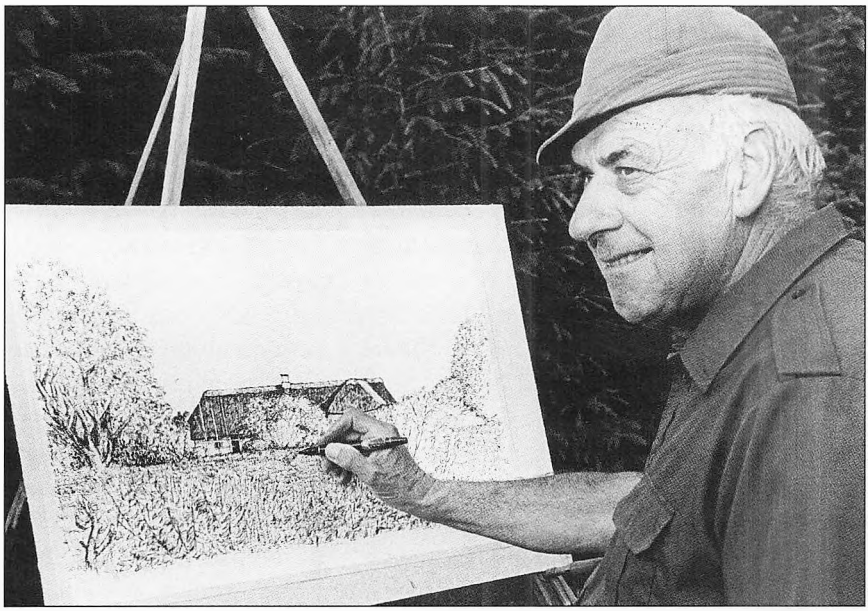
Til sidst: Det er blevet til mange dejlige timer på gaderne i Varde og omegn, mange dejlige bondegårde er kommet fra min hånd. En interessant dag havde jeg ved Marie Magdalene Kirke på Djursland. Journalisten fra den nære avis i Ebeltoft besøgte mig, og vi havde snakket sammen om at jeg skulle male og tegne om søndagen fra kl.9.30. I avisen stod der at Gustav Adolph ca. kl.10 ville bese Marie Magdalene Kirke. Jeg sad stille og rolig foran kirken, men der kom flere hundrede mennesker for at se Gustav Adolph! Ved 10.40-tiden kom et pænt ægtepar og spurgte den malende kunstner om jeg havde set Gustav Adolph? Med et smil sagde jeg: " Mit navn er Gustav Adolph, så jeg tror avisen har taget fis på Jer!. En svag mumlen, enkelte gik straks, nogle ventede, nok et par spurgte. Mit svar var nej.

Nu er jeg 80 år, men føler mig godt tilpas trods nogle småskavanker det sidste års tid, blandt andet har jeg mistet min venstre forfod, omtrent på 50-års dagen for min Nordkaptur. Men det kunne have gået meget værre!

Mine tanker nu tilsidst går til min malerven, Chr. Lyngbo fra Henne strand. Vi har udstillet sammen mange gange. Han var æresmedlem af en sammenslutning: 10 september 1949. Vi var alle medlemmer med samme indstilling: Billedet skulle være rigtigt.

Til sidst oplevede jeg at blive Årets Vardenser, og det takker jeg borgerne for i Varde og Varde Ugeavis.

Se, nu fik vi opskriften på hvordan man laver en københavner om til en vestjyde.

Gustav Holgersen ved arbejdet. Foto: Jens Anker Tvedebrink.

Under tagspærene
Luftige betragtninger

Af Claus Thinghøy

Vi som voksede op i nøjsomhedssamfundet, kan glæde os over at velfærdet siden har befriet os for mange af de besværligheder vi dengang måtte leve med. Man kan godt henfalde til sentimentale erindringer om kakkelovsvarmens livsalighed, når man vel at mærke lykkeligt glemmer sisyfoskampen med at kalde ilden til live, eller besværet med at slæbe koks og pindebrænde til det forslugne monstrum. 5-øres Jyden barberbladet kan også kun vanskeligt erindres med glæde. Trods forsøg på at skærpe det ved at hvæsse det mod armen, satte det uvægerligt sine blodige spor på kinderne, nødstørftigt behandlet med små stykker af det gule toiletpapir, kvalitet 00. Nej, morgentoilettet over køkkenvasken med en kedel varmt vand fra gasblusset har ikke efterladt sig savn.

Til gengæld oplevede vi, tredivernes børn, den fortryllelse, det eventyr som de nøgne loftsrum dengang beredte. En oplevelse nutidens børn må savne, for velfærdet har erobret disse øvre rum direkte under tagspærene og underlagt dem komforten.

Men engang var den uudnyttede loftsetage almindelig i provinsens små huse. Nå, ganske ubenyttede var de ikke, for de var hyppigt hjemsted for alskens skrammel, og det hændte at de bar duften af de gemmeæbler man opbevarede der. Og dertil kom at et værelse kunne være etableret i en af gavlene, ganske primitivt ved at opstille en skillevæg med dør som adskillelse fra det åbne loftsrum. Et gavlvindue sikrede belysning - og åbnede for udsyn til de snævre gader, eller til lydene af vognhjul mod brostenene. Bohavet var præget af enkelthed: En seng og en stol, måske et bord, dersom man ikke gratis havde erhvervet en tom sæbebøtte hos købmanden og derpå tapetseret den, så den både fungerede som bord og som smudstøjskurv. På væg-

gene billeder, kasserede fra stadsstuen og forvist herop: "Ved Gjærdet". En landlig romance, en pastorale med den skælmske karl der på grøftekanten får en bondeskønhed til at protestere mod tilnærmelsen med skælmsk påtaget dydsirighed -"Byporten i Faaborg", engang bestseller blandt farveraderinger, nu detroniseret. Ligesom billedet fra Ribe-gaden med pigerne i de sære gammeldags kjoler og indskriften: "Ka' do få mig til å le, men do må et' kilder mig!"

En natpotte var diskret anbragt under sengen til hjælp ved opstået natlige behov, og et servantestel med vaskefad og vandkande stod klar til morgentoilettet.

Det store nøgne rum under tagstenene kunne frembyde en form for stilhistorie, for nok var de kasserede møbler, parkeret deroppe, måske ikke af kategorien antikviteter og ville formentlig kun kunne påkalde sig marskandiserens interesse, de gav dog et billede af tidens flygtighed. Engang havde disse besynderlige stole været eftertragtede, velegnede som familiens statussymboler- og nu forkastede med foragt. Sådan forgår verdens herlighed!

Var man derimod så heldig at finde hele årgange af Familie Journalen eller andre ugeblade, pertentligt samlede i årgange, da savnede man ikke underholdning. Tænk at kunne følge Willy og Dick under deres hasarderede eventyr gennem et helt år! Den uforfærdede Willy var næppe sluppet ud af sin selvskabte kattepine, før han kastede sig ud i nye vovestykker. Og desuden havde han tankeløst taget Jonna med i urskoven, Jonna, symbolet på kvindelig hjælpeløshed og forfjamskelse! Ustandseligt måtte hun undsættes, og tit havde hun forkludret ekspeditionen så rædsomt at Willy måtte have assistance af den hvidskæggede Onkel Hans. Man sad tryllebundet, forfærdet, når man skulle forlade disse eventyrere under desperate forhold, spændingen var ulidelig, men, men...fortsættes i næste nummer!

Ja, Det bliver spændende at se hvordan det går vore venner næste uge! læste man. Dog, her var man heldig, skulle ikke vente en uge, men blot finde næste nummer frem i bunken, og åh, Willy havde mirakuløst undsluppet fare.

Anderledes med Doktor X, formummet i sit troldmandsudstyr. Han var ikke ens helt, men en inkvisitor med intrigante matematiske opgaver man troede at være sluppet for i ferien. At indlade sig med ham var voveligt, udsigten til at lide intellektuelt skibbrud nærliggende.!

Så var man i bedre selskab med kaptajn Vom og hans uvorne unger, Knold og Tot på deres sydhavsø. De to gavtyve havde forresten gengangere i et konkurrerende ugeblad hvor de optrådte som Ole og Peter, men ellers var identiske, også utrætteligt optaget af at sætte al velanstændighed grå hår i hovedet. Ligefrem åndelige forgængere for Pippi Langstrømpe, sabotøren af den svenske velfærdsdrøm.

Det stod ikke bedre til med opkomlingen Gyldenspjæt, trods sin nyerhvervede rigdom og status stadig uforsonlig operahader, en fjende af finkultur, med hjertet hos de gamle kammesjukker ved kortspillet, eller samlede om bordet med sprængt oksebryst med spidskål.

Pudsigt nok: Carl Aller ville med Familie Journalen sikre hjemmene renfærdig, borgerlig underholdning. Men hans ugeblad var alligevel revolutionært med sine tegneserier, hvor de optrædende bag munterhedens maske i virkeligheden lagde en torpedo under arken!

Muligheder for opvarmning af gavlværelset savnedes almindeligvis, for den manglende adgang til skorstenen forhindrede opsætning af kakkelovn. Var værelset beboet ved vintertid, fungerede olmerdugsdynen ofte som eneste skærmelse mod den isnende kulde, medmindre en petroleumsovn var bevilget.

Men det hændte at disse, skal vi sige, enkle rum var fast beboet af et voksent menneske med erhverv og stemmeret. Fordringerne var små dengang. Men normalt fandt det luftige opholdssted anvendelse som logi for feriebørn, og det var i den funktion man oplevede det.

Ferie - det havde man som skolebarn, men ens forældre var langtfra altid tilgodeset med denne mulighed for rekreation.

Jamen, så var der den udvej at børnene kunne sendes på ophold hos bedsteforældre eller tanter og onkler, det lettede også presset på hjemmet og forældrene.

Rejsen mod sådanne sommerglæder blev tilbagelagt på cykel, andre muligheder forelå ikke, at give penge hen i unytte til statsbanerne faldt ingen ind. Ekviperingen til ekskursionen var ikke afhængig af indkøb af moderigtig beklædning med de rigtige navne - begrebet var aldeles ukendt - i sommertiden var de sædvanlige plusfours, "Pluderbukser" kaldet, gerne erstattet af korte benklæder, og føddernes bekvemmelighed kunne være tilgodeset med det fodtøj som er kendt som gårdsangersko. De var lette og luftige og havde den fordel at kunne shines op med udrørt kridt ved hjælp af en kasseret tand-

børste, en kur der gengav dem den skinnende hvide farve som vejenes støv havde tilsmudset.

Det var nu også spændende nok at begive sig på opdagerfærd ud i det uvisse på den tohjulede. Man oplevede landet, ja, bagdelen registrerede som en seismograf alle ujævnheder i vejen, og det var især mærkbart dersom ruten gik nordpå, gennem Ringkøbing Amt. Amtsvejinspektøren der havde med jysk sans for sparsommelighed anvendt brosten og grus i rabatten, en næsten uopslidelig belægning, påskønnet af skatteyderne, men den skænkede ikke cykelrytteren en bekvem rejse. Sommerens dufte, livsalige, blev man nu ikke narret for, og heller ikke lyset, ustandseligt skiftende, og vejret, også foranderligt. Stærk solskin og strid modvind kunne lade fråden skumme om munden på en som på dragonheste; og da kunne et regnskyl føles befriende. Og grøftekanten, dengang aldrig mishandlet og invalideret af gifte, indbød til et duftende hvil, hvor den fra hjemmet medbragte madpakke blev nydt efter fortjeneste.

Også de dengang talrige små andelsmejerier kunne husvale den mødige cyklist - et koldt glas mælk blev ligefrem som en selvfølge rakt til en, når man bad om det. Andre læskedrikke blev anset for ekstravagance, selv ikke den hjemlige fabrikant "Rasmus Havvands" produkter fik lov at indgå i rejsebagagen, slet ikke at tale om de landdækkende bryggeriers netop lancerede Chabeso og Drueta, som forøvrigt nu er aldeles glemte.

Derimod overlevede begrebet chabeso-skuldre som betegnelse for kleine mænds mangel på maskulin skulderbredde, en metafor inspireret af flaskernes slanke facon. Senere fik man i tidens fylde smag på et oplivende hvil med Golden Dream i snadden. De gyldne drømme blev senere erstattet af Singleton. Nu, hvor man har aflagt den hæslige vane (nej, ikke at kysse pigerne som visen om Hønsefødder og Gulerødder advarer imod, men tobaksrygningen, altså!) kan man godt af og til mindes de røgfyldte glæder med taknemlighed. En gammel kærlighed bør man ikke bagtale!

Vejen frem blev også markeret af de skiftende fabrikater af is, for hver egn havde egen produktion der efter lokalpatrioternes mening langt overgik konkurrenternes. Den kyndige kunne ligefrem orientere sig om hvor han befandt sig, blot ved at se på iskioskernes skilte, og man var godt nordpå når Rønbjerg Is dukkede op på skiltene.

Det kunne ofte være lange, ensomme stræk, disse ture, men ene var man alligevel aldrig, man havde en fælle, cyklen. Og den tids tohjulede var ikke indkøbt fabriksnye, de var brugte, havde en fortid, men stadig ydedygtige efter cykelhandlerens foryngelseskur. Ny lak, nye stafferinger, med mesterhånd pålagt med ridsefjeder. Derfor havde de personlighed, temperament, man fik et forhold til dem og ikke underligt: i årenes løb havde man mange oplevelser fælles med dem som rejsekammerater. Gennem tiden har man trampet sig gennem det meste af kongeriget, så man har odelsret til landet, som en af urbefolkningen. Og målet: altid en af provinsbyerne, hyppigt ved fjord og hav, bortset fra Ribe, der uden sådant har sine dybde. Dengang cyklede man ligefrem ind i et helt Morten Korchsk landskab: Intet stråforkortelsesmiddel hindrede havren i at ringle om "hvor sang og kærve gror herligt sammen på den danske jord", for det var før Bondeslutspillet, som Knud Sørensen har beskrevet det: "Mejetærskerne går ikke til gymnastik om aftenen og malkemaskinerne danser ikke polka om aftenen og forsamlingshuset forfalder." Men dengang var der folk på gårdene - og på markerne når roerne skulle hakkes! Og vindmøllens vinger kastede flakkende skygger over landet, dannebrogen vajede over skolegården og ungerne med det hørgule hår.

Og nu? - Ak, hvor forandret! Men just derfor samles man trindt om land foran skærmen når Poul Richardt og den øvrige stab genopvækker erindringen om det tabte: Barndommens Danmark, bondelandet, det rigtige Danmark... som vi engang trampede os igennem.

Frem til nye egne, men også til familie, slægt og venner, gæstfrihed, mennesker der ville en det godt. Frem til hønsestigen, den stejle trappe med de smalle trin - op til tagkammeret under spærene! Der lå man så - som man havde redt, eller rettere som venlige kvindelige slægtninge havde gjort sengen klar til en... Langt, langt hjemmefra. Og helt alene. Nej, ikke helt alene, for hjemveen, som børn kan opleve den, havde også indlogeret sig. Fra gaden under vinduet, åbent mod den lyse sommeraften, hørtes stemmer. De var anderledes end hjemme, et andet toneleje, en anden dialekt, fremmede... Ene, forladt...

Eller var man? Var det ikke sære gespendster der huserede?- eller var det måske blot tapetet, viftende med vajende skygger hvor det

havde mistet forankringen til muren? Og i loftet dannede revnerne i pudset sære, uhyggelige figurer, fæle ansigter, og lyset fra gadelygten kaldte åndeskikkelser frem fra kammerets mørke kroge. Og nu knagede det derude i det åbne loftsrums gulvbrædder! Ugerningsmænd listede sig frem mod én.. indtil de trætte muskler slettede alle gøglebilleder ud, fordrevet af den livsalige søvn.

Og så kom morgenen til én, lyset tegnede det fremmede rum, men nu tilforladeligt, uden truende skygger; men nej, endnu før kom lydene nede fra gaden, forskellige for hver egn. I Ribe lød klokkespillets sprøde toner fra domkirken, nej allerførst de skramlende lyde af træskoenes jernbeslag mod Grønnegades knudrede sten. For ordentlige folk står tidligt op, allerede i dæmringen dukkede de frem, de gamle mænd på vej ned til Skibbroen. Man skulle ned og spytte i åen! hed det, og der, ved bolværket, kunne man tage kending af vejret og hilse morgensolen og den nye dag. Ribe var historie med stemningsfyldte huse, men også nøgtern dagligdag, solid hæderlig borgerlighed, trofasthed mod gammel sæd og skik. Man kunne stadig købe mælk ved Skibbroen, når man med medbragt kande gik bagvejen, forbi den sirlige mødding og stalddøren og ind i køkkenet. Det var ikke futmælk man hældte op fra mælkejungen, for køerne derude i stalden havde gumlet sundhed på de grønne enge bag kammerslusen.

Ellers fik man mejeriprodukterne leveret lige til døren, for også mælkemandens hestevogn hørte til morgengryets gode lyde.

Før mælkeflaskerne blev sundhedsdrikken aftappet direkte fra de metaljunger den morgenduelige forhandler havde på sit køretøj, og for mange var det stadig mest naturligt at regne i pot og pægl. Sommer og vinter rumlede mælkemandens vogn gennem gaderne, fra hus til hus, og at dette udendørsliv var sundt og helsebringende, så man på hans altid sunde, rødmossede ansigtskulør.

Mælken fandt anvendelse når der i lyse sommeraftener blev serveret rødgrød, som det dengang var almindeligt; også tykmælk lod sig fremstille deraf, det kunne dengang ikke købes færdiglavet, men var et resultat af husmoderens duelighed. Hvordan det i detaljer foregik, erindres ikke, det var noget med at mælken, ophældt i tallerkener, blev "sat op" og derpå skulle henstå en rum tid. Produktet blev ikke helt så homogent som nutidens fabriksprodukt, men havde en tilbøjelighed til at udskille en tyndtflydende valle, der ikke altid var børns

livret. Nå, kræsenhed blev påtalt, og barnet der vrængede på næsen af maden, fik den besked: "Nå, ja så må vi sende det over til kineserne, der er der masser af sultne børn, som sandelig vil være lykkelige for den gode mad!"

I Ribe var alting anderledes end hjemme, men sproget var det samme. Længere nordpå lød talen besynderlig, selvom man nok forstod folk, men på visse områder var de dog helt galt afmarcheret: En fiskestang blev kaldt stage og en gynge hed slynge - ubegribelig vankundighed! Sydpå kunne man komme ud for endnu større besynderligheder, først og fremmest den forunderlige hilsen: Moin! der blev anvendt på alle tider af dagen, og det hårde sønderjyske sprog skulle man vænne sig til inden man forstod det.

- Ja, ja, Wenn jeman eine Reise tut, den kann er was erzahlen! Man lærte noget hvor man kom frem, men selve loftet deroppe under tagstenene forblev alligevel en skjult, lukket verden, en eventyrlig verden, spændende, men også af og til uhyggelig, faretruende, som var man havnet i den digitale uvirkelige virkelighed, virtual reality.

Alligevel, som Willy og Dick altid kom helskindet fra deres eventyr, selvom man måtte vente til næste nummer, og som Gyldenspjæt altid forstod at undgå operaaftenen og undslippe til et munters samvær med de gamle kammerater, sådan kunne man også selv redde sig i sikkerhed. Nedenunder var slægt og venner, tilforladeligt hverdagslys, tryghed.

Men idag? - Tør vi stadig tro på at det nok skal gå næste gang, at vi overlever - eller mærker vi tvivlen af og til, om vi stadig kan regne med heldet der fulgte Willy og Dick dengang i den svundne lykkelige barndom?

Varde Sygehus.

Hvorfor og hvordan bliver en vendelbo vestjyde?

Af speciallæge Margot Bøving, Varde

En dag i min konsultation kom Thyge Clausen ned - som altid en dejlig, hyggelig konsultation, og den dag var der noget i vejen med hans ene undersåt, var det rosen? var det podagra? Det skulle jeg så finde ud af. Da konsultationen var til ende spurgte Thyge, om jeg ville skrive et bidrag til "Vestjydske Fortællere", og jeg må da indrømme, jeg voksede et par cm i stolen, da jeg jo slet ikke er vestjyde men vendelbo, men efterhånden føler jeg mig som vestjyde. Det har jeg gjort i mange år, og jeg bliver åbenbart også accepteret som en sådan.

Jo, jeg er jo så en slags uægte vestjyde, og det uægte går åbenbart lidt igen. Jeg er også uægte barn. Født på en lille gård i Vendsyssel, hvor den midterste datter blev gravid som 17-årig - ovenikøbet gjort gravid af en barbersved, der da i hvert fald havde mulighed for at have skaffet sig nogle kondomer. Dengang var det jo en meget, meget stor skam. Det var bestemt ikke sjovt at være min mor. Der var det at være født udenfor ægteskab et særsyn, hvorimod det næsten i dag er undtagelsen, hvis man ikke er.

Bortset fra en periode på en gymnastikhøjskole var min mor tjenestepige derhjemme. I ved det hele med både arbejde ude og inde, og da jeg var 7 år blev hun gift.

Jeg blev boende hos mine bedsteforældre, og jeg havde et utrolig godt hjem. Jeg kom i den stråtækte. Jeg var rimelig videbegærlig, jeg havde også let ved det, og lærer Knudsen og frk. Sondrup fik da også en hel del viden banket ind i hovederne på os, selvom det ikke lige var efter de pædagogiske principper, der er i højsædet i dag. Vi lærte bestemt meget, forståelsen var måske ikke altid så vigtig som det at

lære udenad, og jeg kan da i hvert fald stadigvæk i dag de 12 små profeter og Jacobs børn, remserne vi lærte i grammatik osv.

I 5. klasse cyklede lærer Knudsen ud til min bedstefar. Han ville tale med ham, om ikke jeg skulle videre i mellemskolen, og den omsorg har jeg altid senere været ham taknemlig for. Min bedstefar syntes, det var helt i orden, det syntes jeg da også, det var da spændende, og således var jeg den første i familien, der kom i mellemskolen, og det var i Brønderslev.

Jeg blev drillet utrolig meget med mit sprog. Jeg talte jo vendelboesk, om nogen gjorde det, specielt da jeg var opfødt hos bedsteforældrene, men i løbet af ret kort tid blev jeg "to-sproget". Når jeg var i skole, syntes jeg da bestemt, jeg talte ligesom dem, der var fra Brønderslev. Det var sådan en slags "halv-vendelboesk", men det kunne de åbenbart ikke selv høre, og et andet når jeg var hjemme hos mine bedsteforældre, og så var det jo ret uforståeligt for almindelige danskere.

Jeg havde en utrolig dejlig tid, selvom jeg var lidt utilfreds med, at jeg gik i omsyet tøj, og der først blev bevilliget en ny cykel, da jeg blev konfirmeret. Den var lilla, den havde gear, der var håndbremse, så jeg fik mig jo et par turer over styret de første gange. Der var bare det ved det, at jeg ikke måtte cykle i skole på min nye cykel. Den skulle jeg kun bruge til pænt brug i hvert fald det første år. Sådan var tiderne jo dengang, og jeg var vred.

Fra mellemskolen kom jeg videre i Hjørring Gymnasium. Vi skulle sandelig til optagelsesprøve, og der havde jeg 3 utrolig dejlige år og følte selv, jeg blomstrede. Nu var jeg heller ikke fra landet mere.

Da min bedstefar døde, overtog min morbror gården. Min bedstemor købte hus i Brønderslev, og det gjorde jo unægtelig turen til gymnasiet noget lettere - nu skulle jeg ikke cykle til skole, nu kunne jeg bare tage toget, hvilken luksus.

Jeg havde for øvrigt fornøjelsen af at være til 40 års studenterjubilæum for 1 måned siden. Hvor er det en mærkelig oplevelse at se de gamle hoveder igen. Man bliver ung igen for 1 dag. Man griner og pjatter, som man gjorde dengang. Man er utrolig glad for, de kan genkende en. Jeg må da sige, nogle enkelte havde forandret sig så meget, at man skulle tænke sig virkelig grundig om for at finde ud af, hvem de var, men det var naturligvis mest mændene, der havde fået autostradaskilning og vom.

Gud hvor er det dejligt, men på vejen hjem er man lidt trist. Hvor

mange er der om 10 år, hvor vi aftalte at ses igen? I år var der kun 2, der var døde. Hvor mange er der tilbage næste gang, når vi alle mødes som en flok pensionister? Det er faktisk en meget mærkelig manio-depressiv oplevelse sådan en dag. Tænk hvor tiden er gået.

Jeg vil køre lidt tilbage. Efter gymnasiet var jeg 1 år i USA. Jeg havde søgt emigrantvisum allerede i begyndelsen af 2.G. Min bedstemors gamle søster og hendes mand var derovre. Jeg måtte gerne bo hos dem, og der skulle bare ske noget. Jeg blev ansat på et hospitalslaboratorium en uge efter, jeg var kommet - ganske godt klaret! Men derovre fandt jeg nok ud af, at jeg ikke kunne holde ud at have et sådan job resten af min tid, og at jeg gerne ville være læge - noget der havde spøgt i mit baghoved en del år, og derfor tog jeg hjem. Startede i Århus med ikke ret mange kroner på lommen. Mit budget var kr. 300,- om måneden, 75,- til værelse med køkkenadgang og resten til det løse. Gud, hvor jeg nød den tid. Jeg elskede Århus, jeg elskede universitetslivet. Slog pengene ikke til, tog jeg nattevagter (mest på neurokirurgisk afdeling, for der var folk som regel bevidstløse og forstyrrede ikke ret meget), så man havde mulighed for at sidde og studere indimellem. Pragtfuld tid. Der var fest, der var farver, der var det hele. Man fik sin 1. del, og hvad gjorde man så.

Så begynder Vestjylland at dukke op i horisonten.

Jeg havde i min studietid fået foræret en bog, jeg virkelig har læst mange gange, den var skrevet af Henrik Lind og hed "En doktor kom og skrev". Den omhandlede en læges beretning om hans liv i Vestjylland som praktiserende læge - landpraksis - i en tid, hvor der ikke var så mange medikamenter at gøre godt med - en tid hvor der ikke var lægevagtsordning - jeg elskede den bog af en eller anden grund, som om der var et eller andet i den, der på en måde harmonerede med min sjæl.

Efter volontørtiden, der var 1/2 år på diverse afdelinger efter 1. del, havde jeg brugt alle mine kontanter. Der var et opslag om, at man søgte en studentervikar på Varde Sygehus en måned, og jeg tænkte: Hvor helvede ligger Varde? Ind og se på kortet. Hvor stor er Varde?, og så tænkte jeg: Det søger jeg, og jeg tænkte, det jeg ikke kan, det kan jeg vel da for pokker lære.

Man skulle så ringe til overlæge Ostenfeld. Jeg fik at vide af sekretæren, at han havde ferie. Jeg skulle ringe til overlæge Kornerup.

Hen og veksle en håndfuld kroner til nye 25-ører, og så talte jeg med Kornerup.

Det elskelige menneske, som mange vardensere kendte, var lidt vævende og hakkende at tale med, syntes jeg, og da jeg kom ud af telefonboksen, var jeg faktisk lidt i tvivl om, om jeg havde fået vikariatet, nå men pyt. Jeg pakkede alt mit jordiske gods, sendte det med som rejsegods. Jeg skulle være væk en hel måned, så jeg måtte jo endelig have al klunset med, og stod så en aften på Varde Banegård med en håndtaske, for resten af min bagage var desværre kommet til at gå videre. Nå, men jeg fandt da sygehuset, og omstillingsdamen, der var en mand, en ferievikar, fik mig da også vist, hvor jeg vistnok kunne sove, og så måtte jeg ellers ned til stationen efter mit habengut på et senere tidspunkt.

Næste morgen dukkede jeg med bævende hjerte op hos forstanderinden, frk. Skov-Petersen, rank, flot, korrekt dame. Ikke et hår sad forkert. Kappen perfekt. Uniformen nystrøget. Hun udstrålede en myndighed, så man var ved at gå i knæ, men det var nu først bagefter, jeg gjorde det, da jeg havde fået en kittel udleveret, der næsten nåede gulvet, og jeg følte mig ærlig talt lidt åndssvag.

På daværende tidspunkt i 1964 var Varde Sygehus ved at blive ombygget, så jeg syntes, man havde indtryk af, at man kravlede rundt i tunneler under jorden hele tiden, når man skulle til røntgen, når man skulle til modtagelsen, når man skulle på laboratoriet.

Nå, men afsted på arbejde. Det startede i røntgenafdelingen, myndigt ledet af overlæge Weile. Jeg hilste på de forskellige, og der var sandelig en af mine studiekammerater, senere overlæge Ole Færgemann fra Århus, som også var kommet, og han kom desværre til at sige til 1. reservelægen på kirurgisk afd., om han også var ny her. Det tog han meget ilde op og belærte Ole, at han sandelig var 1. reservelæge !!!

Nå, vi dappede rundt. Vi kunne da i hvert fald skrive journaler - det havde vi da lært, men hvad pokker folk egentlig fejlede, og hvad vi skulle gøre med brækkede arme og ben var jo lidt bøvlet af og til, men vi blev kun mødt med venlighed. Vi kunne spørge og spørge og spørge, og vi lærte faktisk utrolig meget i løbet af den måned. Jeg husker endnu, den første gravide mave jeg så, naturligvis en lægesekretær der kom ind og var gået i fødsel før tiden. Jeg syntes godt nok,

hun var tyk og kunne hverken finde hoved eller hale i al det der, og det kunne jeg da forstå bagefter, for hun ventede faktisk tvillinger.

Vi fik også et meget godt indblik i den kirurgi, der foregik på Varde Sygehus. Den omfattede jo alt: Brækkede arme og ben, fødsler, den bløde kirurgi, skader etc.etc., og det synes man nok dengang var lidt mere spændende end intern medicin.

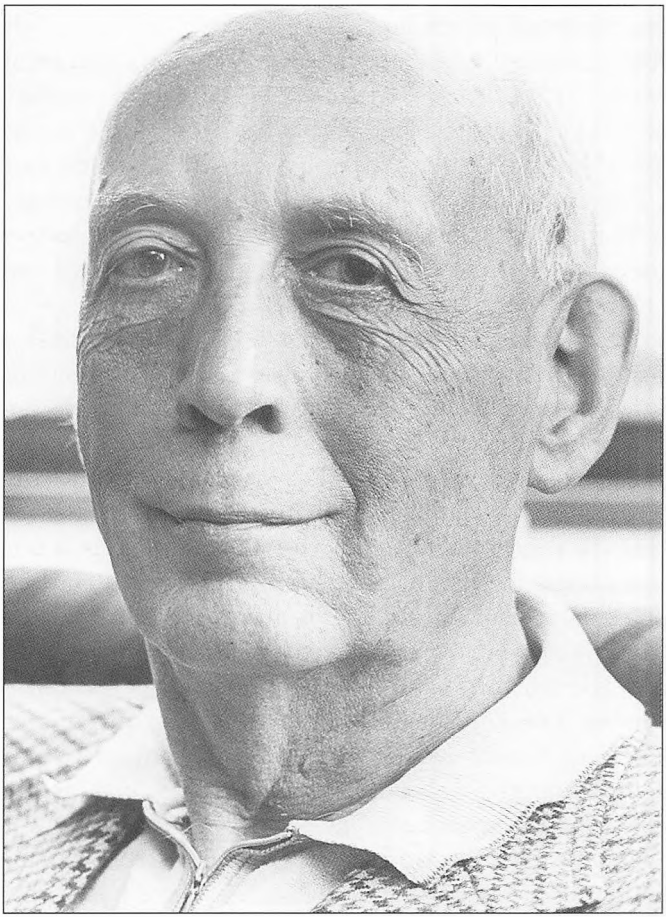
Ostenfeld startede før fanden fik sko på. Han gik stuegang, i hvert fald senest kl. 07.00, og så var man med. Han var et utroligt, venligt menneske - ikke meget talende i starten, Han havde en karakteristisk måde at gå på, hænder bag på ryggen, lidt ludende gang, sagde som sagt ikke ret meget, og jeg tog mig gang på gang i at gå på samme måde, når vi fulgtes ad på vej til stuegang, og gud hvor så jeg op til ham dengang. Han udstrålede autoritet, myndighed, venlighed, omsorg - alt det jeg forbandt med en god læge.

Som studentervikarer så vi ikke ret meget til medicinsk afdeling, det var jo nærmest kun journalerne, vi skrev. Var vi kommet derop, var vi nok nærmest gået i vejen. Det eneste vi havde med de medicinske patienter at gøre var, når vi havde vagt. Det var altid os studentervikarer, der blev tilkaldt først, hvis der var noget galt. Jeg kan huske, en tidl. borgmester, der var indlagt. Han havde det dårligt flere gange om natten. Han fik vand i lungerne, hjertet galoperede som ind i helvede. Ole Færgemann og jeg stod som Moses foran Det røde Hav, uden kæppen, mange gange og måtte naturligvis altid tilkalde bagvagten.

Så en aften eller nat fik jeg en vision, og jeg sagde til Ole Færgemann: Gud, tror du ikke han har toxicose? (forhøjet stofskifte), og det havde manden. Ole kan huske det endnu, og jeg kan huske, jeg var rævestolt. Tænk, jeg havde stillet min første diagnose!

Den medarbejdergruppe man lynhurtig skulle have det godt med, var naturligvis sygeplejerskerne. Der lærte vi vældig meget. Dengang var der sygeplejersker til, Anne Torp på OP, frk. Krummelbein på M2, frk. Andersen på M1, fru Jensen på M3, frk. Uhre på K1, frk. Villadsen på K2, for ikke at tale om Nat-Jensen. Alle meget specielle damer, som jeg igennem mine år på Varde Sygehus kom til at holde utrolig meget af.

Frk. Andersen på M1 var utrolig skæg. Jeg kan huske engang, hvor hun kom ned i modtagelsen. Der var en reservelæge, der hed Emborg. Hun bøjede sig ned, og hun fik et ordentlig klask i måsen. Så rejste

Overlæge J. Ostenfeld.

hun sig op og sagde til ham: Hvorfor banker du på en dør du ikke vil ind af alligevel? og så drejede hun rundt på hælen. Sådan !!!

Nå, men en måned får jo ende. Jeg skulle jo stadigvæk finansiere mig selv, og derfor tog jeg week-end vikariater på Varde Sygehus med passende mellemrum. Dvs., man havde forvagt fredag, lørdag, søndag, og det gav jo nogle kroner i en slunken pengekasse, og man lærte faktisk utrolig meget hen ad vejen. En god veninde skrev under for mig, kan jeg huske, første år, vi havde obligatoriske kurser i neuromedicin og neurokirurgi - snyd og bedrag ! Jeg mente godt, jeg selv kunne læse på det, og jeg kunne jo i hvert fald ikke leve uden at tjene nogle penge.

Der var simpelthen så lækkert i Varde, at jeg bestemte, at næste sommerferie ville jeg være der hele ferien, og det er jo faktisk 3 måneder, når man går på universitetet. En god veninde kom med, da jeg havde skamrost sygehuset i høje toner, og vi havde det utrolig skægt.

Det startede dog lidt med en fuser. Der var nogle pragtfulde lejligheder i de gamle operationsstuer. Der havde jeg udset mig, at der skulle jeg i hvert fald bo i stedet for på et værelse. Men da jeg kom til Varde, var den lejlighed, jeg mente, jeg skulle have, optaget af en københavner, der var kommet en uge i forvejen. Det var pisseirriterende. Jeg ville gerne have haft lejligheden, så jeg var jo nødt til at tage københavneren med, og da han dengang så ret godt ud, var det jo heller ikke et svært valg - og dog det var det nu alligevel, for jeg var højforlovet og skulle giftes 4 måneder senere med en tandlægestuderende, men det var ligesom, det ikke var særlig interessant mere - gift blev jeg 4 måneder senere, men med københavneren! Det har lært mig aldrig mere at tage forhastede beslutninger !!!!

Så var der opbrud fra Århus, hvor jeg havde min base. Vi flyttede til København og boede på Egmont-kollegiet (27m² + fælleskøkken) men fortsatte i øvrigt jævnligt med at flyve til Varde og tage vikariater, og på den måde finansierede vi anden del af studiet bortset fra 2 korte ophold på Borgholmlazeret på Øland af hhv. en og halvanden måneds varighed.

Da vi var færdige som læger, havde vi en studiegæld på kr. 5.000,- tilsammen, det var jo rimelig flot, og vi var da heller ikke i tvivl om, hvor vi gerne ville hen efter studietiden. Vi havde allerede, 1/2 år før vi blev færdige, talt med Ostenfeld og Hallager, og de sagde naturligvis kom, kom!

Så kom vi til Varde som "rigtige" læger. Vi var rævestolte over, vi var færdige. Vi havde et barn på 1 år. Vi havde en ny bil - (min bedstemor var død og havde testamenteret mig et beløb på kr. 30.000,-. Dengang kunne man rigeligt få en ny bil for det beløb).

Jeg startede på kirurgisk afdeling og var hos Ostenfeld og Hallager.

Jeg havde en pragtfuld tid.

De to vidt forskellige chefer var hver især utrolige, dejlige mennesker, og jeg lærte utrolig meget rent fagligt af dem begge to. Fik meget hurtig lov til at operere lettere ting som blindtarme, brok, åreknuder, og jeg fik vistnok lidt af dem begge to: Osterfeldts hurtighed og Hallagers grundighed og perniffenhed. Det håber jeg da i hvert fald. På operationsafdelingen havde vi jo også Gas-Christian, og Gas-Christian er jo bestemt ikke et øgenavn, jeg vil nærmest sige et kælenavn. Den mand elskede vi allesammen. Han var rund, varm, sjov, vidende, og han var simpelthen bare så afholdt.

Der var ellers lidt krise, da jeg var på kirurgisk afdeling. Pludselig skulle den unge pige, jeg havde fået, rejse, fordi hun kunne komme ind på et pædagogseminarium med kort varsel. Så stod jeg med håret i postkassen, men der rykkede fru Ostenfeld ud, og Charlotte kom i børnehave i løbet af nulkommafem, (jeg tror, Boye Horsted har tilgivet mig, selvom jeg pludselig hoppede ind foran ham i en kø, hvor han havde sit barn stående på venteliste). Sådan var det bare - lidt nepotisme har også ret engang imellem. Nå, men jeg kunne jo ikke blive hængende på kirurgisk afdeling.

Så skulle jeg over til Valdemar Kornerup. Jeg skrev en ansøgning på en linie, og så var jeg reservelæge på medicinsk afdeling. Det var jo ligesom noget helt andet, og Valdemar var jo en hel, hel anden type end Hallager og Ostenfeldt. Han var utrolig vidende, utrolig belæst. Fulgte med i alt.

Vidste næsten før nogen anden, om cholesterolets betydning for hjertekarsygdomme. Han var meget på kurser og fortalte altid os unge læger om, hvad han havde lært, når han kom hjem.

Efter en del måneder blev jeg 1. reservelæge. Det indebar dengang, hvor der ikke var så mange læger, at jeg var den, der gik stuegang på den afdeling, hvor overlægen skulle gå den følgende dag. Det var jo så en spore at få det hele planlagt, at få det hele tilrettelagt, at få stillet de rigtige diagnoser, og det var utrolig lærerigt. Det var også utrolig

lærerigt, at vi efter stuegangen om formiddagen var igennem samtlige afdelinger i rask tempo. Og sådan en bedside eller afdelingskonference var efter min mening meget, meget givtig. Kornerup var som sagt professortypen. Han var ikke særlig praktisk anlagt. Jeg kan huske dengang, han gik over fra tragtstetoskop til membranstetoskop. Han havde fået et fint nyt stetoskop. Han havde været på stuegang, og jeg lagde mærke til, han havde skrevet, at hjertestetoskopien var normal hos en pt., hvor jeg havde fundet en bragende mislyd. Han kunne stadigvæk ikke høre noget, men så viste det sig faktisk, at Kornerup havde gået med sit nye stetoskop i nogle uger, uden at have fået slået membranen til - det grinede vi meget af. Mens jeg var på sygehuset, fik vi også en defibrillator på akut afd. Gas-Christian gennemgik den med mig. Den var naturligvis til brug for hjertestop, og når folk skulle el-konverteres, som det hedder, hvis de havde hjerteflimmer, og man skulle prøve at få dem over i normal hjerterytme. Så var det utrolig skægt at se Kornerup. Han kom snigende langs med væggen, som om han var bange for at få stød, og sagde altid, du må hellere gøre det Margot! Og jeg ved da heller ikke, hvad der ville være sket, hvis Valdemar selv havde gjort det, for ligeså vidende som han var på alle områder, ligeså upraktisk var han med mekanik. Distræt var han. En historie jeg har fået fortalt, og den skal nok være rigtig: Engang han var på stuegang, tog han patientens puls. Det var nu sygeplejerskens han tog, men hun turde ikke sige, at det var hendes puls, han tog, og den blev så indført i journalen.

Valdemar Kornerup havde en anden god egenskab. Han var aldrig bange for at give ansvaret fra sig. Derfor tog han rolig på ferie en hel måned om sommeren, og når han ellers skulle have ferie, og så stod man ellers med 3 medicinske afdelinger som ung læge med øverste ansvar - det var noget, der gav "nosser". Det gjorde heller ikke noget, man var venlig, imødekommende overfor patienterne, havde en kvik bemærkning på læberne, og på M3 mener jeg, det ligefrem var sundhedsfremmende, da Lene Bro stillede i hot-pants i folketinget. Så mente jeg da bestemt også, jeg kunne gå stuegang i hot-pants og lange støvler, og jeg mener da bestemt, det var befordrende for rekonvalescensen spec. på afd. M3, (der var mandsafdelingen).

Nå, men man kan jo ikke blive hængende i sygehusvæsenet. Praksis var mit mål. På kasernen var der en overlæge B. S. Vad. Han hav-

de praksis i byen. Ham lærte Gerhard at kende, da han aftjente sin reservelægetid indefor militæret på Varde Kaserne.

I 1971 gik han i praksis, i 1972 kom jeg med.

Fra 1.10.72 har jeg nu siddet på min pind, Slotsgade 3 i Varde - de første år sammen med B. S. Vad og Gerhard Bøving, og de sidste mange år har vi så været alene om praksis.

Gennem alle disse år har jeg lært utrolig mange mennesker at kende, ja mere end det: Jeg er kommet til at holde af utrolig mange mennesker, og noget af det, der betyder allermest for mig er, at jeg ved, det i mange tilfælde er gensidigt.

Mange spørger mig: Hvordan er det at være læge i dag, i forhold til dengang du startede? Ja, hvad skal man svare der. Patienterne er de samme, sygdommene er de samme stort set i min praksis endnu. Vi er blevet bedre til at behandle mange sygdomme. Tænk, hvad der er sket indenfor hjertekirurgi, tænk hvad der er kommet af nye medikamenter, så det hele bliver lettere for os og patienterne. Tærsklen for at gå til læge er måske blevet lavere, men bare de kommer i dagtiden, er intet for småt, da det åbenbart betyder noget for dem, når de kommer, og jeg tror, det er godt for en som læge, at der både er småting, mellemstore ting foruden de helt alvorlige - ellers var det da heller ikke til at holde ud.

Fordelen ved at være i praksis er, at du bestemmer din egen etik, du bestemmer tonen i dit firma.

Jeg håber selv, det er lykkedes. Jeg håber selv, at jeg har fået de patienter, jeg har, til at være trygge. Jeg prøver at givet dem det jeg har rent fagligt at give af. Jeg giver dem de knus og de skideballer, de skal have i en stor blanding, men vigtigst af alt er, at hvis du giver bare lidt mere, end folk forventer, får du det 110 fold tilbage. Jeg synes, det er utrolig dejligt, at jeg ikke kun oplever, at folk kommer med deres skavanker. Nogle starter med at spørge, om jeg har det godt, og det er da utrolig dejlig bagvendt. Er der noget at sige til, at jeg befinder mig godt i Vestjylland?

En ting der er blevet værre, efter jeg er startet, er lægevagtsordningen. Af samme årsag har jeg meldt fra for mange år siden, for det orker jeg simpelthen ikke. Det er blevet en forfærdelig "døgner", hvor folk mener, alle problemer hører hjemme ml. 16 og 08 og i week-enderne, og det var jo slet ikke meningen med ordningen. Dengang man i

sin tid kørte lægevagt, var det jo kun akutte ting, man henvendte sig om. Det kunne stadigvæk være træls at blive vækket flere gange om natten, men man følte dog, at der var måde med galskaben, når det var noget, der var relevant. Da ringede man også til Falck for at få at vide, hvem der havde lægevagt, og jeg mener bare, den ekstra opringning fik folk til at tænke sig lidt om. Nu ringer man bare helt bevidstløst, om kondomet der er sprunget, om P-piller, om blærebetændelse etc. etc. uanset om kl. er 04 om morgenen, eller den er 5 minutter over 16. Af en eller anden grund er danskerne ikke gode til at bruge noget, der er gratis. En kollega sagde fornyelig skarpt i et fagblad: Amterne er alfonser, vi er deres luddere i lægevagttiden. Det er så frustrerende, - lige så frustrerende som dagarbejdet er positivt, men som sagt er det godt, man har mulighed for at vælge lægevagterne fra - ellers er jeg bange for, jeg ikke havde været så glad for mit arbejde, som jeg er i dag. Jeg siger jo hvis jeg skulle vælge om, ville jeg stadigvæk være praktiserende læge. Indenfor lægehirakiet ved jeg ikke, hvor højt det rangerer at være praktiserende. En kollega fortalte mig engang, at han var spurgt af en anden kollega, der havde gjort karriere indenfor hospitalsverdenen, havde skrevet doktorafhandling etc. etc.:

Hvorfor blev du "kun" praktiserende læge? Du havde jo en skidegod embedseksamen.

Jeg er stolt af at være praktiserende læge. Jeg er glad for, at jeg har brugt min uddannelse i marken og ikke har siddet og pillet mig et vist sted og skrevet doktorafhandling for doktorafhandlingens skyld.

Det giver nødvendigvis hverken en god læge eller menneskekundskab. En anden ting, der også er blevet noget anderledes, det er, at der ikke er så mange sygebesøg i dagtiden. De fleste mennesker har efterhånden bil, de fleste mennesker er fuldstændig klar over, at vores tid kan være knap, og har man et 2 års barn og en bil holdende udenfor, er det jo naturligt, at man i dag kommer til lægen og ikke omvendt. Det sparer tid for alle parter. Dog havde jeg en sjov episode for nogle år siden. En landmandskone, selvfølgelig 14 km fra Varde, ringede om hendes barn, der havde 39 i feber, men ellers på forespørgsel fes rundt og havde det udmærket. Jeg sagde naturligvis til hende, at hun skulle komme ind med barnet, så skulle jeg se på det med det samme. 2 minutter efter var manden i røret, og som han sagde, var han fanden fløjtme vant til, at dyrlægen kom når han ringede

efter dyrlægen og var meget utilfreds over konens og min aftale. Jeg svarede han naturligvis promte, at der var fanden til forskel på at køre rundt med en ko og et barn på 2 år. Moderen kom med barnet i løbet af en 20 minutter. Barnet var selvfølgelig upåvirket, og vi har naturligvis heller aldrig haft diskussioner siden med sygebesøg, og det har vi i øvrigt aldrig, synes jeg.

En ting der også bliver væsentlig bedre ved at folk kommer ind er, at vi har de ting, vi skal bruge herinde. Eks, muligheder for blodprøver, syning af sårskader etc. etc. Alt sammen ting der højner kvaliteten. Som sagt er der heller ingen problemer med disse ting.

En anden ting der har ændret sig utrolig meget, fra dengang jeg var på hospital og til i dag er behandlingen af terminale patienter og smertebehandling i al almindelighed.

Når patienter dengang var indlagt og havde de forfærdeligste smerter, var det noget med 1 1/2 ml Pethidin 4 gange i døgnet - færdigt arbejde! Det var forfærdelig at se på deres smerter. I vore dage er det jo heldigvis anderledes.

Vi har meget bedre medikamenter - og først og fremmest en anden indstilling til døden. De behøver ikke være bange for smerterne, og mange vælger at være hjemme i den sidste tid. Vi har en fortrinlig døgnpleje i Varde kommune. Vi har en super smertelæge, Hans Ersgaard, vi kan trække på, døgnet rundt, og alt i alt får vi nogle utrolig positive forløb. Mennesker, man har kendt igennem mange mange år, har man også en forbandet pligt til at hjælpe i den sidste ende. Et dødsforløb kan være meget meget smukt. Den døende, familien, alle får nogle ressourcer, de slet ikke troede, de havde. Som læge kan man godt være ærlig overfor patienten - det kunne jeg ikke leve foruden - men man behøver ikke tage håbet. Der er altid lyspunkter. Der er altid ting, der kan gøres, indtil døden kommer og sætter punktum. Det gør ikke noget, man ikke altid kan helbrede - bare man kan trøste og lindre og gøre en sidste tid god for patienten. Så har man det også godt som læge.

I mit liv som læge har jeg jo mødt utrolig mange patienter, og mange af dem er bestemt ikke kedelige. Jeg har mange positive og skægge oplevelser, som jeg uden at bryde min tavshedspligt kan fortælle om.

En person, der ragede godt op, var f.eks. frk. Edith Friis. Den dejlige store imposante dame, der kunne have en tunge som ragekniv,

som altid sagde, hvad hun mente, og som simpelthen bare var en dejlig dame. Jeg kom til at lære frk. Friis at kendt lidt privat. Min datter skulle som sagt i børnehave i Sønder Varde. Frk. Salomonsen var leder, og hun var veninde til frk. Friis. Frk. Salomonsen var utrolig glad for Charlotte, og hun mente nok, det stakkels forsømte lægebarn skulle have en god oplevelse, så hun blev inviteret ud i frk. Friis' sommerhus i Vejers - det med løverne - og så skulle vi jo så bringe vores pode derud. Vi havde fået at vide, at frk. Kr. Laursen også kom, og Gerhard var rimelig sur og bekendtgjorde, at han i hvert fald ikke skulle blive derude ret lang tid, når vi afleverede Charlotte. Vi kom derud. Det var utrolig hyggeligt. Det var en oplevelse at være sammen med frk. Friis, og det endte med vi blev der hele dagen, og vi skulle absolut spise aftensmad, fordi hun havde lavet tunge spec. til Gerhard, da jeg ikke kunne drømme om at lave tunge til ham, selvom han elskede det. Vi blev så til middag, og under middagen sagde Charlotte med høj og klar stemme: Far, du sagde da ellers, du sgu da ikke gad at være i selskab med de gamle kællinger i ret lang tid! Der var en, der blev utrolig rød i hovedet, og frk. Friis slog sig på lårene af grin og sagde: Nå hr. Bøving, af børn og fulde folk skal man høre sandheden.

Hun var også en oplevelse, når hun kom ned i konsultationen. Hun var næsten ikke syg. Det var en stiltiende aftale mellem os, at hendes korpusstørrelse skulle der ikke røres ved, og hun kom næsten kun, når kørekortet skulle fornyes. Hun sagde altid, hun hørte som en los og så som en ørn, og det var da egentlig også rigtigt. Hun kunne altid høre hviskestemmen, selvom jeg prøvede at hviske meget meget lavt.

En anden stor personlighed, jeg har mødt under mit arbejde, var Bent Høgsbro Østergaard. Han boede ude i Thorstrup sammen med datteren Vibeke. Efter dr. Vads død blev jeg hans læge, og det var en meget stor oplevelse at sidde og tale med ham, om alt hvad han havde oplevet. Han var jo "grønthandleren" eller "Gemüse" under krigen, en modstandsmand på højde med både "Flammen" og "Citronen". Han havde været i koncentrationslejr. Han havde prøvet utrolig meget i sit liv. Det er et af de mennesker, jeg har været meget meget glad for at have mødt. Efter hans død fik jeg en bog om hans liv af datteren. Bogen havde han bedt hende skaffe hjem til mig, når han var død.

Jeg har jo også mange utrolig pudsige oplevelser, som næsten kun kan opleves i praksis, og man kan ikke altid holde masken.

F.eks. kom jeg en morgen ned til konsultationen. Der stod en ung pige på et ben. Det var da vældig synd, men jeg kom sådan til at grine, da hun fortalte, hvad der var sket. Hendes forlovede var jæger. De havde ikke ret meget plads og et ret stor gevir hængte over sengen, og det var så drattet ned midt under "seancen" og havde ramt hendes fod. Så kan man jo ikke lade være med at grine, når man tænker på, hvad der kunne være sket, hvis det var havnet lidt længere oppe i rumpetten på ungersvenden.

Jeg har i mange år boet sammen med en jæger, men det er nu ikke derfor, vi aldrig har haft gevirer i soveværelset.

Jeg husker en anden patient, jeg havde. Jeg tror, han var lidt varm på mig. Han var ungkarl, lille trind herre, der kom ind engang imellem. Så fik han prostatabesvær, så blev han opereret, og han blev ved at komme rendende med en urinprøve i tide og i utide og ville sygemeldes. Så sagde jeg også en dag: Hva' fanden er der galt, for der er jo ikke noget i vejen med urinen, og du er opereret. Så sagde han, at hans "lille mand" var blevet så lille efter operationen, at han var nødt til at sidde ned og tisse, og så var han bange for, hans arbejdskammerater opdagede det. Jeg svarede fluks, at jeg havde siddet ned og tisset hele mit liv, uden jeg havde haft en eneste sygedag af den grund.

En anden sjov episode, havde jeg på sygebesøg, hvor jeg aflagde besøg hos en afdød god ven. Han havde fået noget så banalt som forstoppelse, men hans kone mente nok, det var noget mere alvorlig. Hun troede bestemt, det var nyresten, og så sagde hun, at engang havde han haft vand i urinen, og hun sagde vand! Så sagde jeg fluks, det gør ikke noget - bare ikke der er lort i afføringen. Min diagnose var forøvrigt den rette!

En anden gang havde vi for år tilbage en dame i Varde, der var en meget fin dame. Hun var gruppe II. Hun fes rundt til alle os læger. Tog som regel en ny læge engang om ugen, og så skulle vi mærke på hendes bryster, og det var vi faktisk ret trætte af. Engang ringede hun så til mig og sagde triumferende, der var kommet blod ud af brystvorten. Så måtte jeg jo tage hende alvorligt, selvom jeg havde sagt til mig selv, jeg aldrig ville se hende mere. Hun kom ind. Tog sin udstoppede BH af. Jeg mærkede på hendes bryster. Som sædvanlig var der

intet. Der var ikke en dråbe blod at presse ud. Så tog hun sin BH og viste mig den brune plet, men BH'en var som sagt med fyld, og den brune plet sad kun på ydersiden. Det var en fryd for mig af sige: Det der, det er kaffe, og det var en endnu større fryd at sige: Nu er det slut med dine besøg i mit etablissement.

Af en eller anden grund tror jeg, at praktiserende læger får patienter, der ligner dem selv. Man får vel på et tidspunkt et eller andet image, og der er garanteret typer, der på forhånd fravælger en. De fleste der vælger mig, får jeg et utrolig godt forhold til. Der er da nogle få, hvor jeg skal tælle til 10, når jeg ser, de er i venteværelset. Så er der nogle ganske ganske få, der decideret giver mig røde knopper, og dem beder jeg simpelthen skifte læge. Det kan ikke være rigtigt, at nogle ganske få skal ødelægge ens arbejdsglæde, hvis de dukker op i venteværelset. Det har jeg det fint med. Andre smider jeg decideret ud, hvis de opfører sig uforskammet f.eks. overfor min sekretær, hvis de røvrender systemet, hvis de har prøvet på at røvrende mig. Så er det bare ud, og så taler jeg med meget store bogstaver.

Nu nærmer jeg mig jo de 60 år. Det bliver jeg i år. Det glæder mig da utrolig meget, at mange af mine patienter siger: Du holder vel ikke op endnu fru Bøving? Og jeg siger, det ved gud, jeg ikke gør, for det at være læge er nok mit liv. Jeg ved slet ikke, hvad jeg skulle stille op med mig selv, og hvad jeg skulle lave, hvis jeg ikke havde mit dejlige arbejde. Jeg kunne ikke stilles ved at spille golf. Jeg kunne ikke stilles ved at spille bridge. Jeg er typen, der keder mig, så snart jeg har haft ferie i 14 dage, så jeg har tænkt mig at fortsætte mange år endnu. Jeg har nu heller aldrig kunnet forstå, at folk kan finde på at gå på efterløn, når de er 60 år, hvis de har et dejligt arbejde og har en rimelig god fysik.

Efter min mening er det da i højeste grad spild af ressourcer. Mange af de mennesker, der går på efterløn med stor fornøjelse, kan jeg såmænd godt forstå. De har måske haft et hårdt arbejdsliv, et arbejde der ikke er særlig spændende. Men det kan jo ikke nytte noget, vi allesammen gør det.

Jeg synes også, det kan være lidt kedelig at se, at folk der har været på toppen lige pludselig kommer tøffende i "campinghabit" på gaden, lidt for langhåret i nakken, lidt smånussede. Jeg tror også, de har for meget tid, og har man det, synes jeg man forsumper en lille, bitte smule.

Jeg læste fornyelig en artikel, skrevet af en kollega, der som 60-årig kom til at tænke virkelig meget over tilværelsen. Han låste sig inde på sit kontor i 5 timer og tænkte på: skal? skal ikke? skal? Han var overlæge på en hositalsafd.. Skulle han fortsætte, skulle han gå på efterløn eller hvad. Han vidste, hvad han havde. Han havde sin professionalisme, sit arbejde, og som han skrev, alt for ofte så han, at kolleger, der holdt op, egentlig gik i stå. De havde for meget tid.

Jeg kan godt følge ham. Jeg tror først, man skal gå, når man er træt og mæt af sit arbejde, og tiden er rigtig - ikke bare fordi man når en vis alder. Jeg tænker jo også lidt på generationsskifte i min praksis. Jeg har 2 dejlige børn. Charlotte på 32 år, der er læge og snart parat til at gå i praksis. Det håber jeg, jeg kan overtale hende til. Min søn Christian læser medicin på 2. del. Jeg er utrolig glad for, at de har valgt vores arbejde, endda helt frivilligt - sådan da - helt ærlig har jeg faktisk skubbet meget på, da jeg ikke synes, de kunne få noget bedre at beskæftige sig med.

Indtil videre har de givet mig ret.

Jeg vil slutte nu. Jeg håber, læserne har fået indsigt i, hvorfor jeg er så glad for at arbejde i Vestjylland, hvorfor jeg er så glad for at være blevet opfordret til at skrive i "Vestjydske Fortællere". Jeg føler, jeg er accepteret, og det vil jeg prøve at gøre mig fortjent til fortsat.

Margot Bøving

Min Barndoms - jul

Af Preben Simonsen, Varde

Den første december startede julen for os da jeg var barn, ikke en dag før.

Den 1. december blev julebelysningen tændt, det brune papir foran vinduet hos Flensborglager på hjørnet af Storegade og Kræmmergade blev taget væk, så man kunne se alt legetøjet som var udstillet. Det var simpelthen noget af en oplevelse hvert år. Flere dage før forsøgte vi børn at få et lille glimt af herligheder igennem en sprække i papiret. Den lille mekaniske mand der sparkede på vinduet hos købmand Lamb var også sat frem. Der blev tegnet et juletræ med farvet kridt på skoletavlen, så man kunne sætte lys på for hver dag i tiden indtil jul. Min klasselærer, frk. Olldag, var så dygtig til dette. Det var simpelthen ikke jul før alle disse ting var i orden. Så havde vi jo også kun 24 dage til at glæde os i og vi blev ikke holdt på pinebænken så længe.

At julen nærmede sig kunne jeg også se på de aktiviteter min mor var i gang med, at sy en dukke med celluidhoved, krop, arme og ben var udstoppet med vat, håret var lavet af garnrester. Denne aktivitet var næsten fast hvert år, min søster Lis fik én hvert år til jul lagt i en lille rød trædukkevogn eller fint pyntet dukkeseng.

Jeg ønskede mig et år en luftbøsse, som kunne skyde med rigtige hagl, som vi købte i kasser med 50 stk. hos bøssemager Jensen på Lundvej. Hvis det kneb med penge til hagl kunne den lades med et stykke kartoffel. Jeg fik bøssen og jeg var lykkelig. I dag ville jeg ikke overlade mit barnebarn sådan en bøsse, det er for farligt.

Det med at købe gaver ind var for mig ikke så let, idet jeg ikke havde så mange penge. Jeg havde godt nok sparet i "JULENS GLÆDE". Der kom en mand hver uge og spurgte om vi skulle have noget sat ind i "julens glæde", så fik man et lille mærke som man så kunne klæbe ind i julemærkebogen. Et år blev det kun til en gave til min far, og det var en ged lavet af strå.

Juletræet skulle også på fod og det vakte hvert år stor opmærksom-

hed, idet min far aldrig kunne finde juletræsfoden. Den havde min mor simpelthen brændt i gruekedel på et eller andet tidspunkt i årets løb, når hun manglede optændingsbrænde. Under krigen var det svært at få noget brænde, så alt kunne bruges i den tid, det var gamle gummistøvler, udtjente bildæk som min far skar i stykker. Nej hvor det røg op af skorstenen. Nå, men det endte altid med at træet kom på fod ved hjælp af et par korslagte brædder med et langt søm igennem og som gik op i træets rod. Det gjorde det heller ikke lettere at det altid var i sidste øjeblik træet skulle på fod.

Det var altid et stort øjeblik når vi trådte ind af døren på Kærvej 26, hos min mormor og morfar, Agnes og Peder Østergaard. Duften af jul slog os imøde, juletræet stod i hjørnet som det plejer, spisebordet midt på gulvet, en divan på den ene side, to gamle lænestole med et lille bord imellem, en lille bogreol og et bord med radioen på, det var alt hvad der var i stuen, spartansk, men det fungerede.

Vi var mange, vi kom seks fra Åvangen, min oldefar fra Nr. Nebel, moster Rigmor, onkel Jørn, onkel Jens og tante Elna og så mine bedsteforældre. Vi fra Åvangen kom altid ved seks tiden, og det var simpelthen vidunderligt at træde ind ad døren og mærke duften af gås, rødkål, sovs og kartofler, det var årets højdepunkt. Træet var pyntet, det var smukt, samme model som året før. Med træet gik min bedstemor aldrig på kompromis, det tog lang tid hvert år at finde det rigtige træ, en ædelgran med langt imellem grenene. Det gamle pynt som var blevet brugt langt tilbage i tiden, prydede træet. Det var vatengle med glansbilledansigt, fehår, glasfugle med lange haler, kræmmerhuse med godter i, glaskugler, stjernekastere, rigtige stearinlys og selvfølgelig stjernen i toppen.

Gåsen har også sin historie, idet min bedstemor brugte megen tid på at finde den rigtige, den måtte ikke være for fed og der skulle være godt med kød på. Den blev rost, trykket og mærket på af alle som havde forstand herpå. Kartoflerne skulle være af en bestemt slags, de skulle være hvide og melede.

Indtil vi skulle spise sneg vi børn os til at trykke og mærke på pakkerne, som lå under træet. Nysgerrige var vi, og det hændte at vi fandt ud af hvad nogle af pakkerne indeholdt.

Så skulle vi til at spise, men inden skulle min bedstefar bede bordbøn. Underligt nok at vi netop skulle gøre det denne aften, vi gjorde

det ellers aldrig i vor familie. Men sådan var det. Gåsen der var veltilberedt og gylden med svesker og æbler i, blev parteret i passende stykker, så der blev et pænt stykke til hver. Min oldefar fik altid rumpen, den åd han med velbehag så fedtet løb ned ad hagen på ham. Fy for pokker, sa'e vi børn altid. Samme oldefar var kommet cyklende fra Nr. Nebel i bidende frost, han var over 80, medbringende et pund kaffe og et pund smør til bedstemor. Det var hans gave og bidrag til julen.

Vi børn spiste - nej vi åd - så vi var lige ved at revne, det var jo ikke hverdagskost, så det var om at få noget på tallerkenen. Rødkål, brun sovs med fløde i, brunede kartofler, surt og sødt jeg kan næsten fornemme stemningen endnu. Maden blev rost i høje toner, men min mormor var også god til det med mad, for hun havde engang været i køkkenet hos Sillasen på torvet. Som regel fik vi øl og sodavand til maden, vandkanden var også på bordet. Vin kendte vi ikke noget til dengang, så det manglede vi heller ikke.

Ris a la mande med mandelen i manglede heller ikke. Vi havde de samme løjer dengang som i dag med at de voksne forsøgte at få mandelen listet over på den yngstes tallerken.

E.K. Iversen i festsalen i Varde Håndværkerforeningen, hvor juleballerne blev afholdt.

Der skulle altid vaskes op før vi fortsatte med at synge og få gaver. Det var som regel husmoderens arbejde, så kunne mændene slå mave sålænge og passe på at vi børn ikke kom for tæt på gaverne. Min oldefar skulle gerne uden for døren for at spytte, han brugte skrå og snus så han altid var helt sort i mundvigene. Længere hen på aftenen kunne han komme i tanke om at spytte direkte på stuegulvet f.eks. bag en stol. Min mormor holdt som regel øje med ham, for han kunne sidde lang tid med en ordentlig ladning i munden, og hvis hun ikke fik ham udenfor, kunne han i et ubevogtet øjeblik sende et langspyt flere meter væk. Disse efterladenskaber kunne hun så finde næste dag, når hun skulle rydde op.

Samme oldefar havde været i Amerika, hvor han var med til at bygge jernbaner. Han kiggede hen over lorgnetterne og yndede at fortælle om dengang han sloges imod indianerne, vi børn var meget interesserede, og han var god til at fortælle. Da han skulle emigrere stod der i hans emigrationspapirer, at han hverken var idiot eller åndssvag. Han var omkring 60 år da han forlod kone og børn for at prøve lykken. Han kom vist hurtigt hjem igen.

Efter opvasken skulle der synges. Min morbror og jeg (vi var næsten jævnaldrende - kun 1/2 år imellem) konkurrerede altid om hvem der kunne synge højest og smukkest, så fik vi nemlig ros. For at få en ende på al den syngen forslog vi altid at vi kunne synge første og sidst vers af hver julesalme, men den gik nu ikke.

Gaveuddelingen kunne begynde, papiret fløj til alle sider, alle pakkede ud på een gang. Min moster Rigmor gav altid bløde pakker, hun var fantastisk til at strikke. Det var trøjer, handsker og sokker. Hun var pige i huset hos herreekviperingshandler Fenger på Lundvej. Det var ellers ikke store gaver der blev givet f.eks. en lommekniv til morfar, en stor lastbil af træ til Jørn og mig, den obligatoriske dukke og røde dukkevogn til Lis, SVIKMØLLEN, som for øvrigt blev grundig læst og diskuteret, fik min far gerne.

Efter gaveuddelingen faldt alle til ro, bedste pakkede julepapir sammen, som kunne bruges til næst år, mændene fik ild på en cigar, også min morfar som normalt ikke røg. Kaffen blev serveret med slik og småkager til.

Selv om pengene var små havde vi altid en hyggelig og rar juleaften, vi skiltes gerne omkring midnat. Vi skulle jo gå hjem til Aavan-

gen, nogle gange uden gadebelysning fordi tyskerne forlangte at byen skulle være mørkelagt.

En anden del af mine erindringer om jul var juleballerne. De startede gerne 2. Juledag i Håndværkerforeningen i Storegade og fortsatte så næsten alle dage indtil nytårsballet i "Den Selskabelige". Der var først "Julens Glæde" juletræsfest, hvor skræddermester Nielsen m/frue fra Østergade underholdt. De sørgede simpelthen for at vi børn fik en uforglemmelig aften med dans om juletræ og uddeling af godteposer. Juletræet var stort, det gik næsten til loftet i den store sal. Derefter kom så Smede- og maskinarbejdernes, Borgerforeningens, og mange andres juleballer. Det kunne sommetider knibe med at komme ind, hvis man ikke var medlem, men det klarede vi ved at bestikke kontrollørerne bl. andre Smugler Frants. Bestikkelsen var gerne en øl. Vi fik lært at danse alle de gamle polkaer, mazurkaer, rheinlændere, Skæve Thorvald, Quick-step, Blue Tango, Engelsk Vals m.m. Vi måtte godt tage på pigerne, danse tæt - kinddans. Gudrun Simonsen og Eggert Coff Petersen dansede altid så flot inde midt på gulvet. Men de havde jo også gået på danseskole sammen.

Det var som regel Viggo Nørby's orkester der spillede. Men i andre orkestre kan nævnes Bøjle Andersen og Hultgren. Sidstnævnte var særdeles god til at spille på klaver, han kunne sidde og læse i en bog samtidig med han spillede klaver. Han spillede også for fru Grane i danseskolen og det hændte ikke sjældent at han slet ikke hørte at han skulle stoppe når hun sagde det. Så måtte hun gentage - lidt højere - JA TAK. Han var langt inde i læsningen af "det Bedste".

Toppen på kransekagen hvad angår baller, var vel nok den Selskabeliges nytårsbal nytårsdag. Her var alle "de fine" med, klædt i smoking og lange kjoler. Det var doktor Theilgaard m/frue, tømmerhandler Kunøe, læderhandler Risom og frk. Ejlerskov, tømmerhandler Petersen m/frue, Kesse Magasin Petersen, ing. Løvgren, og mange andre. Jo der var virkelig stil over det.

Det kunne hænde at man var i så god stemning at man kunne formå orkesteret til at spille en time ekstra. Så blev der spillet en march og alle par gik rundt i salen, og når der var nok så begyndte indsamlingen i hatte til musikken. Hvis man skønnede at der var penge nok fik vi en time til. Det gav lidt ekstra tid til at finde den pige man gerne ville følge hjem. Jo - det var jul dengang.

Vognmand Lauridsen - Kendt som "Lause" inspicerer sine elskede heste.

Julen 1930

Af Carl Emil Lauridsen, Varde

Juleforberedelserne i 1930 var meget store og arbejdskrævende.

Man startede først i december måned med storvasken, dengang havde man kun storvask en gang om måneden, arbejdet var meget omfattende, alt tøjet skulle bæres over i den anden gård, hvor vaskehuset lå. Her i vaskehuset var der en stor gruekedel, som man fyldte med vand, under kedelen var der et hul, som blev fyldt med træ, og dette tændte man op, og fik herved kedelen i kog. Tøjet blev lagt i kedelen sammen med vaskepulveret og så ventede man på at kedelen kom i kog. Når det så var kogt færdig skulle det op i en balje og skylles, her i baljen havde man et vaskebræt, det var en træramme med en riflet zinkplade hvorpå man gnubbede tøjet op og ned, herved blev det rent. Derefter skulle tøjet endnu engang op i gruekedlen og renkoges, efter renkogningen blev tøjet skyllet, og kom så op i en balje med en vridemaskine på, det var gerne hen på eftermiddagen hvor vi børn var kommet fra skole, og kunne så give et nap med at trække vridemaskinen.

Efter et par dage på loftet var tøjet tørt, og blev så sendt til rullekonen, rullen hun havde var en stor træramme hvorpå der var en trækasse med sten, under trækassen var der nogle træruller hvorom tøjet blev rullet om, ved at trækassen blev ført frem og tilbage i stativet blev tøjet glat og fint.

Det kostede 2 øre pr. stok at få rullet. Tøjet blev nu hentet hjem og lagt i skufferne og var igen klar til brug.

Efter storvasken var det hovedrengøringen der stod for tur, alle møbler, billeder og nipsgenstande blev vasket af, gardinerne blev taget ned og vasket, gulvene der var af træ, måske med et linoliumstæppe i spisestuen, og lige inden vi gik i seng om aftenen blev alle gulve ferniseret. Næste morgen måtte vi tidlig op, der skulle lægges brædder og aviser på gulvene for at skåne disse mod ridser.

Vi nærmer os så julen, og det var så småkagerne der stod for tur.

Bagepladerne blev hentet henne hos bageren i Nørregade. Efter aftensmaden begyndte vi at lave kagerne, der så blev anbragt på pladerne. Næste morgen, når hestevognene kørte ud, blev pladerne anbragt på vognene, og kørt hen til bageren i Nørregade, som så bagte dem. Når vi så fik fri i skolen, var det om at komme hurtig hjem, for at hente kagerne og få dem lagt i dåserne, en smagsprøve måtte vi få, men så blev kagekasserne sat op på hylden, og kagerne skulle gemmes til jul. Nogle dage før jul var det julegrisen, der skulle slagtes, tidlig om morgenen blev der tændt op i gruekedelen i vaskehuset, meget varmt vand skulle der til for at skolde grisen, således at hårene kunne skrabes af. Kl. 8 kom slagteren, og grisen blev hentet i stalden, og da den var slagtet, kom mor med det store fad hvori blodet blev opsamlet, blodet blev jo brugt til blodpølse. Grisen blev nu hængt op på en stige, for at blive afkølet, herefter blev den parteret og bragt ind i køkkenet.

Her i køkkenet begyndte arbejdet med at tilberede forskellige retter, der skulle bruges i julen, det var navnlig til frokosten juledag, hvor de forskellige retter kom frem, det var rullepølse, sort pølse, leverpostej, sylte, surrib, flæskesteg, så der var noget for julegæsterne at gå i gang med.

Vi er nu nået til juleaftensdag, efter at kuskene var kommen hjem med hestene, blev de vasket om benene, og der blev lagt frisk halm i båsene. Når arbejdet var færdig blev vi alle samlet i spisestuen til kaffe og småkager, hver af kuskene fik en konvolut med et lille beløb, det var deres julegave, men inden de forlod os, blev juleneget hængt op til fuglene. Ved 5 tiden blev gåsen lagt i bradepanden, og bragt hen til bageren som så stegte den, ved 7 tiden kom gæsterne, og gåsen blev hentet og julemiddagen kunne begynde. Efter middagen ordnede damerne køkkenet, og opvasken, vi børn og mænd gik ned i stalden med rugbrød til hestene, de skulle også mærke det var jul. Aftenen fortsatte med dans om juletræet og mange gaver var der at uddele, ved midnatstid var juleaftenen slut, og vi gik til ro.

Vi havde en tradition juledags morgen, mor stod først op og iført sin sorte kjole, og det hvide forklæde anrettede hun en bakke med vin, glas, småkager og et tændt julelys. Med dette kom hun op på værelserne, hvor vi alle sov. Gik rundt til os alle og ønskede os en glædelig jul.

Denne tradition er gået i arv til børn, børnebørn og oldebørn, en smuk måde at markere julen på.

Hvor himmel og hav mødes

Af Maren Haulrig Lorentzen, Vejle

Når man er født "Vesterude" vil det altid præge ens liv. Det er min egen erfaring, og også efter samtale med andre. Folk der bor ude hvor himmel, jord og hav mødes må nødvendigvis have en helt anden indstilling til liv og død, end folk i bymiljøerne.

At bo midt i naturen er livsbekræftende og har haft stor betydning for mig. De 7 år jeg boede på Rømø kunne jeg følge solens gang over himlen. I klart vejr se den gå ned i havet, og selv om der var skyer, farvedes himlen også mod øst af det helt specielle lys. Derfor har flytningen til Østkysten igen ikke været uden omkostninger for mig, da man ikke her kan se ret langt. Bakker og træer stænger øjet, der ellers så gerne ville gå på langfart. Havets stemme er afløst af trafikstøj, og den dejlige friske havlugt må jeg tænke mig til. Den kulsorte nat med tusinde stjerner svækkes her af gadelysene. Gåturene langs grusvejene er også en saga blot, og bakkerne gør det mindre tiltrækkende af cykle.

En cykeltur på "Bærmevejen" til Højer Sluse derimod er en fantastisk oplevelse. Eller også en ca. 12 km lang tur langs diget på Rømøs nordspids. Mere koncentreret natur findes næppe. Og halvvejs er der en bænk på den anden side af diget, hvor vi kan raste og sidde og filosofere lidt over tingene.

Når vi kører Vesterud ændrer landskabet sig på den anden side Toftlund. Da begynder øjet at gå på langfart og sjælen folder sig ud. Nu smelter vi sammen med havet og himlen, og jeg får det første glimt af lyset over havet. Og sindet er allerede derude hvor jeg kan lytte til naturen, og mærke alle dens dufte. Især den krydrede duft af lyngen. Jeg er helt sikker på at varsler om skæbner - oplevelser der gør at kultur formidles - er langt mere udbredt herude. Og jeg er også

helt sikker på at kærlighed trives bedre her end i en storby. For mig hører kærlighed og natur sammen. Og der må være langt færre skilsmisser her. (uden at jeg har andet end min egen forestilling at have det i).

Når jeg tænker tilbage på min barndom på Bovlund Nymark er det ofte de mennesker der havde valgt at leve der jeg tænker på. Naturen var der og groede sammen med mig, og vil derfor altid være i min bevidsthed. Det tænkte jeg ikke over dengang, nu tænker jeg på det hver dag. Jeg ved ikke hvor mange der var født der - min far var - men de unge på gårdene overtog dem efter deres forældre.

Jeg tror de samme mennesketyper som dengang stadig findes langt fra alfarvej. Mennesker hvor jorden, afgrøderne, dyrene og blomsterne havde den største betydning. Hvordan man gik klædt var ikke afgørende. At skulle klæde sig i tøj af bestemte mærker for at kunne markere sig ville have været helt uhørt. Der var andre værdier. Værdier der i dag gør mange mennesker identitetsløse og svage.

Der var også mennesketyper som ikke findes mere. Der kom med mellemrum en "handelsrejsende" (ikke at forveksle med vore dages repræsentanter). Han kom på cykel og havde en kuffert med, med alt hvad hjertet kunne begære af sytilbehør. Og hvilken herlighed der åbenbarede sig af nåle, tråd, bånd i alle farver og bredder, fingerbøl, elastik, bæltebånd, cm. mål og også hårklemmer, sløjfebånd og snørebånd havde han med. Sjovt nok husker jeg bedst synålene der lå i sorte paphylstre der kunne skilles ad. Når den rejsende kom ind i køkkenet spildte han ikke tid med udenomssnak men stod ret op og ned med nedslagne øjne og remsede op hvad han havde, og det begyndte altid med "synåle, stoppenåle, knappenåle" o.s.v. Det morede vi os meget over, og vi forventede, og så hen til denne optræden hver gang.

Så var der Niels fisker som kom hver uge. På cykel, med en stor trækasse foran til fiskene. Dem var der ikke meget spræl i mere, når han nåede ud til os. Det gik opad hele vejen, og jeg har aldrig set ham cykle, måske han ikke kunne med den store kasse på. Jeg husker ham som ret gammel med langt hvide skæg, der altid var fuld af fiskeskæl. Om vinteren var han helt blåfrossen. Om sommeren fulgte en sort sværm af fluer efter ham, men min mor købte altid lidt fisk, som hun så gav katten.

Jes Post havde kun en arm. Den anden havde han mistet under krigen, og der var kun det øverste tilbage. Det hindrede ham dog ikke i at cykle den lange, lange rute hver dag i al slags vejr, jeg har tit tænkt på, at det måtte være svært altid kun at have en hånd til støtte når han f.eks. skulle rive en kvittering af et girokort. Armstumpen blev presset ind i siden, og kunne holde kortene. Det der facinerede mig meget, og som jeg tænker på hver gang jeg ser en mangle en legemsdel - eller noget af den - : Jes Post havde ondt i fingrene når det ville give omslag i vejret. Og det var vel at mærke i de fingre han ikke havde! (I dag kalder man det "Fantomsmerter").

Sådan vil der altid være hændelser man husker klart. Det der kendetegnede tiden var, at alle altid havde tid til at komme ind og sidde ned lidt, og evt. få kaffe. Da de var på cykel havde de nok også brug for pauser. Bageren havde en stor bil, og det må have været en lang tur, for han kom altid først hen på aftenen.

Tiden er selvfølgelig en helt anden idag på godt og ondt. De før så store og øde områder er fyldt med sommerhuse og turister, og har forårsaget mange tilbud til turisterne og mange arbejdspladser. Folk der kommer fra de store byer - hovedsagelig fra Tyskland - finder ro i naturen her. Den store brede strand på Rømø er på højsommerdage fyldt med biler og mennesker, og det kan tage timer at køre de få km, fra stranden og over til dæmningen.

Selv om turisme er en guldgrube for landet må vi alligevel passe på, at der ikke drives rovdrift. Især på vestkysten. Naturen kan godt være sårbar, selvom den synes uendelig og usårlig. Her hvor himmel og hav mødes, må der nødvendigvis til alle tider være et præg af "langt der Vesterude" - hvor mennesker tænker anderledes, og hvor deres livsindhold og skæbne uløseligt er knyttet til naturen.

Kalajdoskopiske fraser

Af rektor Axel Momme, Esbjerg

September 1998 rykkede Vestjysk Musikkonservatorium ind i Esbjergs gamle smukke El-værk. Bygningen er totalrenoveret, ombygget specielt til konservatoriets formål, og er blevet Danmarks absolut flotteste konservatoriebyggeri og ét af Europas mest moderne. Dermed var 52 års omflakkende tilværelse for konservatoriet slut. Skæbnen har villet, at jeg har været med alle steder, - først som passager og senere som chauffør.

På Statsskolen

Konservatoriet blev grundlagt i 1946 og initiativet udgik fra Esbjerg Statsskole, hvor rektor Thure Hastrup og adjunkt Eyvind Holm havde visioner om at samle og organisere byens musikundervisning. Det var derfor naturligt, at Esbjerg Statsskole blev konservatoriets første tilholdssted.

Her blev jeg først i 60'erne som 12-13 årig optaget som privatist - et begreb, som for længst er blevet historie. Som Vardenser var jeg ikke meget for at skulle rejse til Esbjerg for at få klaverundervisning. Esbjerg var ikke ligefrem nogen populær by. Man rynkede på næsen af "Varde-bønder", og var man passager i en bil med ZA-nummerplader, kunne man være sikker på at se Esbjergensere udføre diverse mindre flatterende pantomine-øvelser på fortovet. Men efter at have fået klaverundervisning hos fru Schou Jensen på Møllevej i Varde gennem en længere årrække, mente hun åbenbart tiden var inde til lærerskift, og så var musikkonservatoriet i Esbjerg stedet.

På et gammelt giro-indbetalingskort fra 11. oktober 1962 kan jeg se at mine forældre betalte 32 kr. om måneden for undervisningen, der omfattede klaver, hørelære og musikkundskab. Absolut et rimeligt beløb, taget den kvalitative undervisning i betragtning. Skulle man i dag kunne optages som privatist på konservatoriet, ville beløbet være omkring 9.000 kr. pr. måned!

Mit barndomshjem, købmandsgården i Nørregade, var fyldt med sang og musik. Hele familien holdt af at spille og synge, og vi samledes tit omkring det gamle Hindsberg-klaver. Min mor havde "den lille organisteksamen", og min far havde en violin, som jeg aldrig hørte ham spille på, - måske godt det samme!

På Vestbanevej boede frk. Vinding, - min første klaverlærer. Jeg har vel været omkring 5 år, da hun første gang løftede mig op på klaverbænken, og det blev til mange løft. Jeg husker hende som en fremragende lærer, - sød, venlig og pædagogisk. Hun havde alt i klistermærker, som glimtede i guld og sølv, og alt efter hvor godt jeg kunne min lektie, klistrede hun et mærke ind i min klaverbog. Det højeste man kunne opnå, var en kongekrone i guld, og efter bogen at dømme (jeg har den endnu) var hun ganske rundhåndet.

Mine forældre var indremissionske, - eller måske rettere *tilhørte* den indremissionske bevægelse. Var man rigtig indremissionsk, var de fleste af livets glæder forbudt, herunder ikke mindst kortspil. Vi børn udøvede sammen med vores far de fleste forbudte dicipliner, og når aftenens kortspil var godt i gang, kunne det hænde, der pludselig blev banket på døren. Min mor lukkede op og forkyndte med høj klar røst *"Goddag aflæser Mortensen"*, hvorefter far med en hurtig bevægelse fejede alle kortene ind under sofaen. Aflæser Mortensen hørte til missionens inderkreds.

Men som medlemmer af Indremissionen, kom vi ofte i missionshuset på Nørrevold. Der var unægtelig mange andre ting, der var sjovere, men én gang om året glædede jeg mig til at komme med. Da kom Victor Cornelins med sit børnekor, og bagefter inviterede mine forældre ham med hjem. Victor Cornelins var en stor kulsort mand med kruset hår, - han kom oprindeligt fra de vestindiske øer, men var skoleinspektør i Nakskov. Jeg elskede at høre ham fortælle om sin dramatiske tur, hvor han som barn sammen med sin søster blev fanget, eksporteret til Danmark og blev udstillet i et bur med halm og bananer. Det var spændende og dejligt uhyggeligt at høre ham fortælle. Bagefter tog han sin harmonika og spillede og sang, og alt blev godt igen.

Der kom i det hele taget mange interessante mennesker i vores hjem, som på en eller anden vis har givet musikalsk stimulans. En aften havde min far inviteret Holger Fællessanger, - én af 50'ernes

populæreste visesangere. Hvilken relation min far havde til ham, ved jeg ikke, men da Holger Fællessanger hørte, at jeg spillede klaver, tog han mig op på skødet ved klaveret og lærte mig "Kender du pigen fra Varde, - var de' Varde, - ja det var de'..".

Årets højdepunkt var når Cirkus Miehe gæstede Varde. Min far var fra Thy og havde som barn haft meget omgang med Miehe, som havde hjemsted i samme egn. Derfor kom fru Miehe altid hjem til os i købmandsforretningen, bestilte kolonialvarer og gav hele familien fribilletter til aftenens forestilling. Jeg har altid syntes, at cirkus med akrobatik, jonglører, smukke heste og musik, er noget af det mest musikalske, man kan opleve. Det ser legende let og enkelt ud, - smukke harmoniske bevægelser udført med en fantastisk timing og en elegant puls. Sandheden er jo, at det er lynende svært og kræver hårdt arbejde med sved og tårer at nå så langt, og hvis ikke alt er afstemt i en perfekt balance, bliver det direkte uskønt at overvære, - præcis som at høre en musiker med det ene ben i rendestenen.

Som 7-8 årig havde jeg lært så meget klaverspil, at jeg kunne "optræde" med det, og det blev hurtigt en pestilens. Når der kom gæster i hjemmet, skulle jeg altid "give et nummer", og jeg betragtede mig efterhånden som en udstillingsgenstand, ligesom lille Victor i buret. Men det har nok været en form for falsk beskedenhed, for til andre tider benyttede jeg mig af det. Engang var jeg til en børnefest i Arnbjerg Hallen, hvor der blev tryllet og sunget for og os. Trækplasteret var komponisten til "Spørge Jørgen", Kaj Rosenberg. Vi var en halv snes børn, der blev trukket op på scenen, for at skulle være med i én eller anden konkurrence og præmien var et signeret nodehæfte med "Spørge Jørgen". Det blev ikke mig, der vandt, og jeg har tydeligvis set utrolig skuffet ud, for Rosenberg spurgte, om der var noget jeg kunne optræde med. Jeg satte mig hen til klaveret og spillede "Für Elise" af Beethoven, og det udløste straks en ekstra præmie i form af "Spørge Jørgen" med en personlig hilsen fra Kaj Rosenberg.

Musik i skolen var det så som så med. Vi havde skam et ugeskema, hvorpå der stod sang, men det blev kun til "stilleleg". Legen var et perfekt pædagogisk redskab for læreren til at få sig en lille middagslur. Den gik ud på, at én af os skulle stå oppe ved katederet og holde skarpt øje med den, der først bevægede sig, og der skulle ikke mere end en blinken med øjelåget til, for at vedkommende skulle afløse ved

katederet. Som man kan regne ud, var der for sanglæreren en paradisisk ro i klasselokalet, men trods en højlydt snorken, havde vi dyb respekt for at gennemføre legen til ende. Det var nemlig ikke altid, vores "sanglærer" havde behov for den dybe søvn, men kun for en lille lur, - så vågnede han pludselig og blandede sig i hvem man skulle tage. Kun én gang prøvede jeg ikke at følge hans befaling, - det blev kvitteret med en knaldende lussing. I det hele taget dyrkede mange lærere i vores barndoms skole, Jacobi Skole, en noget særegen form for pædagogik, - det kunne og burde der måske skrives bøger om!

Trods mere eller mindre sporadiske koncerter, var Vardes professionelle musikliv hovedsageligt koncentreret omkring Sct. Jacobi Kirke, hvor der blev afholdt mange kirkekoncerter. Organist Finn Brix var en meget dygtig og inspirerende organist - og en stor personlighed. Når han kom cyklende hjem fra øvning i kirken, standsede han altid ved vores købmandsforretning, hvor de daglige indkøb blev foretaget. Størst indtryk på mig gjorde Brix, når han skulle købe toiletpapir. Han satte sin brune skoletaske op på disken og bad med dæmpet stemme om diskret at få lagt en rulle "papyrus" i tasken.

Men som sagt var han en fremragende organist og improvisator, - et håndværk som hører til organisterhvervet. Nu er det langtfra alle, der mestrer det lige godt, men Brix tilhørte de få, der kunne gøre improvisation til kunst. Årets travleste dag i købmandsbutikken var Juleaftens dag. Officielt lukkede butikken kl. 17.30, men der gik som regel yderligere et par timer, inden de sidste kunder forlod butikken, og vi børn havde fået bragt de sidste pakker glimmer, gær eller andre småting ud til glemsomme kunder. Også for Brix var det en lang dag, og en Juleaften kom han, træt efter Julegudstjenesterne, ind ad bagdøren i køkkenet for at købe en flaske "Lacrimae Christi". Efter en meget lang arbejdsdag, sad mine forældre og hang ved køkkenbordet. Mor var endnu ikke startet med maden, og inde i stuen stod juletræet i al sin grønne nøgenhed og ventede på pynten. De tre trætte stakler blev enige om, at de vist havde godt af et enkelt glas Kristi Tårer, og der sad de så omkring køkkenbordet og sundede sig med den søde hedvin. I takt med tårerne forsvandt, ankom julestemningen, og Brix blev, om jeg så må sige, godt i stødet. Han sprang ind til klaveret og mens vi pyntede juletræet, improviserede han over julens salmer, så vi var ved at tabe både kugler og stjerner. Det var en stor musikalsk

oplevelse, som retfærdiggjorde min beundring for Finn Brix. Og stor var den dag, da jeg fik lov til at spille på det pragtfulde forholdsvis nybyggede Marcussen-orgel. Det var en berusende oplevelse, at få så megen lyd ud af et instrument og ikke mindst så megen vellyd. Jeg syntes aldrig at have hørt så smuk en klang, - og den dag i dag, synes jeg stadig, Sct. Jacobi Kirkes Marcussen-orgel har en idealistisk smuk klang. Første gang jeg skulle spille til "Søndagsskole" i kirken, var jeg så nervøs, at mit højre ben satte sig i nogle gevaldig hoppende bevægelser og hamrede op i manualet. Jeg gennemførte salmespillet, men det må have lydt som om orglet havde fået hikke!

Nu var det naturligvis ikke kun musikalske mennesker, der kom i hjemmet og i butikken, som gjorde indtryk. I vores naboejendom, boede et par, som havde flittig omgang med vagabonderne. Uanset det helt sikkert var et fredeligt folkefærd, var vi børn alligevel en smule bange for dem, når de let vaklende og med spritånde hældte en håndfuld småmønter ud på disken for at købe de daglige rationer spiritus. De havde alle sammen øgenavne som "Gøje" (som min storebror blev opkaldt efter), "Aben" (kom altid efter 1/2 "abe"), "Græshoppen" m.v. En aften, hvor vi børn var alene hjemme, hamrede de på døren og ville have brændevin. Vi var stive af skræk og turde ikke lukke op, hvad hammeriet naturligvis ikke blev mindre af. Min storesøster trak mig med ind i stuens fjerneste krog, hvor vi krøb sammen og hun bad "Fader Vor" igen og igen. Det hjalp, for vagabonderne forduftede. Min mor var straks af en anderledes modig støbning. Efterhånden som bajerne gled ned, skulle der jo noget ud igen, og det havde de for vane at ordne i vores port. Det huede ikke mor. Hun truede med at kaste en spand vand i hovedet på dem, hvis det gentog sig, og det grinede de meget af. Men en dag, hvor de stod med bøjede hoveder mod muren, listede hun sig minsandten ind på dem med spanden og gav dem sådan en omgang, at de fremover henlagde deres trængende nødtørft andet steds.

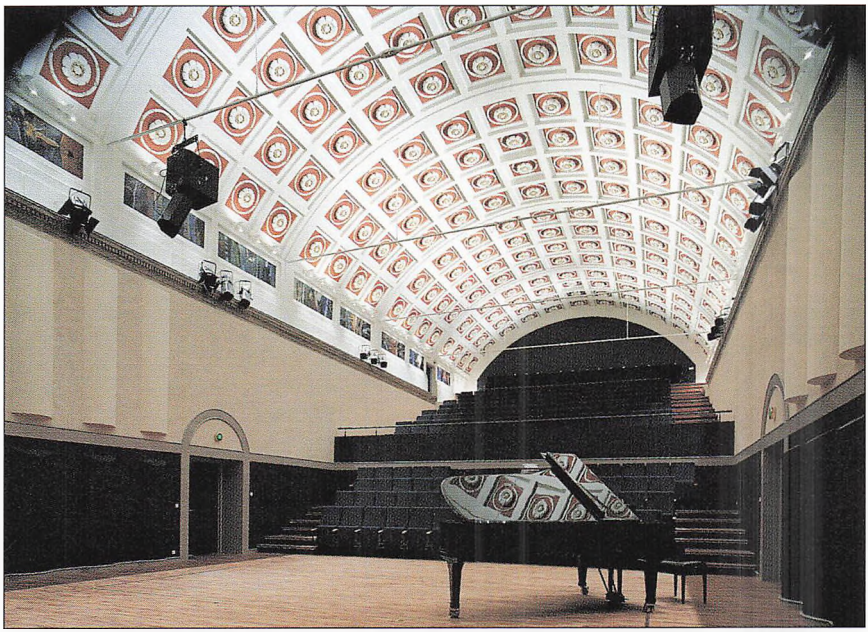
Det skal retfærdigvis siges, at det ikke kun gik op i bajere og brændevin, - de fik også fast føde, hvad vi var vidne til en enkelt gang. Som musik, kunst og i det hele taget det meste her i livet, kommer enkeltheden ofte tæt på genialiteten. Og enkelthed var, hvad der prægede de gæve vagabonders gastronomiske udfoldelser. Her er opskriften på, hvad de måske har kaldt "Gøjes vidunderhøne": Man

slår en høne ihjel og nedsænker den i en grydefuld vand. Den koges til den er godt mør. Voila! Det dér med at plukke fjerene af den og tage indvoldene ud, er ganske unødvendigt. Om det blev en genial ret, kan jeg ikke sige, eftersom appetitten ikke helt var på toppen til en prøvesmagning.

Trods fine klaverlærere og megen musikalsk inspiration, fik jeg min musikalske børneopdragelse i FDF-orkestret. Varde havde et utroligt velspillende orkester. Jeg så meget op til medlemmerne, som jeg mente var så dygtige, som man kunne blive, og jeg løb ved siden af dem på fortovet, når orkestret og dets dygtige leder, Bøjlund, marcherede gennem byen. Som niårig blev jeg optaget i orkestret, og det blev den første inspirationskilde til et liv med musik. Fra den dag var jeg klar over, at jeg ville være musiker.

Varde FDF-orkester på vej gennem Østergade

Koncertsalen i Esbjergs gamle El-værk.

I Kunstpavillonens kælder

Midt i 60'erne blev jeg optaget som rigtig studerende på Vestjysk Musikkonservatorium. På det tidspunkt havde konservatoriet fået egne lokaler i den nye kunstpavillon i Havnegade. De få lokaler lå i kælderen og var meget små, - så små, at bordene ikke måtte være bredere end omkring 35 cm for ikke at fylde for meget. Men det var et dejligt og intimt sted, hvor vi få studerende følte os godt tilpas og havde et fint og godt forhold til hinanden.

Samtidig med en påbegyndt konservatorieuddannelse, gik jeg i 1.g på Esbjerg Statsskole. Det ville være helt utænkeligt i dag, for konservatoriet kræver mere end et heltidsstudium, men jeg fik tilrettelagt undervisningen, så jeg kunne nå begge dele, - sådan da. Jeg havde et problem om onsdagen, hvor jeg var nødt til at pjække fra gymnasiet. Det kostede nogle ture op til rektor, som gav mig de nødvendige formaninger, men som altid sluttede af med et blink i øjet og et "..når det nu ikke kan være anderledes".

Men det gik så sandelig også ud over konservatoriet. Hver februar skulle der på gymnasiet laves revy, og her stod jeg for musikken. Som optakt kørte jeg rundt i byen på ladet af en lastbil og spillede, og uheldigvis stod min klaverlærer fra konservatoriet og hørte på, - han havde en ledig time, fordi jeg ikke kom til undervisning. Han troede åbenbart, at jeg havde taget mig et job, for da jeg efterfølgende uge mødte op hos ham, sagde han: "Jeg har erfaret, du gerne vil tjene penge, så derfor synes jeg du skulle blive tandlæge i stedet for musiker", hvorefter han forlod lokalet. Sjældent har jeg følt mig så flov, men det var den rigtige saltvandsindsprøjtning til en anderledes professionel indstilling til studierne.

Det skete af og til vi gik på Sands for at spise bakskuld. Det sker - om end sjældent - endnu, men hver gang jeg blot fornemmer duften af en bakskuld, tænker jeg på skomager Møller, - vores genbo i Nørregade i Varde.

Som barn var skomagerværkstedet mit faste tilholdssted. Det duftede altid så dejligt af lim og læder, og om morgenen krydredes duften med bakskuld. Skomager Møller tilberedte den, som man skal, - pakkede den ind i vådt avispapir, lagde pakken på en rist over gasblusset og til den lækkerbisken drak han kaffe, som blev fortyndet med, hvad han kaldte "klar fløde".

Ugens ubestridte højdepunkt var torsdag - markedsdag. Skomager Møller havde en bibeskæftigelse som pølsemand, og jeg blev hans trofaste lille medhjælper. Pølserne blev solgt fra et telt, der var åben på tre af siderne, afgrænset af lange borde og bænke, så de sultne kreaturhandlere kunne sidde ned til måltidet. Til pølserne blev serveret boller med tandsmør, som fru Møller havde smurt dagen i forvejen. Min mor havde syet en lille hvid kittel til mig, for jeg ville jo gerne se ud som Møller, når jeg hjalp med at servere - og med at spise pølserne!

Lige over for Møllers pølsebod holdt Persille-gartneren til, hvor han fra ladet af sin lille lastbil solgte reb. *"Fine reb, - 3. kr. stk. - jeg er i godt humør i dag, så du får 3 for en ti'er"*, råbte han og smed rebene ned i favnen på en betuttet bondemand. Efter dagens dont var der suppe, hentet i en spand oppe på Stausholm, hvor handelsfolkene traditionen tro sluttede dagens handler af med en "bette swot". Jo, - torsdag var en rigtig festdag.

Skomager Anton Møller og hans kone, Bothilde, Nørregade 31, hørte til Mommefamiliens gode naboer.

Min barndoms gade, Nørregade, var en livlig handelsgade, fyldt med forretninger og håndværk af næsten enhver tænkelig slags. Saddelmager, skomager, skrædder, garver, møbelsnedker, drejer, bogtrykker, og der var mejeri, 2 brødudsalg, bager, barber, cykelhandler, vognmand, slagter, farvehandler, cigarhandler, gartner og hele tre købmandsforretninger. Utroligt at så meget kunne rummes i så lille en gade, men festligt var det. Det var det også da den store dag oprandt, hvor brostenene var blevet fjernet og vi fik asfalt på, - da holdt hele gaden "asfaltbal". I dag ligger der igen brosten, - gad vide, om beboerne ved den lejlighed holdt "brosten-bal"? I det hele taget festede man meget i Varde. Der blev holdt fest i Fiskergade og Grydergade og der blev lavet revy i et telt på torvet, hvor jeg havde en finger med i spillet som "orkester".

I villaen, Havnegade

Efterhånden som konservatoriets elevtal steg, øgedes behovet for mere plads, og man lejede derfor i 1967 villaen overfor Kunstpavillonen. Villaen blev kun nødtørftig renoveret, men vi studerende fik lov til selv at indrette og male den øverste loftsetage, så vi kunne afholde julefester, og indrette et hyggeligt opholdsrum i kælderen. Dimissionsfesten startede traditionel med rektors tale og uddeling af eksamensbeviser, hvorefter der blev serveret smørrebrød. Nu trak Peder Holms tale undertiden temmelig meget ud, så når smørrebrødet skulle indtages, var det begyndt at bide sig selv i halen. Derfor henvendte jeg som elevrådsformand mig til rektor og meddelte, at vi studerende for samme penge kunne lave meget bedre mad end det tørre smørrebrød. Han tog mig på ordet, og jeg tilrettelagde en 3 retters middag. Den kolde forret og desserten kunne tilberedes i forvejen, men hvad hovedretten angik, havde jeg ikke taget højde for, at villaens sparsomme køkken kun havde ét gasblus. Oksefiletter til omkring 100 prs. blev så fordelt i diverse ovne i Varde og Esbjerg, og under rektors tale kørte vi i rutefart mellem Esbjerg og Varde for at tilberede og afhente kødet. Anstrengelserne bar frugt, for den dag i dag er det en fast tradition, at de studerende står for en festlig middag til dimissionsfesterne.

Den lykkelige studietid fik en ende, da jeg i 73 flyttede til Århus for at passe et job som solofagottist i Århus Symfoniorkester.

Vestre Skole og EL-værket

Da jeg flyttede til Århus, var konservatoriet på vej ind i Vestre Skole i Islandsgade. En pragtfuld stor smuk bygning, med god plads til aktiviteterne. Som sagt ville skæbnen, at jeg 13 år senere skulle vende tilbage til Vestre Skole for at overtage rektoratet på konservatoriet. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at det var en smule vanskeligt og vemodigt at flytte fra Århus, hvis musik- og kulturliv blomstrede i al sin farverigdom, hvorimod det kulturelle liv i Esbjerg umiddelbart så ud til at være ligeså ufarligt som først i halvfjerdserne. Men bag facaden var der så absolut grøde i det.

Maj 1987 meddelte Radioavisen, at Kulturministeriet havde besluttet at lukke Vestjysk Musikkonservatorium og det blev startskuddet til jagten på et stationært opholdssted for konservatoriet. Efter ballonen var blevet skudt ned, påbegyndte jeg arbejdet, at få flyttet konservatoriet ind i specialindrettede, statsejede bygninger for at konsolidere institutionen.

Sommeren 89 blev jeg gjort bekendt med byens gamle EL-værk i Kirkegade, - en meget smuk bygning med en turbinehal af overdådige udsmykningsmæssige dimensioner. Det kunne blive en perfekt og smuk koncertsal. Resten af bygningen var ikke meget bevendt, og der skulle mere end god fantasi til at forestille sig, hvordan der kunne skabes plads til aktiviteterne.

Men den smukke og desværre delvis misholdte turbinehal var drivkraften, og med dygtige arkitekter og ingeniørers indsats, blev drøm til virkelighed. Det lykkedes at få Kulturministeriet til at udløse 30 millioner kroner, og yderligere 12 millioner blev finansieret af fonde og private donatorer. I dag fremstår konservatoriet som en top moderne uddannelsesinstitution med lydisolerede og akustisk regulerbare undervisningslokaler, et avanceret optagestudie, lydlaboratorium, bibliotek, café og en billedskøn koncertsal med en fornem kunstnerisk udsmykning af Hans Tyrrestrup. Alt indpakket i smukke og spændende arkitektoniske rammer.

Det er lykkeligt, at vi ikke kan skue ind i fremtiden, for vidste jeg på forhånd, at en sådan proces ville tage 10 år, ville tålmodigheden nok være blevet sorteper. Men vagabonderingen er ovre, og Vestjysk Musikkonservatorium har på symbolsk vis fundet sit hjem i et tidligere kraftværk.

Bal i den Borgerlige

Af Thyge Clausen

Morten Korch, den forkætrede, oplever i disse dage en renæssance. Hans bøger genoptrykkes, og seriøse filminstruktører lader hans Danmarksbillede genopstå på lærredet. Det rene sødsuppe! hed det engang, og bibliotekerne måtte ikke udlåne hans bøger - deres opgave var folkeoplysning, ikke virkelighedsflugt!

Og sandt nok: Morten Korchs stil var ikke den grå socialrealisme, men når han var elsket i de mange hjem, skyldtes det at han på sin vis var en slags realist. Han skænkede sine læsere, ikke et billede af virkelighedens Danmark, men drømmen om fædrelandet sådan som vi ønskede det. Landet hvor kæltringerne fik den fortjente straf og de rene af hjertet blev belønnet efter fortjeneste. Verden som den burde være, ikke som den var.

Landet hvor kornet bølgede i vinden, ikke invalideret af stråforkortelsesmidler; landet hvor skyggen af møllevingerne løb over frugtbare jorder; landet hvor den ærbare lærerinde i den tækkelige hvide kjole pegede manende mod dannebrogen der vajede over den stråtækte skoles gård. - Et bonde Danmark, det rigtige Danmark.

For vi har alle bondeblod i årerne, og det er berettiget at det nu forsvundne bondeliv er ført til graven med honnør. Også vi der kendte en anden verden, borgerskabets diskrete charme, kan salutere.

Men de små byers håndværkere og handlende havde nu også deres kvaliteter, men modsat bønderne forsvandt de som de havde levet, stilfærdigt, uden at nogen ristede dem en minderune.

Og selvom vi måske har det som Karl Bjarnhof der erklærede: "Min barndom var ikke lykkelig, men den er blevet det med årene", så står vi nu i gæld til vor barndom i provinsen. For den var ikke kun snæversyn og lukket horisont, tværtimod var der megen finhed og humor, megen hæderlighed, hos dens beboere. Munterhed også - mellem de mange arbejdsomme hverdage savnede man ikke feststemning når

der var bal i den borgerlige. Og nu hvor vi træder ind i et nyt årtusinde, kan det måske være på sin plads at tegne et billede af en verden der er forsvundet, men som skænkede os arvesølv det nok er værd at tage med ind i fremtiden. Her er det et byprospekt fra Varde før den sidste verdenskrig, en vandring i nøjsomhedssamfundets stille gader, et gensyn med dets mennesker:

Torvet ligger midt i byen, og midt på torvet knejser grundlovens folkekære giver. Han tager sig storartet ud på sin granitsokkel og bryder sig ikke om at hans hjælm er et mål for fuglenes respektløsheder. Den venstre hånd hviler på sabelskæftet, og med den højre holder han grundloven i form af en papirrulle frem. At et byråd med sans for borgernes fornødenheder har ladet opføre et nødstørftsetablissement bogstavelig bag ryggen på Frederik Folkekær kan ganske vist give anledninger til fejltolkninger af papirrullens art og formål, men berører ikke monarkens velvilje. Folkets Kjærlighed min Styrke læser man på soklen.

Bag Frederik den Syvende ser man den verdslige og åndelige magts bastioner, Rådhuset med byvåbenets martialske leopard over indgangsdøren og kirken med det høje tårn hvorfra man kan skue vidt over landet. Om disse poler udfolder indbyggerne deres travle gøremål, vindskibelige og foretagsomme.

Daglig ser man en kendt skikkelse, retsbud Andersen, på sin tjenestemandscykel når han har afleveret dokumenter fra den dømmende myndighed til byrådets vise fædre. Han er klejn af vækst, men fører sig strunk og med elan, og man ser at han er gammel hestmand når han bestiger cyklen. -Eller nej, han bestiger den ikke, han kaster sig i sadlen! Cyklen er forsynet med en "flyvepind", en forlængelse af baghjulets aksel, og retsbudet sætter ikke venstre fod på pedalen, men altså på flyvepinden, og da han er en lille mand, må han bøje sig næsten vandret fremad for at nå styret, mens han med højre fod støder fra. Det ser hazarderet ud, og fra vinduerne med de rødternede gardiner følger gæsterne i Sillasens rococo-værtshus med spændte blikke cykelrytterens dristige manøvre. Det er en bereden mand man har for sig, og retsbud Andersens snurbart bestyrker vidnesbyrdet. Her har man en fortjent mand, tidligere gendarm i Estrups beredne korps, garnisioneret i Frimurergården bag kirken. En fædrelandskærlig mand, nu belønnet for sin indsats mod de revolutionære venstrefolk med embedsmandsstilling.

Man skal ikke glemme at provinsbyernes borgere nærede varme følelser for Estrups og Højres gode sag. Man havde sympati for gendarmerne og viste at påskønne dem. Retsbud Andersens kollega, kendt som "Gendarm Sørensen" fik således efter gendarm-tjenesten stillingen som byens trommemand. Oprindeligt var det arrestforvareren der rørte trommen, men i 1908 havde arbejdet med at holde arrestanterne under behørig opsigt vokset så meget at man adskildte de to tjenester. Gendarm-Sørensen døde i 1931 og blev afløst af sin svigersøn, Peter Bromerholm som virkede i det pudsige dobbelterhverv som fiskehandler og danselærer. Kun kort fik han lejlighed til at træde sine dansetrin med bytrommen, for han døde snart efter svigerfaderen.

Byens sidste trommemand var glarmester Georg E.Petersen i Brogade. Han var kommet til byen i 1899. En god borger og interesseret i byens liv. I 1906 var han medstifter af Varde Sangforening og dertil fungerede han som leder og sprøjtemester af byens isbane i Frimurerhaven der under vintrene i 1917 og 18 opnåede et højdepunkt med yndige isdronninger i glidende dans over isen. I 1931 tiltrådte han som autoriseret trommeslager, men som tidligere virksom ved militærets musikkorps kasserede han bytrommen og slog kun sine trommehvivler på sin egen instrument. Desuden konstruerede han et stativ til trommen på styret af den damecykel han benyttede under sin rute gennem byen. Dette feminine køretøj var praktisk til de mange op- og afstigninger, men Gendarm Sørensen ville næppe have nedladt sig damecyklen.

Men glarmesteren havde sine kvalifikationer, blandt andet en kraftig og bydende stemme, og når han reklamerede for fiskehandlerens rødspætter, lød det ofte mest som en ordre til husmødrene om at sætte den sunde spise på bordet. Man kunne godt få det indtryk at han nød at kunne overbringe dårlige nyheder, bl.andet de dengang hyppige afbrydelser af vandforsyningen: rørene skulle skylles!

Trommemanden var en ven af gammel sæd og skik, og dengang var der tradition for at man drog til Lunden for at se pinsesolen danse mens man nød kaffetåren i skovpavillonen. Nu hændte det engang at han dagen før Pinse ikke så sig istand til at skaffe de nødvendige midler til betalingen af morgenkaffen. Han måtte ind til naboen, og da han var en hæderlig mand, havde han ikke svært ved at låne en 10ér. Næste dag, da pinsesolen kastede sine første stråler over de nyudsprungne bøgetræer, så man en skare af borgere i pinsesnittet

på vej til Lunden. Mændene havde anskaffet ny stråhat som de svang kækt som honnør til de elegante damer. Også trommeslageren og hans kone var på vej, og den selvbevidste trommeslager svang stokken og skridtede selvsikkert frem så hans kone kun med nød og næppe kunne følge med. Og ankommet til Pavillonen marcherede han selvbevidst ind midt i salen og tilkaldte med en bydende håndbevægelse serveringsdamen: "To kaffe og gerne lidt kvikt!"

Så indtonerede musikken, solen skinnede mens salen fyldtes. En skøn morgen! - Men da det så var tid til opbrud faldt glarmester og trommeslager Petersen for fristelsen til at posere. Han rejse sig og tilkaldte servitricen: "Frøken, en faktura!" - Da den i hast blev leveret, stak han hånden ind i lommen efter tegnebogen, og da han rakte 10-eren frem til damen skete det med ordene: "Vær venlig at se efter at der ikke er to!" - Da hørte man en stemme nede fra baggrunden af salen, det var naboen der råbte: "Nej, stop nu lidt, Petersen, jeg ved sgu´ nok hvor meget jeg har lånt dig!" - Under hjemturen var trommeslageren ikke helt så knejsende og selvsikker.

På hverdage så man en anden trafik i byens gader. Det var vognmand Lauridsen der sørgede for at vareforsyninger til byen blev bragt lige til døren fra statsbanens godsekspedition. År efter år bevægede ladvognen sig frem ad gaderne. Kusken Laurids gik med tømmen ved siden af hesten, for han skulle standse næsten ved hvert andet hus for at aflevere last, og samarbejdet mellem ham og hesten var fuldstændigt synkroniseret, begge gik i nikkende takt med øjnene mod gaden, tavse, uden et ord. Når Laurids standsede, standsede hesten, når hesten standsede, standsede Laurids. Hvad de hver især tænkte forblev ukendt.

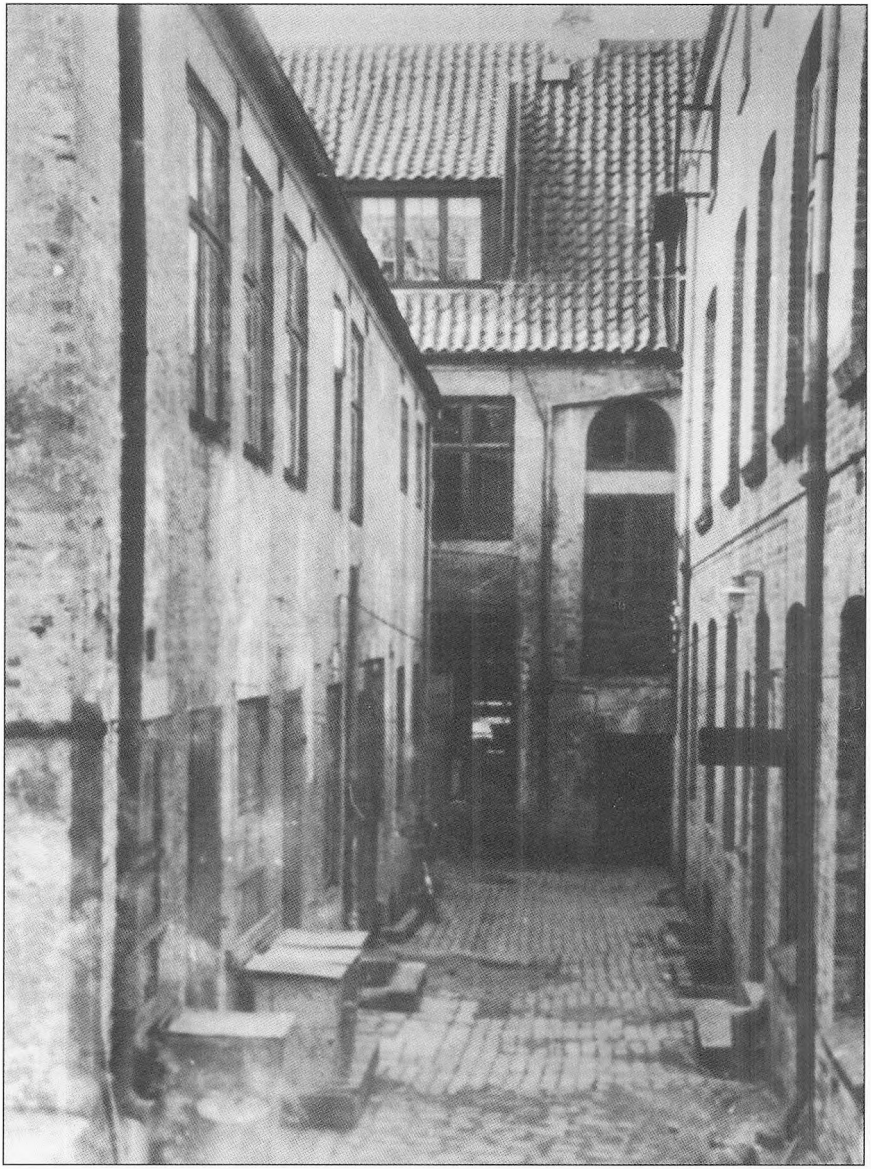
Hesteskoene slog mod brostenene, hvorimod Laurids færdedes lydløst. Sommer og vinter bevægede han sig i sit ejendommelige fodtøj: De nøgne fødder var stukket i et par gummistøvler hvor skafterne var klippet af! En sårbar beklædning kunne man tænke, men selvom det så faretruende ud når tunge trækasser skulle bringes ned fra vognen, led de udsatte fødder ingen overlast. Teknikken var virtuos: Trækassen blev vrikket hen mod enden af ladet, derefter lidt for lidt skubbet ud mod kanten indtil den tabte balancen og væltede ned mod tæerne på Laurids - grueligt at bivåne! - Men i sidste sekund gjorde han et spjæt bagud og frelste fødderne mod at blive knust!

For butikspersonalet forestod nu opgaven at tømme kasserne. Det foregik oftest på gaden: Med brækjernet blev trælåget løftet af, og nu kunne skattejagten på indholdet begynde. Påpasselighed var vigtigt, enkelte varer kunne fjæle sig i træulden, og så var hundrede og eet ude! - Men var kassen tømt, stod en anden vigtig opgave tilbage: Låget var sømmet forsvarligt fast med utallige søm, og nu skulle kassen retur til afsenderen som Tom Retur. - Og en tom kasses låg fordrer ikke så mange søm som en fyldt. - Ergo: Nu fik man opgaven som smedesvend: Først skulle sømmene trækkes ud, derpå blev låget sat fast med et søm i hvert hjørne - og de tiloversblevne der vred sig efter knivtangens hårde greb, kunne i stille stunder rettes ud med hammeren og derved befri forretningen for udgiften til dyre søm! - På samme vis forholdt det sig med sejlgarn. Man skar ikke garnet over når en pakke skulle åbnes, nej man løste knuden og vandt derpå snoren op til senere brug.

Rettidig omhu, som det hedder hos A. P. Møller. Og denne nøjeregnende påpasselighed dyrkedes også hos byens velhavere. Til disse hørte apotekerfamilien, og fruen var kendt for sin evne til at finde de rigtige kandidater til stillingen som ung pige i huset. Til gengæld var en stilling i det smukke apotekerhjem meget eftertragtet blandt pigerne, for her kunne man lære herskabshusholdning med mange spændende opgaver og lære udsøgt kogekunst langt udover den jævne bollemælk.

En af de heldige pigebørn kunne da, ikke uden hjertebanken, møde op til sin første dag i tjenesten. Hos apotekerkonen fik hun grundig information om de pligter hun skulle klare, og en af dem var at fyre op i husets mange kakkelovne. Der skulle være varme i stuerne når herskabet arriverede, og særlig vigtigt var det at der var lunt og probert når apotekeren satte sig til morgenbordet med Nationaltidende. Og til løsning af denne krævende opgave rakte fruen en æske tændstikker til pigen.

Det viste sig at fruens sikre dømmekraft ikke havde svigtet: Ilden buldrede i kakkelovnene, den liflige varme modtog herskaberne når de arriverede fra sovegemakkerne. Alt var godt, dygtig pige! -Indtil den morgen, den frygtelige morgen, da pigebarnet troskyldigt bad sin madmor om en ny æske tændstikker. "Hvad!" fruen måtte gribe om stolens armlæn for ikke at vakle. "Vil det sige - jeg nægter at tro det!- vil det sige at du har brugt alle tændstikkerne?" - Den unge pige brast

De gode gamle dage - Eller den rene slum? Sådan så bagsiden af Storegade 24, Varde faktisk ud i 1958, men bag kvisten under skråtaget udfoldede der sig et trygt, muntret og varmt familieliv.
Bogbinder N. Chr. M. Nielsens værksted i bygningen til højre.

i gråd ved denne tiltale og sagde hulkende: "Jamen, fruen må huske at der er 7 kakkelovne der skal tændes hver morgen!" - "syv kakkelovne", fruens stemme var forfærdet, og så bruger du altså syv tændstikker?"

Den sønderknuste pige måtte tilstå sin ødselhed, og nu fik hun besked: Hvad gør man hvis man ikke skal blive tvunget til at gribe tiggerstaven? - Man tænder op i den første kakkelovn, så laver man en fidibus af avispapir, antænder den og iler hen til den næste. Og så, når alle kakkelovne er tændt, - så har man brugt *een tændstik*!

På denne vis blev de unge indført i påpasselighed og flid, uddannet til nyttige borgere. Og mange drenge fungerede efter skoletid som bybude, for service var en selvfølge i byens butikker. I virkeligheden var budene vigtige medarbejdere, og det krævede omtanke og konduite at stå for udbringningen. Når ugebladene skulle bringes ud, måtte budet således vide hvornår abonnenterne sov middagssøvn for ikke at forstyrre denne vigtige opladning, og et af budene måtte belæres om at snadden med en røgfane af Golden Dream efter Long John cyklen måtte væk når Tidens Kvinder skulle afleveres. Ugebladet på krideret papir informerede læserne om boligindretningen i de mondæne hjem, og abonnenterne hørte til byens spidser som ikke påskønede de gyldne drømme. Om fredagen holdt butikkerne åbent til kl. 20, og når nøglen var drejet, forestod endnu mange opgaver, bl.a. gulvets indsmøring i farvehandler Rosengaards lokale produkt. Og mens bybud Ewald Traberg kæmpede med det klistrede bonemiddel, hørtes telefonen. Det var beboeren af den statelige bygning, Carolinelund, senere bolig for gymnasiets rektor, .som var kommet i bekneb for et ark papir og en konvolut med frimærke! En vigtig sag, og Traberg måtte stille moppen og trække cyklen frem. Klokken var henad 9 aften, og karbidlygten oplyste den lange vej til brevskriveren. Udmærket! nikkede denne, da Traberg langt om længe havde trampet sig frem gennem mørket og afleveret skrivematerialerne; men forventningen om at kunne vende tilbage blev omgående beskæmmet. - Sæt dig nu lige ned mens jeg skriver brevet! - lød det. Det tog tid, mørket sænkede sig. Endelig dukkede kunden op med sin skrivelse. - Og nu må du stræbe at nå nattoget kl. 12-brevet skal endelig med!

Ja, pligtfølelse og arbejdsmoral var gode ting at lære, og de der unddrog sig flidens værnepligt, var uglesete og blev taget i skole. På

mange døre så man et lille skilt med texten: Arbejdet adler. Det henvendte sig til de farende svende der blev belært om det forkastelige i at betle og i at ligge folk til byrde, nej, se at komme i arbejde! - Ikke alle af landevejens svende var lydhøre for denne opfordring til at udøve virketrang, og på en af dørene i Storegade 24 havde en landstryger afvist denne selvretfærdige moraliseren. Under ordene Arbejdet adler havde han med blyant tilføjet: *men adelen arbejder ikke*!

Butiksindehaverne nød betegnelsen: principal eller chef som den øverste i hierakiet bag disken. Budet hørte nok til den nedre bordende, men var dog ingen kuli, tværtimod var også han omfattet af chefens omsorg. Det var sjældent at nogen blev udsat for overlast, men det kunne forekomme. En boghandler havde en fortid som jysk mester i mellemvægtsboksning uden at næverne sad løse på ham; dog ved en lejlighed havde budet gjort sig sådan ud til bens at boghandleren havde givet ham en ørefigen - Det var nu ingen voldshandling, langtfra, men alligevel blev drengens far mod sædvane så fortørnet, at han anmeldte ham til politiet, og den venlige boghandler måtte stille for dommer Müller. Han var en meget lille mand som kun med nød og næppe kunne se op over dommersædet. Og han var ikke indstillet på at gøre en stor sag ud af anmeldelsen. "Jah, boghandler, vi behøver ikke at blæse det her op. - De vil vel godt indrømme at have stukket drengen en uppercut?" sagde han, men boghandleren blev alligevel voldsomt ophidset: "Det rene justitsmord ", råbte han så vredt at Müller var ved at forsvinde under bordet. - "Jamen, De nægter vel ikke at have stukket budet en på hovedet" - "Bestemt ikke", svarede den anklagede, "men det var ingen uppercut, men et venstrehånds hook!"

Var det en snæver verden med trang horisont vi voksede op i? Ingenlunde, cyklen havde åbnet fædrelandet for én, vi fik det i kroppen, lærte dets blide bakker at kende når vi måtte trampe i pedalerne hvis det gik opad og vinden imod; men oplevede også fryden på frihjul nedad og fik i tilgift luften og duftene, balsamiske og krydrede når hylden blomstrede, eller skarpe når ajlen blev kørt ud.

Almindeligvis opnåede man først at bliver ejer af en fabriksny cykel ved konfirmationen; indtil da måtte man nøjes med brugte. Det havde nu ingen nød. Den håndsnilde cykelhandler Frølund var en mester i at levere brugbare køretøjer, sammensat af rudimenter fra mange aflagte, oplakerede og forsynet med stafferinger på stellet med

ridsefjeren. - De havde personlighed, og man fik et forhold til dem som gode rejsekammerater med fælles rejseminder fra mange ture i det danske land.

Ellers var man henvist til den kollektive trafik som idag er mange ideologers kæphest. Det kunne også have sin værdi, for da havde man de prægtige dampmaskiner med det rød-hvide skorstensbånd. De viste deres kræfter når de fnysende slap dampen ud, og man var ikke i tvivl om at dette var teknikkens højdepunkt, dens endelige triumf, og dertil kom at man traf nye mennesker undervejs. Husmændenes digter, Johan Skjoldborg har således berettet om en oplevelse som markerede at han ligesom stod i skyggen af Jeppe Aakjær - som husmændene stod i gårdejernes skygge. Under en foredragsrejse delte han kupé med en landmand, og de faldt i snak sammen, og bonden blev under samtalen klar over at det var en rigtig digter han talte med. "Åh, ja", sagde han, "så er det dig der har skrevet Jens Vejmand?" sagde han. -"Nej", svarede Skjoldborg, "det er ikke mig, men Jeppe Aakjær!" -"Nå ja," lød det fra rejsefællen, "det véd jeg også godt. - Nej, men så er det dig der har skrevet: Jeg er havren?" - "Nej, det er heller ikke mig, det er også Aakjær..." - Det måtte manden tænke lidt over. Så sukkede han: "Ja, den Aakjær, den Aakjær, det er nu skammeligt at han har sådan en hang til flasken!" -"Nej," svarede Skjoldborg, "det er ikke Aakjær, det er mig!"

Endnu værre gik det lektor Larsen i Tarm. Han var københavner, men måtte bide i det sure æble og tage stilling længst mod vest da andre muligheder i mere civiliserede egne fattedes. Alle bekendte kondolerede ham og beklagede hans hårde skæbne. Og så hændte det at Larsen faldt aldeles for vestjysk sind og livsform, han blev en elsker, en lovsynger af de store egenskaber han fandt hos sine nye landsmænd. Udover lærergerningen blev han en søgt og skattet foredragsholder, og engang drog han fra Tarm ud til et forsamlingshus bag klitterne. Han steg på det lille privatbanetog. Det standsede ved hver station, og et sted fik han selskab af en ung mor med et spædbarn. Hun satte sig overfor ham, og nu skete der noget som ikke var almindeligt dengang: Konen knappede ugenert kjolen op og blottede brystet for at die den lille. Det bekom den generte skolemand ilde, men det skulle gå værre endnu! - Barnet ville nemlig ikke gå til patten, og efter flere forsøg tabte moderen tålmodigheden. Hun ruskede irrite-

rende barnet og snerrede: " Nå, så da - skal fremmed mand ha´ den?" - Lektor Larsen var klar til at springe af toget!

Under besættelsen rejse forfatteren Jørgen Bukhdal land og rige rundt for at styrke den folkelige og nationale danskhed, eller, som han selv sagde: For at vise forskellen mellem hagekorset og det kors som der ingen hage er ved! En gang skulle han tale ved det kendte Vestjysk Skolemøde i Varde, og han gik ombord i rutebilen i Askov. Det blev en lang og drøj rejse, for bilmotoren måtte næres ved hjælp af gasgeneratoren. opfyret med bøgebrænde. Desuden standsede bussen utallige steder, men i nærheden af Bramming konstaterede Bukhdal, der sad øverst, ved siden af chafføren, at der steg flere og flere helt unge mennesker ind, og inden længe var bilen fuld af munter ungdom.

Glad vendte Bukhdal sig om og spurgte: "Nå, i unge mennesker! Skal I op og høre Jørgen Bukhdal i Varde?" - "Nej, Vorherre bevares!," lød svaret, "Vi skal til bal på Korskroen!"

Den kollektive trafik var altså ikke uden problemer, men bortset fra cyklisterne var der kun få som frit og ubundet kunne sætte deres kurs. Bilejerne var sjældne, men enkelte fandtes. Èn af dem var den foretagsomme og farverige sæbefabrikant Jeppe Skovgaard på Ribevej. Han opkøbte selvdøde kreaturer og omdannede dem til velduftende sæbe, dog var vejen lang fra ovnen og til lavendelsæben. Det var ikke netop blomsterdufte der vældede ud af skorstenen!

Den travle sæbekoger kunne nok have brug for en bil til sine mange aktiviteter. En dag havde han ærinde på Centralhotellet på Torvet hvor den legendariske Søren Christensen kunne ses øverst på trappen til indgangsdøren. Han var nemlig også hestehandler, og han præsenterede sine dyr ved at lade dem dundre hen over brolægningen med en håndfast mand ved grimen. Hotellets ry beroede dog ikke mindre på hans kone, skønt hendes virke var anonymt - i køkkenet. Hendes kogekunst nød anerkendelse, men sommetider blev det alligevel diskuteret om ikke arrestforvarerkonens kogekunst var lige så udsøgt. Til nogen afgørelse kom det aldrig, for adgangen til arrestens køkken forudsatte særlige forhold som de indsatte ikke altid ønskede at røbe.

Men Jeppe Skovgaard havde altså parkeret bilen foran Centralhotellet og selv bænket sig i skænkestuen. Ifølge en englænder *er værtshuset reelt den fordomsfrise debats sidste skanse overfor mediernes fordummelse*, dog havde det næppe været inspirationen for Skovgaard

besøg. Men det var nu ikke anderledes end at man her kunne mødes med ligesindede, tage stilling til byens problemer og ikke mindre i fremkommelighed ordne forretninger og handeler. Dette tager tid - og kræver stimulanser - så det varede længe inden Jeppe Skovgaard forlod hotellet og satte sig bag rattet. Men nu ville motoren ikke starte, dog, Skovgaard var en handlekraftig mand og fandt startsvinget frem. Det blev anbragt i motoren foran ved køleren, for at kraftige håndsving kunne tvinge den genstridige mekanik til dåd.

Men mens sæbefabrikanten nu regerede med vældige armkræfter, kom en politibetjent forbi. Han fandt ikke situationen helt betryggende fra et trafikalt synspunkt og prikkede Jeppe på skulderen. "Sig mig en ting, Jeppe Skovgaard, hvem skal køre den bil der?" - Men Jeppe var en snarrådig mand, vant til at klare penible situationer: "Det skal ham der sidder derinde!" sagde han og pegede mod rattet. "Men der sidder jo ingen derinde!" -"Hwa", sagde Jeppe," er han gawen? - Ja, så gider jeg ikke stå her og dreje på den her !" - Så gik han igen ind i skænkestuen.

Byens første bilejer skal efter sigende have været urmager Korsgaard, en gudsbenådet mekanikus. Han købte sit køretøj hos Bülow og Co., der oprindeligt havde været cykelhandlere i Varde, men var flyttet til hovedstaden, fristet af Henry Fords revolutionære muligheder.-Og en dag ankom vidunderet til Varde som fragtgods med statsbanerne og stod så funklende foran stationen. Korsgaard satte sig bag rattet, grebet af fascinationen over denne udfordring til hans tekniske talent, og efter et øjeblik efter satte motoren igang med bulder og brag: den første bil rullede op ad Storegades brosten!

Om det nu var på denne første tur eller senere, vides ikke, men en dag skete det at Korsgaard blev standset af politibetjent Grønholm: "Stop! - Har De kørekort, min gode urmager?" -"Kørekort?", Korsgaard var målløs, "hvordan skulle jeg have det, jeg har lige netop fået bilen! " - Men her gjaldt ingen kære mor, for Grønholm havde ansvaret for trafikken i byen og trods protester måtte han notere Korsgaard for en slem forseelse. Og det var ikke tom snak: Kort efter fik den motorglade urmager brev fra politimesteren med bødekrav på 5 kr, og med ordre til synderen om at stille til køreundervisning hos Grønholm! - Han blev rasende - 5 kr. var mange penge dengang, og ingen skulle lære ham at køre bil!. Men han måtte krybe til korset og stille med bilen ved politistationen.

Stemningen var kølig da Grønholm satte sig ind: "Ja, lad os nu se hvad De formår!" - Og derpå begyndte turen rundt i de snævre gader. Korsgaard måtte svinge til venstre, til højre, og det kunne han bare. Også kunsten at bakke, at parkere ved kantstenen. -"Ja, ja," måtte politibetjenten indrømme, "det er ikke så ilde. Men hvad så med den åbne landevej? Der kan komme hestevogne, og dem skal man passe på, hestene kan skræmmes! - Nu tager vi en tur vestpå!" - Det gjorde man så. Gruset knagene under hjulene, og byen forsvandt langt bagude, foran lå det åbne land øde og tomt. "Vel så," måtte Grønholm indrømme. "Det går jo storartet, nu kan vi godt vende tilbage!" Korsgaard standsede og fik køleren vendt mod Varde. "Nå, tøv nu lidt!" Grønholm åbnede døren, "jeg skal lige lette mig!" Han skrævede ned i grøften med ryggen til bilen - og i det øjeblik startede Korsgaard med drøn og lod den forbløffede betjent stå måbende på den øde vej! - Nu havde han ikke blot fået kørekort, men også hævn !

Vi andre måtte også gennem en streng prøve inden det længselsfuldt ventede kørekort kunne erhverves. Dengang var der kommet flere biler til, og kravene tilsvarende skærpede. Men vi fik omhyggelig undervisning hos kørelærer Rask Sørensen. Endnu mindes teoriundervisningen der foregik i den hyggelige have på Enghavevej, mens Rask Sørensen benyttede lejligheden til et varmt fodbad. -Han var en god lærer og indprentede os vigtige ting inden prøven. Man startede foran rådhuset, og nu gjaldt det! Men da den motorkyndige fabriksinspektør satte sig ind, kunne vi lektien. "Jeg ved ikke, hr. fabriksinspektør - Skulle vi ikke tage et sæt inde hos Sillasen?" - "Åh, jo, såmænd ja! En øl og en snaps kan ikke skade". Og så begyndte prøven gennem byen. Det gik rigtig godt, men så lød beskeden: " Ja, ud til Skovlyst, så jeg kan se om du kan bakke!"-Nu kom næste vigtige lektie: "Mon ikke vi skulle tage et sæt når vi nu holder lige for døren?" -"Nåh ja, lad gå med det!" - Og efter den stille stund i det kendte udskænkningssted gik turen tilbage. "Ja, det klarede du rigtig fint!", lød dommen, "så du kan hente kørekortet om et par dage!"

Ak ja, fartens poesi! Og drengene kunne også opleve den når sneen dækkede bakkerne i Arnbjerg anlægget. Af ukendte grunde var kælkesporten langt mere avanceret end man kendte og kender den andetsteds i landet. Det skyldtes bobslæderne, en genial konstruktion, efter sigende hentet fra Norge. Der var faktisk tale om 2 kælke, men

forbundet med hinanden med en stang og således at den forreste kunne drejes ligesom vognhjul. Man kunne sidde på bagsædet og manøvrere sikkert med en tømme til forslæden. Endnu bedre var det at ligge med forkroppen på forslæden, for her gav vægtfordelingen en langt mere præcis manøvrering. Dog fandtes en anden mulighed: Kælkebakken ved "Wallenstein" med det bratte fald var en mandsverden hvor pigerne nød lav vurdering. Man så dem som en forsagt skare ved toppen af bakken med længselsfulde blikke mod de dristige kørere. Kun få af dem vovede selv at kaste sig ud i banen. De var ikke velkomne på grund af deres formodede kvindelige forfjamskelse der kunne medføre katastrofale kollisioner eller blokeringer af mestrenes bane. Ved enkelte lejligheder kunne en pige dog opnå lykken at blive inviteret med på en af mestrenes vilde flugt. Men når hun blev tilbudt pladsen på forkælken var det med den bagtanke at hun med sin krop skaffede bedre vægtfordeling. At pladsen unægtelig var den allermest udsatte kunne tyde på manglende belevenhed, men årsagen var snarere at drengene opfattede pigerne som bedre udrustet til følgerne af en kollision på grund af deres kvindelige blødhed, et anatomisk fortrin hvor drengenes mere kantede fysik indebar muligheden for brådne pander.!

Helt risikofrit var det nu heller ikke, slet ikke den vilde tur helt oppe fra toppen med stenen for Wallenstein og ind imellem 2 tætstående træer. Allernederst lå den kendte Arnbjerg kilde, nedsænket i en stensætning, og de uheldige der endte der, kunne godt få et hårdt møde med de kolde, våde sten. De havde grund til at lære teksten på skiltet over kildespringet: Enhver har lov af kilden at tage så meget vand han måtte behage. Men det vil gå den meget ilde, som vil beskade vor Arnbjerg-kilde.

Det fortælles at man om morgenen kunne se en ung pige ile ned til kilden for at fylde sin spand med det rene vand. Det skyldtes af litterat Ludvig Murtfeldt krævede morgentheen kogt på det undergørende vand fra byens kildevæld. Han var en særpræget skikkelse i byens gader, forfatteren til skildringen af Varde før gaslygternes og jernbanernes tid. Han var søn af distriktlæge, krigsråd Murtfeldt og var som ung blevet sendt til hovedstaden for at studere jura. Tilsyneladende har hans studeringer mere kredset om byens varieteer, i hvert fald vente han hjem uden eksamen, men med en skuespillerinde som kone!

Han måtte ernære sig som vinkelskriver og som forfatter af artikler til Ribe Amts Tidende, men nåede næppe at rendyrke det talent han vitterligt besad. Dog er hans skildring af skomager Morten Jonassen og hans ulykkelige endeligt under kongelig skarpretter A. Stengels bøddeløkse stadig en både dramatisk og gribende beretning. Den kunne forøvrigt læses i denne årbogs årgang 1966!

Tilsyneladende var man langt mere tolerant overfor byens originaler og særlinge den gang. Selv om man ikke billigede deres livsform eller levevis, tilstod man dem dog en plads i byens liv uden at kræve politiks korrekthed.

Og Ludvig Murtfeldt med slængkappe og cylinderhat var ikke den eneste særprægede skikkelse i gaderne. I Fiskergade boede Sulejma. Sådan blev hun i det mindste kaldt, og da hun altid optrådte i fodlange, farverige gevandter, passede navnet til hende. Med sine gnistrende sorte øjne og den blanke olivenfarvede teint som opnås hvis man ikke anser daglig kropsvask for nødvendig, tog hun sig ud som en sigøjner. Om hun var det, er uvist. Hun gik også under navnet Agerhønen, og det skyldtes at en nærsynet jæger forvekslede hende spraglede bagdel med det delikate fuglevildt da hun lå på knæ under roelugningen. Blyhaglene i bagdelen kunne stadig genere hende, især ved vejrforandringer.

Fiskergade var dengang ikke netop en mondæn gade, snavset og forfalden, og hos Sulejma var en enkelt rude erstattet med et stykke pap. Man sagde at hendes mand var forsvundet under krigen, om han nu var faldet eller havde benyttet lejligheden med at flygte fra Sulejma. Hans plads var erstattet af en mand der gik under navnet Knivstikker uden at man vidste noget om letsindig omgang med knive. Han sås ensom og uselskabelig tumlende rundt på åen i en skrøbelig båd, hvad han så ellers lavede.

Sulejma var mere selskabelig, og op under jul påbegyndte hun en produktion af juleroser af silkepapir. Hun stillede store krav om farve og kvalitet når hun indkøbte papiret. Det tog tid at ekspedere hende, og når hun langt om længe var færdig, protesterede hun voldsomt over prisen og anklagede ekspedienten for røveriske hensigter. Desuden krævede hun rabat da det drejede sig om indkøb til produktion!

Det gik lettere at ekspedere hendes ønske om at skaffe Cypriamus. Den Store Spå- og Drømmebog -men endelig den med de røde bogsta-

ver! Hun tilbød endda at spå os og prøvede at gribe den nærmeste i hånden med sine brune fingre. Ingen turde dog risikere at få sin fremtidige skæbne at vide.

I Brogade boede Lorens Thuen. Skønt husejer dyrkede han ikke de borgerlige idealer, men valgte sin omgangskreds blandt landevejens farende svende, og i hans lille bolig fandt de et fristed og beskærmelse efter vandringen på kolde og forblæste veje. Desuden lå åen lige ved, og her kunne de hente skaller hvis de ellers indtog fast føde. Desuden var Thuens arvegods, møblerne, velegnede som brænde når fiskene skulle steges. Da møblerne slap op, brækkede de gulvbrædderne op, og da også de var blevet flammernes bytte, fandt de fleste at det var en gevinst at sidde på den bare jord!

En nøjsom tid. Men den havde sine glæder. Dengang tog man ikke som nu forskud på julens glæder med de voldsomme julefrokoster. Julefrokost, det spiste man 1 eller 2 juledag, og tiden før jul var en forventningens tid. Så meget større var glæden til gengæld når man endelig kunne se frem til Bal i den Borgerlige.

Det krævede sine forberedelser. På hjørnet af Storegade og Kæmmergade lå dengang Flensborg Lager, og den glade Toft-familie boede ovenpå forretningen. Fru Toft styrede med munter energi den store husholdning, og i hendes køkken oplevede jeg en dag en velstand som ligefrem kunne have været forargelig, en rystende ødselhed: det store køkkengulv var belagt med linoleum, og fru Toft var netop igang med at vaske det - med mælk! Futmælk, godt nok, men at bruge fødemidler til rengøring, jeg var rystet!

Nå, som forberedelse til julen kunne det vel forsvares med en sådan ekstravagance. Og aftenen før juleballet havde jeg lejlighed til at bivåne forberedelserne. Familiens danseglade døtre var anbragt i den bare særk på køkkenbordet, og fru Toft havde krøllejernet over gasblusset. Det var vigtigt med den rette varmegrad,og fru Toft kontrollerede dette ved at sætte en spytvædet pegefinger til jernet. Af den måde det spruttede på, kunne hun aflæse varmegraden!

Under operationen med at sætte håret hændte det at et af pigebørnene gav et skrig, hvis det varme jern kom for nær den skære hud. Men man må døje for stadsen! Og Toft-pigerne blev ikke bænkevarmere ved juleballet i Håndværkerforeningen. De kom ikke af gulvet, men langs væggen sad de ældre damer og fulgte med skarpe blikke

de dansende, om de nu glædede sig over ungdommen og mindedes deres egen tid, eller kom der også kritiske kommentarer? Nå ja, hver sin lyst. Og som aftenen skred frem så man mange af herrerne absentere sig fra dansesalen og forsvinde til baglokalernes stille pilsnere eller kaffepunchens bitre stimulans.

"Til baller og fester Skads Nielsen orkester!" Og til tonerne fra den lokale kapelmester fejede og drejede man rundt i salen, og den svage brændte duft fra pigernes frisurer hørte ligesom med, søde var de med de fine krøller.

De gode gamle dage. Nå ja, der er sket mange og gode ting senere som vi ikke nu vil undvære. Men man kunne godt unde de unge idag at de måtte opleve den troskyldige munterhed som dengang udfoldede sig uden hjælp af skumle stimulanser .

Nu vel, minderne har man dog lov at ha´. Ikke blot fra det svundne Morten Korchs Danmark, men også fra Provinsens liberale urbefolkning som det er blevet kaldt. Vi havde også vore glæder som er værd at huske, glæder som er værd at mindes

Bal i den Borgerlige

Oplevelser i Shellsvinget

Af Hilda Sørensen, Varde

Når jeg er blevet bedt om at skrive et par ord til "Vestjyder fortæller" tvinger det mine tanker tilbage i tiden. Til en tid, da der ikke var noget, der hed EU, da det ikke kun var penge, paragraffer og skrivebordsbaroner, der bestemte, til en tid, hvor vi kom hinanden noget mere ved og hvor vi havde tiden dertil. I dag har man fundet et ord, der hedder livskvalitet. Man kan sætte det i modsætning til stress. Eller også er det fordi det forgangne efterhånden bliver minder om en svunden tid, der bragte uendelig mange glæder, hvilket man naturligvis også tror på og skal tro på, fremtiden vil bringe.

31. maj 1976 begyndte en ny periode i mit liv. Hvem skulle tro den kom til at være i næsten 23 år.

Da var der ikke mere travlt end knallerten kunne pudses lige uden for butiksdøren. Kom der en kunde kunne det, man havde i hænderne smides på jorden. Så var det sort uheld hvis én trådte på tuben og indholdet tømtes op ad ryggen på den næste. Ja, ja, det pynter alt sammen.

Det at være kvindelig forpagter på en servicestation er ikke noget specielt i dag - ligeberettigelsen har også gjort sit indtog, men i 1979, da jeg efter en skilsmisse og før Søren og jeg løb ind i hinanden fik lov at blive og overtage forpagtningen, var det ikke hverdagskost. Følgende episoder kunne sagtens krydre hverdagen:

En herre kommer ind i butikken:

"Goddag, jeg vil gerne have skiftet en pære i min forlygte - har De én, der kan hjælpe mig?"

Hvortil jeg svarede: "Ja, naturligvis - er det højre eller venstre forlygte?"

"Ja, det er i min side - ja altså i chaufførsiden"

OK, så skal jeg lige montere en ny for Dem

"Er det Dem, der skal montere - nej tak, så finder jeg et andet sted." Og det blev så enden.

Ja, verden var hård. Trist, når en kvinde kunne noget, som man som mand ikke kunne. Han kunne ikke forestille sig at også det modsatte kunne være tilfældet.

Eller når "mappedyrene" troppede op og spurgte: "Chefen - er han hjemme?"

"Ja, han går ude på værkstedet".

Vi havde en aftale om, når ærindet var frembragt på værkstedet og det var af interesse kunne han altid blive sendt tilbage til butikken.

Ja, det var svært - det der med kvinder, der sneg sig ind alle vegne.

Jeg var engang på tur til England sammen med 109 kolleger. Ja, I har gættet rigtigt - det var ene mænd. Det har nu aldrig generet mig synderligt, jo flere der var med, jo flere kunne jeg more mig over.

Det har altid undret mig, at rigtig mange mænd samler på frimærker og at de slæber deres samlinger med rundt på f.eks. sådanne ture.

Nå, turen var faglig og der var bilfabrikker m.m., der skulle besigtiges, ikke desto mindre gled der naturligvis masser af øl ned. Kommer man til udlandet så er det i sig selv et studie af smage flest mulig slags.

Hver gang vi gjorde et stop var det jo pragtfuldt at kunne gå ind, hvor der stod "ladies" uden kø, hvorimod der skulle 100 mand ind ved siden af. Det skete også at der måtte gøres holdt i skovkanten. Set fra bussen så det ret spøjs ud med 100 mand på stribe, der skulle ud og vande. Min latter ville ingen ende tage - alene i bussen.

Kvinder må altså være udstyret med en større blære end mænd. Muligheden af at mænd drikker mere er der naturligvis også.

Nå, det var lige en afstikker til udlandet.

Sommertiden med turister har altid været en spændende tid. Specielt husker jeg et par hollandske damer. De har nok været omkring de 45 år og så ud til at have overvintret ganske godt. De var kørende i en bil, der var ganske smal og ganske høj. De havde tanket og var kørt igen. De skulle en tur ud i Eventyrets land.

Kort tid efter kom en af den gående tilbage. De holdt på Vestervold ud for præstegården med næsen mod Slotsgade og havde fået problemer med motoren om vi ikke kunne hjælpe dem. Om vi kunne - intet var nemmere. Det var før den tid, hvor kunden blev oplyst om: "De tanker diesel, De tanker diesel". Så der var tanket diesel i stedet for benzin.

Der var naturligvis hurtig indsats og service fra Torvegade 10. Damen ind som passager, Henning ind som chauffør og mig ind bag i

kassen - af sted til Vestervold. Jo, jo den var god nok - den havde fået forkert brændstof. Vi fik os hurtig organiseret, den ene af damerne blev i servicevognen, den anden sad i den, der altså ikke ville køre på diesel. Her satte jeg mig til rattet, Henning satte slæbetov i og så af sted. Rask skal det gå og det gjorde det - så rask, at jeg ikke havde fået sat nøglen i og således frigjort ratlåsen.

Jeg råbte af mine lungers fulde hals, stop for helvede, medens jeg så Sct. Jacobi Skolen komme nærmere og nærmere men før skolen stod et stort træ, der lige netop ville ramme bilen midt i - det ville i hvert fald tage min passager. Alt hvad der kunne bremses blev trådt på og trukket i. Tovet sprang og vi så ind i et træ, der stod lige udenfor ruden. Jeg husker ikke om det var én af de dage, hvor jeg mistede stemmen til stor fryd for mine omgivelser.

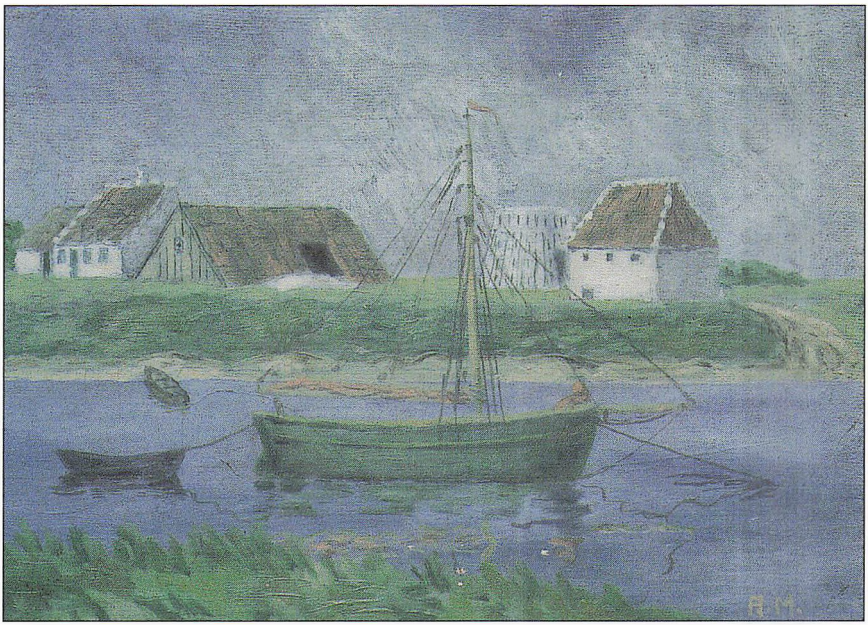
Det kunne være gået grueligt galt, men Vorherre holdt hånden over os. Damerne sendte os i øvrigt mange hilsner - efter at være kommet hjem fra en oplevelsesrig ferie i Danmark.

Når man som vi har skiftet bilvaskemaskinen ud nogle gange, ja så kan man være uheldig af få en såkaldt "mandagsmaskine". Sådan én kan finde på de underligste ting. Denne her mistede hele tiden strømmen, hvilket vi kunne se på vores overvågning inde i butikken, der skulle ganske enkelt være lys i "stopfeltet" og når der ikke var det skulle der kobles ind indtil den elendige periodefejl blev fundet.

Og nu var der så igen ikke lys - der blev koblet ind og der lød et skrig ude fra vaskehallen. Vores unge medhjælper var ved at rengøre derude. Lige nu stod han i det ene hjørne af vaskehallen i læ for en vandstråle af et vis atmosfæres tryk. Det var i februar måned, så han syntes det var både koldt og også vådt. Han blev kørt hjem.

Hilda Sørensen

Kalkovnen i Varde. Maleri af Andreas Møller (19. 9. 1919 - 20. 2. 1989). Kunstneren var Varde-dreng, søn af skomager Anton Møller. Billedet ovenfor samt billederne side 134 stammer fra hans tidlige periode som naturalistisk billedkunstner. Senere opnåede han en smuk placering som talentfuld abstrakt maler, medlem af sammenslutningen Bølleblomsten og repræsentanteret ved adskellige udstillinger.

Kvindeliv

Gruppebillede af en familie i provinsen

Af Annelise Søndengaard, Elsted

Fotograf Nielsen i Varde var et familiedynasti der i generationer havde portrætteret byens borgere. Her bliver de selv afbilledet, men uden den retouchering man ellers nænsomt benyttede!

Familiens domicil, den dejlige nyklassicistiske Schultzske Gård, var såre upraktisk og stillede enorme krav til husmoderen, som foruden 3 døtre og mand, Holger Nielsen, f. 1888 også havde dennes pudsige bror, isenkræmmer Oscar Nielsen at tage sig af.

Det er ingen idyl der her oprulles, men et fascinerende og spændende og pittoresk billede af en barndom - og af livet i "de gode gamle dage" i provinsen med fine portrætter af byens borgere. Og med et pragtfuldt og varmt billede af forfatterens mor Jenny Nielsen, f. Metha Jenny Junker Søndengaard i Starup 1906, en kvinde med uanede kræfter og et uopslideligt humør.

Det var engang sidst i halvtresserne at jeg hørte et ordskifte mellem to lærere på Varde kommuneskole, hvor jeg den gang henslæbte min tilværelse. Vi havde af en eller anden grund en ung lærer med, og den unge og den gamle talte om velfærdsstaten, og der var noget i den måde de talte om dette fænomen på, der fik mig til at lytte. Det var som om det var noget de ønskede meget, men som de ikke troede på. Jeg gik hjem og spurgte min mor om hvad det kunne være. Min mor anede ikke hvad det var, og hvordan kunne hun også vide det?

På den tid var min mor fysisk på toppen. Hun var ikke fyldt 50 år, og hun havde brug for sine kræfter. Der var ikke tid til at læse aviser, høre radio eller på anden måde følge med i samfundsudviklingen. Alle kræfter skulle bruges på at holde den hjemlige menage igang, og der var noget at holde igang! Vi boede i et stort gammelt hus midt på

Varde Torv, et vidunderligt smukt hus fra slutningen af 1700-tallet, syddansk klassicisme, bygget af de grå-gule Theilmann sten, men dels var vi fattige, dels var vi stokkonservative, så der var ikke noget der hed modernisering eller renovering udover det der var blevet lavet af min bedstefar omkring 1920.

Der kan ganske vist ikke konstateres bønder i fars stamtavle, men de må vel have været der; ihvertfald sad almuesindet både i min far og min bedstefar, og det er en stærk arv at bære på. I almuen ændrer man intet selv, ændringer sker kun i forbindelse med ydre omvæltninger: Et hus kan brænde, et menneske kan dø, og så må der ske noget, eller øvrigheden kan beslutte, selv om det med øvrigheden i den almue ikke talte så stærkt.

Der blev aldrig stillet spørgsmålstegn ved det praktiske eller upraktiske ved den store, gamle kasse. Her boede vi nu, og sådan var her, og det var der ikke noget at gøre ved. Vi tænkte vel heller ikke over det underlige ved at vi havde kullene liggende på loftet og heller ikke over at det eneste WC til de 2 forretninger samt til min farbror og hele vores familie lå på 2 sal. Det var ihvertfald ikke et hyggeligt sted, og det medførte utallige toiletspande i det øvrige hus! De skulle slæbes op og tømmes, kul skulle slæbes ned og rundt omkring til diverse gamle kakkelovne. Dér hvor der ikke var kakkelovn, var der iskoldt om vinteren - vi havde is på dynen!

Nede i gården havde vi vaskehus med gruekedel, og vi havde vaskedage med sæbevandssøler i hele gården og kridhvidt sengetøj på snorene. Der var herligt - og lidt uhyggeligt - i det skumle vaskehus med ilden buldrende op gennem den gamle skorsten. Fars og onkel Oskars kamgarns-undertøj, det dyre med de utallige fine stopninger, skulle vaskes med stor forsigtighed. Kræfterne til dette var kun at finde i mors stærke arme og ben: Op og ned ad de stejle gamle trapper med kæmpemæssige kurve og baljer, altid i fart, altid i småtrav! Udover det kæmpemæssige hus var der husstanden. Vi elskede ikke hinanden mere end andre familier.

Men vi havde en anden struktur, vi var familiemæssigt ikke trådt ind i det 20 århundrede! Far var familiens overhoved, og det var han i kraft af at han var den der havde familie og den der havde overtaget bedstefars forretning. Huset delte han med sin ugifte lillebror, misantropen der drev isenkramforretning i stuen. Gøg og Gokke må have

kendt min Far og hans sære bror!. Far var lille, smuk og elegant og klædte sig med gammeldags elegance: Korte fjederstøvler, håndsyede, skræddersyede jakkesæt, hvide skjorter og smukke slips. Onkel Oscar var en lille korpulent mand der havde én glæde tilbage i livet: mad!. Denne udskejelse var han med tiden blevet hindret noget i som hans tandsæt var blevet indskrænket til en tand, og en slem sukkersyge gjorde det nødvendigt med en streng diæt. Læger og tandlæger besøgte han ikke, derfor satte den ubehandlede sukkersyge over i en svær koldbrand i det ene ben. Det måtte sættes af. Onkel fik sig et midlertidigt træben som han beholdt resten af sine dage. Det blev kortere med tiden alt imens stumpen svandt ind, så på det ene ben manglede der snart jordforbindelse! Hver morgen skulle han have sin insulin og sprittes og gøres istand. På grund af det ene ben kunne han ikke længere kravle op til sine værelser i loftsetagen, men måtte rykke ind på divanen i spisestuen. Her boede han i 10 år og blev passet af min mor.

Han hørte på en sjov måde med i bybilledet: Om vinteren sad han inde i sin hule i bagbutikken. Det var en verden for sig: I det en hjørne stod en stor sort kakkelovn og spyede varme ud. Midt i lokalet var en kæmpestor disk, fyldt med rariteter; bag ved den i et hjørne, gemt så min onkel ikke kunne se det, stod en lille taburet, her holdt bydrengen til. Det var en lille gammel mand - hans alder må have været et sted mellem 60-90 år, helt ubestemmelig. Dahl hed han. Han havde været barbersvend og en selvhjulpen mand i sine unge dage, han havde tilmed været forlovet, men en dag havde han i sit overmod taget med toget, og - oh rædsel! - den slags udskejelser bør man holde sig fra, for han kom ud for dette årtis katastrofe: Bramminge ulykken. Toget kørte af skinnerne, og den lille barber blev klinet voldsomt op i et hjørne og mistede bevidstheden, og da han vågnede op igen,var hans hukommelse og forstand reduceret, og så røg den forlovelse, og ingen turde mere lægge strube eller hoved til hans rystende hænder. Med ét slag var han blevet en gammel, sitrende mand, og det var han de næste 60-70 år. Han døde langt senere end min onkel som 90 årig. Som bekendt omkom den kendte politiker, de svages iltre forsvarer, Peter Sabroe, også ved denne forfærdelige ulykke.

Dahl fristede en kummerlig tilværelse på et lille lejet værelse i en baggård, men det hændte ikke sjældent at han fik en ekstra tallerken dampende varm mad med ned i sit hjørne, når han hentede til min

Fra venstre: Tvillingerne Ida og Grethe, moster Gerda, fætter Bjarne, onkel Oskar, husalfen Nina, onkel Anker, stående mor og morfar, mads Søndengaard.

Annelise mellem mor og far, Grethe og Ida.

onkel i mors gryder. Hvordan han fik listet tallerkenen forbi, må guderne vide. Mor fik så en blomst til sin fødselsdag og jeg en lille gave til jul.

Mor blev glad for blomsten, den pyntede også altid ved siden af Fars traditionelle rige gave: en ny kittel.

Da min onkel var på sygehuset for at få sit ben sat af, skulle min storesøster passe butikken, men det ville hun kun hvis der blev gjort rent. Så samledes slægt og venner med tredobbelt salmiak, og der blev et lystigt skrigeri blandt min søsters veninder da de nåede Dahls hjørne: Lopperne kom springende! I øvrigt blev min søster afskediget på gråt papir da min onkel kom tilbage fra sygehuset og fandt ud af at der var gjort rent!

Bagbutikken var vinterhi. Her gemte min onkel sig i den mørke tid, men når solen begyndte at lune og op ad formidagen og forsigtigt drejede rundt om hjørnet ved Kræmmergade og skød skråt ind over torvet, kom han frem fra sit hi, missede lidt med øjnene og skød cerutstumpen, Nihil Sine Labore, "Intet Uden Arbejde", over i den anden side af munden. Så stod han i sin dør og nød solen og fulgte med i byens liv. Han var og blev en tilskuer til livet, en drilsk tilskuer. Når han så to bønderkoner stå af bussen på rutebilstationen og styre lige op ad Vestergade, så vidste han som mange handlende, at nu var der kommet to såre betydningsfulde damer til byen, nu skulle de forvalte alle de penge der var givet ud i sognet til sølvbryllupsgave, 2 kroner pr. indbudt par, så nu skulle der købes ind. Lidt efter kunne han så se dem gå forbi og dreje om hjørnet ned til isenkræmmer Blinkenberg i Storegade. Når de så 20 minutter senere indfandt sig hos ham, humpede han med megen ro ind bag disken, kommanderede Dahl ind efter en ny Nihil Sine Labore,og først når han havde fået den tændt, spurgte han hvad damerne ønskede. "Ja, de skulle jo have det her kaffestel, Rosenborg til 12 personer med kande og sukker og flødeopsats - om han havde det?" Røgen pustede han lige ud i hovedet på dem mens han sagde: "Joh, det havde han da! "-Hvad det kostede?" - "320 kr - det står derovre, men det er ikke til salg idag!" - Damerne måtte skynde sig om på Kræmmerhuset og over en kop kaffe holde nye rådslagninger. Min onkel kunne tillade sig det. Han havde samlet sig lidt penge på kistebunden fra den tid da hans besynderlige varesortiment var sagen. Han førte stadig det samme sortiment, men nu

var det ikke længere tiden for den brølende hjort og de små alabasterkummer med hvide duer, det var nærmest lidt til grin. Men han var ligeglad, folk kunne da købe eller lade være. Helst det sidste!

Da lægen talte om invalidepension, fnøs han: Fattighjælp, nej tak! Mor kunne ellers godt have brugt lidt håndører, det var dyrt med hans diætmad, brød bagt af særligt mel og om vinteren de dyre grønsager. Det hændte at han købte en dåse af de kostbare sardiner og en gammelost, men han ville helst spise det selv.

Vore søndags-middage var en fast tradition. Kl.10.00 kunne vi samles om bordet med den hvide dug, der lå så langt fra det kolde køkken som muligt. Vi var mange. Mine to store tvillingsøstre og min gamle ugifte tante som var buntmager og gik i kjoler, syet af tykt silkestof. Den stedlige diakonisse, som havde min Far i sin hule hånd og som i bitter jomfru-vrede hadede børn, min elskede gudmor, Petra Lamp som var enke og boede på den anden side opgangen, og som ejede byens førende købmandsforretning der lå i stuen Hun medbragte altid to skøntduftende Flora Danica cigarer til mændene og en cigaret til Mor og hende selv. Sin egen røg hun af et langt cigarrør med sølv yderst.

Jeg tilbragte helst middagen stående på stolen bag mors ryg, så kunne jeg gynge frem og tilbage og på den måde listede hun lidt mad i mig. Dengang protesterede jeg netop ved at nægte at spise. Vi fik altid steg, okse, kalv ellet flæsk, dernæst budding eller fromage og endelig kaffe med æblekage. Når vi fik flæskesteg var fanden løs, for mors flæskesvær var 5 cm. høj og det bedste i verden, så vi gnaskede løs, og så blev onkel ond, for det kunne han ikke klare med sin ene tand, og så måtte vi heller ikke!

Det kunne hænde - dog sjældent om søndagen - at det onde lune nåede far som så fik et af sine berømte raserianfald over at den onde lillebror ødelagde stemningen omkring mors gode mad. Men hver gang min far gik i luften, lykkedes det min onkel at få noget i den gale hals og blive blå-violet i hovedet og vende og vride sig! Det tog vi allesammen med fatning, kun ikke far som foer om og reddede hans liv med banken på ryggen. Som barn forstod jeg aldrig at voksne kunne nære omsorg for mennesker de helt åbentlyst ikke kunne leve ordentligt sammen med. Måske forstår jeg det stadigvæk ikke.

Vor Herre havde ordnet det godt for min mor. For min mors far, Mads Søndengaard, død omkring et halvt år før min onkel rykkede

ind i spisestuen med sin urinflaske, insulin og hospitalsprit, som han forøvrigt altid fik held til at få hældt ud på vores pæne håndpolerede spisebord. Og det var jo godt, for inden den tid boede min bedstefar altså i samme spisestue.

Mads havde solgt gården i Starup lige inden krigen, og Mads behøvede ikke et sted at bo, - det gør man vel ikke når man har børn, så han boede på skift hos sine 3 døtre, mest der hvor de havde mest brug for hans aldersrente og lille renteindtægt. Alt hvad han ejede, havde han i en lille bitte kuffert som var hans eneste bagage. Han gik praktisk nok med sort kravetøj. Han var en raceren vestjyde og så ud som kun vestjyder af mandskøn kan se ud. De findes kun på landet. Ikke ret høj, meget spinkel med stor næse og stram vejrbidt ansigtshud - og så med det blødeste, krøllede hår. Mads havde været alene med sine piger, bedstemor var stukket af, der var for meget krudt i hende! så der var en ømhed uden lige mellem os alle og Mads - Bedstefar var det bedste ord der kunne siges hjemme hos os, og han havde sin egen plads ved bordet. Han blev på ubestemt tid, men hvis far og mor kom til at hvæse lidt af hinanden, sagde han: Nå, nu må A vist se og kom´afsted, og så blev hans tøj pakket rent og fint ned i den lille kuffert.

Mads holdt af dameselskab, han gik ligesom min far på formiddagsvisit. Mest gik han ind til min gudmor som han var dybt betaget af, og som altid vidste hvad der skulle bydes på. Hvad Mads blev budt, var sød portvin, far på stærk og pragtfuld kaffe, ølhandler Thorup på en halv pilsner, enkefru Leerhøy på et stykke hjemmelavet konfekt. Men mor fik sig en rød Aalborg om aftenen, lige hvad hun trængte til - og så skoene af et par minutter - og glasset i kittellommen hvis far skulle komme! Thi han syntes ikke om at kvinder drak spiritus.

Min far gik altså på formiddagsvisit, især hos min gudmor og hos min tante, buntmager Karen Achilles, som han altid fra sin tidligste barndom havde drillet, de kunne ikke fordrage hinanden! Jeg véd ikke hvor henrykte de blev, disse damer over visitten, men hvad de måske ikke blev, det blev til gengæld deres piger, frk. Dixen og frk. Hansen, et par sure mokker, som vel med god grund var sure, for det var vel ingen spøg at være tjenestepige når man havde passeret de 50.

Min far charmerede dem, så de fik deres ungpigekulør igen og kom en ekstra skefuld kaffe på kanden. Men vi børn blev jagtede når de andre vendte ryggen til. Jo, der var trængsel i vores store gamle hus

Far (Holger Nielsen) og
Ego (Annelise Søndengaard) 1948.

som ellers kunne rumme mangt og meget. Det var så stort at der fandtes steder, ganske vist langt borte, hvor jeg aldrig har været. Men vi sov sådan som man gjorde det før i tiden, ikke hver for sig, og når vi skulle sove, var vi godt stavlet op.

Jeg læste engang i et fint amerikansk middelklasse-magasin om en kvinde som havde fundet de vises sten med hensyn til familie-samliv, de sov sammen ligesom eskimoerne. Hun kunne jo også havde sagt: de fattige amerikanere, men så havde det selvfølgelig ikke været så pittoresk. Når vi sov sammen,var det ikke for at ligne eskimoerne, selvom vi ofte havde det lige så koldt som i en igloo, men så var det fordi det gjorde man altså bare!

Tvillingerne sov i en køjeseng, og min lille seng stod klinet ind ved mors seng. Den var altid fuld af strygetøj, og derfor sov jeg mest ved min mor. Far kunne man ikke sove ved, han havde iskolde tæer og var i det hele taget alt for kantet og stiv og firkantet, men mor var varm og rund og i flonnelsnatkjole, og hendes fødder var altid så varme at hun var nødt til at stikke dem uden for dynen. Det gjorde far aldeles rasende - spild af varme! så for husfredens skyld måtte hun trække dem ind indtil lyset var slukket. Inde på den anden side af væggen lå min onkel og snorkede som en hvalros. Væggene dirrede!. Nå, men vel kommet i seng, begyndte ritualet: Far bad for på Fadervor og vi jappede med, derefter fulgte fars husfaderbøn for alt og alle oppe og nede - langt og inderligt! Mor, der var dødtræt, begyndte ofte at snorke højlydt, hvilket jo i nogen grad bragte far ud af den høje stil, og så blev hun vækket med hårde ord. Det kunne gentage sig flere gange, og vi fulgte slagets gang med spænding! Så begyndte symfonien: Mor snorkede, onkel snorkede, og far hostede uafladeligt og spiste sukkermadder, og døren skulle stå åben ud mod torvet, så at far ved hjælp af spejlet på toiletbordet kunne følge klokken på kirketårnet - og lysstrålen faldt lige på mig!

Jeg led hele min barndom af mangel på søvn, det var svært at komme op om morgenen, så næsten daglig måtte jeg stille til reprimande over at jeg kom for sent i skole.

Fars aftenbøn sluttede altid med en inderlig forbøn for mor - det var stort set også det eneste han gjorde for hende - resten måtte hun selv klare!

Som barn tænkte jeg vist nok noget i retning af at Gud havde

udstyret giraffen med en lang hals for at den skulle kunne plukke acacietræernes blade - og min mor med mange kræfter og godt humør for at hun skulle kunne bære hele familiens hus og hjem og forretning på sine bomstærke skuldre. Mor er ikke særlig stor, men hun virker ikke lille. Alle hendes kræfter fylder så meget.

For det er vist fremgået hvad hun havde at se til, dertil kom hendes erhvervsvirksomhed. Far havde fortsat bedstefars forretning, og han havde aldrig været andre steder end i huset på torvet. Her var han født op, og her havde han været i lære hos bedstefar som fotograf, og her havde han arbejdet og fortsat det hele sådan som det havde været fra begyndelsen. Fars atelier og mørkekammer lå i husets øverste etage, og her arbejdede han og mor. Hun lærte at blive en dygtig mørkekammerfotograf. Meget af min barndom tilbragte jeg med næsen i hendes skørter i bælgmørke, måske med en lille rød pære tændt. Sådan et sted lærer man at bevæge sig i mørke, og det hører til min tidligste barnelærdom at kunne navnene udenad på alle de forskellige kemikalier. Jeg kunne sige kaliummetalbitsulfit førend jeg kunne sige far! Mor var akkurat og sirlig, så det havde ingen sorger. Dertil kom at hun skulle gå far til hånde og gætte hans mindste vink, når der var kunder. Efterhånden som far blev mere og mere skrøbelig fra mit ottende leveår, overtog hun det hele, så han kunne sidde i stuen og retouchere negativerne, på den tid gik det også jævnt nedad med forretningen, så der var ikke længere råd til unge piger. Lidt konehjælp nu og da var det eneste.

Det er klart at jeg ved min ankomst var lidt i vejen. Mor var næsten 40 år og far næsten 60, og desuden var jeg en lille kælegris som blev ammet til jeg var langt hen i mit tredie leveår. Da mor holdt op med at amme, holdt jeg til gengæld op med at spise, så kunne det nemlig være lige meget, og det havde de en forfærdelig bunke vrøvl med!

Jeg tilbragte det meste af min tid på den anden side af gangen hos min gudmor. Hun var som sagt enke og havde masser af tid. Hun var på alder med minfar, men fuld af liv og godt humør, og jeg var lige hvad hun manglede til sin alderdoms underholdning. Der var heller ikke børn at lege med på Varde torv, og min bevægelsesfrihed indskrænkede sig til at følge fortovet rundt i Kræmmergade, Storegade ned ad Nygade og Smedegade. Så skulle jeg ikke over gaden, og min far var sygelig med den slags. Derfor fik jeg heller ikke lov til at cykle

og den slags farlige ting, så jeg måtte udnytte det der var på den rute. Drejede jeg til højre når jeg kom ud af gadedøren, kunne jeg først gå op til den gamle fru Clemmensen. Hun boede med sin lille rundmavede mand i en pragtfuld lejlighed oven på deres manufakturforretning. Hun sagde altid glad, når jeg kom: Nej, nu kommer den lille meissnerfigur! Selv lignede hun en fin porcelænsfigur. Til sit guldbryllup havde hun sin spæde brudekjole på.

Her blev jeg anbragt i en fin sofa med store puder og gamle billedbøger. Jeg kunne gå videre forbi Laus med stråhatten, der var staldkarl og altid stod i Centralhotellets port med foxterrieren Kvik ved sin side. Kvik var byens vakseste hund. På forunderlig vis kunne den trods sin liden vækst nå at tisse ind af ad alle brevsprækker i byen! - derfra gik jeg ind buffeten i Centralhotellet. Her var fruen, Grethe Christensen samt nogle dygtige servitricer i arbejde, og jeg kom så op at sidde på buffeten og fulgte med i snak og andet godt og fik lidt lækkert. Men når der var markedsdag måtte jeg ikke komme ind, så var der for megen fuldemandssnak.

På min fart videre om kom jeg forbi de to gamle, sære søskende, Max og Elfrida - og her satte jeg farten op for ikke at komme til at se deres lokumsspand som altid stod i døren om formiddagen!

Så kom turen til min tante Buntmager, der boede i min oldemors hus og som var buntmager efter sin far og bedstefar. Her stod alt som det havde gjort i min oldefars tid: Smukke gamle møbler og tunge velourgardiner, men ovenpå havde hun et lyst og smukt værelse. I køkkenet med det gamle komfur og oldemors kobberting havde hun sit arbejdsbord. Her var lækre, bløde skindrester, og her lærte jeg at vurdere pels efter kvalitet, og så fik jeg lov at lege med det ældgamle fine legetøj fra den store skuffe. Sidste station inden min hjemkomst var inde i hatteforretningen Liva, et elegant sted, alt i rosa og med de fine hatte. Her kom jeg også op at sidde på et højt bord og så hvordan hattene blev dannet på skabeloner og pyntet med slør og perler.

Det kunne hænde at der var travlhed et af stederne, så de voksne glemte at tage mig ned af bordet igen - og så var der en vis mand løs på torvet, så måtte mor og piger og gamle Dahl og købmandens to bude ud at lede langs med åen, på den gamle kirkegård, inden det ryg tedes at jeg sad der endnu fordi jeg ikke turde bede om at komme ned!

Selv om jeg blev god til at lege med mig selv, var min barndom ikke

Øversterække fra venstre: Karla Hedegaard (Niece til Andreas Lamp), pastor Eller, mor, Robert Kikholm, moster Gerda (Iversen), Åse Mikkelsen, Holger Mikkelsen (Bestyrer af Lamps købmandshandel), onkel Holger (Nørgaard) moster Harriet (Nørgaard) onkel Anker Iversen, "faster" Karen (Achielles) Henry Achielles, Josefine Achielles, Heine Rødgaard.
Bagerst far og moster Astrid.
Siddende fra venstre: Karla Kiholm, Ida, Petra Lamp, Ego (3 år), Mads Søndengaard (min morfar) tante Rødgaard (Madses søster), Grethe, fru Eller.
På gulvet: Fætter Jørgen og fætter Bjarne.
Karin Rødgaard, der lige havde fået Annette var ikke med og onkel Oskar og onkel Ernst havde forsat den gode frokost hos Kaas og ligger brak. Bedstefar Teodor Nielsen overvåger begivenheden fra det gamle billede fra 1873, som fars stolthed og som forsvandt under branden i 1968.

særlig spændende, der var ikke mange kræfter til mig, og da min far og onkel blev syge, kom der en skygge ind over det hele. Alt drejede sig om at den syge nu kunne få vejret eller afføringen eller maden! Der skulle være stille, og der skulle være koldt det ene sted og varmt det andet, og der skulle plejes og vaskes og serveres i et væk.

Man skal ikke hindre børn i at se døden, nej men døden er sjældent noget der sker overkommeligt. Min fars tog 8 år. Han sled og slæbte for at holde sig i live, og mor sled og slæbte for at hjælpe ham og passe min onkel og mig og forretning og al ting. Vores hjem blev et koldt og rodet sted, alting var en byrde på min mors i forvejen glædesløse liv, en kamp som barnet var en hjælpeløs tilskuer til. Jeg havde altid ondt af min mor og følte at jeg hjalp hende mest ved at holde mig væk, og far kunne jeg slet ikke nå mere. Jeg følte mig klodset og til besvær og havde kun få stunder af dyb forbundethed med min far - men ellers hadede jeg ham mestendels. Mildheden var væk i hans kamp med sygdommen, og de få kræfter var blevet til restriktioner.

For pubertetsbarnet var det en styrkeprøve at komme fra disse underlige hjemlige forhold ind i normalfamilier. Det kunne ikke undgås at jeg var noget anderledes i mit tøj og i hele min standard end de var. Der var en kamp loyalt at forsvare et hjem og en familie hvor alt var anderledes, og ofte ønskede jeg at vi dog havde haft det lidt som andre mennesker. Men når jeg tænkte sådan blev min samvittighed sort overfor min mor der sled som en hest - og min stakkels syge far. Min udvej af den konflikt i mig selv blev at jeg skjulte mig bag en arrogant mine som så til gengæld skaffede mig tonsvis af fjender. Men i min skoleklasse havde jeg det godt, for jeg var ihvertfald bag det hele blevet et socialt væsen og istand til at holde mig fra alle kliker.

Nej, velfærdsstaten kendte vi ikke meget til, den nåede aldrig ind i det smukke hus på torvet, og fællesskabet mellem generationerne kunne kun realiseres fordi mor var så utrolig sund og stærk og loyal. Jeg kan ikke huske at hun nogensinde var syg, en enkelt gang lå hun på sofaen i 50erne, men ellers sprang hun rundt ofte for urimelige småluner fra min fars side og min onkels side. De var så hjælpeløse at det eneste de i virkeligheden kunne klare, var at falde i søvn og vågne op ,og selv brokkede de sig i et væk!

Jeg fortæller min historie fordi der i disse år er et utroligt angreb på vore institutioner. Det er ligesom at det værste, der kunne ske os

er at komme på plejehjem. Men vi glemmer hvilken pris der blev betalt af dem der skulle påtage sig plejen i hjemmet, hvilken pris børnene måtte betale. Vi taler så meget om at folk i dag ikke har tid til at tage sig af deres børn, og vi har et romantisk billede af familien i gamle dage med de gamle der kunne tage del i børneopdragelsen og husets liv. Min mor havde meget mindre tid til mig end nogen udearbejdende mor idag har til sine børn. Min mor arbejdede ugen rundt året rundt - måske en uge ved havet, og hvis hun var heldig, slap hun her for min onkel!

Hvis ikke hun havde haft min gudmor til at opdrage mig, er jeg ikke sikker på at jeg havde lært at tale endnu!

Min mor sov døgnet rundt i to år, da min far og onkel var døde. Så vågnede hun op 55 år gammel og skulle til at forme sin tilværelse - da var jeg på forunderlig vis blevet 18 år.

Så havde vi et herligt år inden jeg rejste hjemmefra. Min mor lever stadig 93 år gammel og bor nu på Lyngparken.

Jeg tror at den der virkelig kender til hjemmedød og hjemmepleje selv glad og fro lader sig pleje på et hospital eller plejehjen

Jeg tror nu ikke at det var min barndom jeg har taget skade af. Der er nok så meget andet, og jeg lærte da også noget, men det var dyrekøbt, og det kunne have været anderledes.

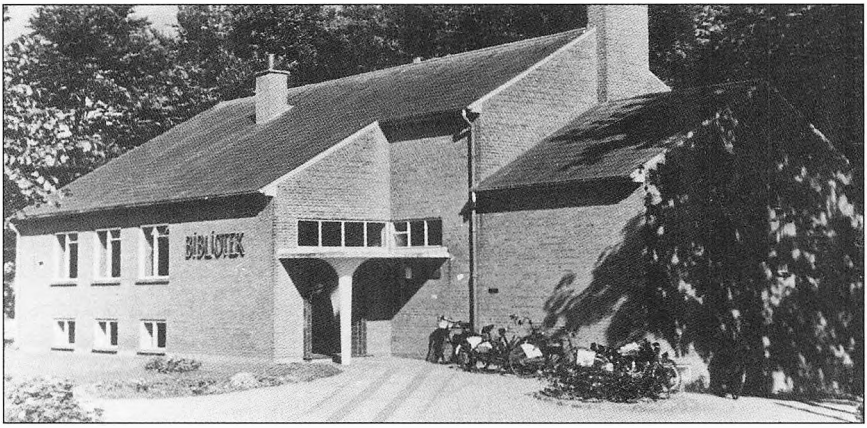
Østjyde bliver Vestjyde 45 år i Varde

Af Ole Rand Jørgensen, Varde

Redaktøren af »Vestjydske Fortællere« har henvendt sig til mig. Jeg måtte da kunne fortælle om de mange år i Varde som bibliotekar og borger. Det har længe luret i mit baghoved, at du burde snart skrive »erindringer«. Mit job har været at formidle, hvad andre har skrevet. »Nu må du igang selv inden det bliver for sent, nu er her så anledningen til at gå igang og tage positivt imod henvendelsen her«. Jeg gør et forsøg på – blot ganske usystematisk – og på nogle få sider at fortælle om mine Vardeår startende med 1954.

Jeg er årgang 1920, og når når man et stykke hen i éns tredie alder tænker tilbage, så er det altid barndom og ungdom, der fylder mest.

Der er skrevet udmærket om Varde Bibliotek, da det fyldte 100 år i 1997, af mine kollegaer Karen Riisager og Jørgen Hansen: »Folkebogsamling for Varde og Omegn. Bibioteket for Varde og Omegn gennem 100 år«. 36 sider. (Særtryk af: »Fra Ribe Amt 1997«. Bd XXVII-2). Jeg

Biblioteket i Varde da den lå på Lundvej.

kan her supplere denne bibliotekshistorie mere personligt fra »gulvplan« som impliceret i bibliotekets historie i næsten en trediedel af de 100 år med indfletning om mit liv som vardeborger. Som overskriften siger, er jeg Østjyde (Djursland) uden nogen tidligere tilknytning slægts- eller arbejdsmæssigt til det vestjydske. Efter uddannelse i Slagelse og København havnede jeg og min hustru Lisbeth under krigen ved centralbiblioteket i Horsens. Her som assisterende bibliotekarer. Jeg havde en på mange måder god og fast stilling, blev forfremmet og kunne trygt være blevet dér til min pensionsalder. Lisbeth var fratrådt for at hellige sig familielivet (3 børn).

Helt tilfreds har jeg nok ikke været. Jeg har altid været af en ambivalent natur, både »tryghedsnarkoman« og med lyst til noget nyt – altså med en uro i sindet. Efter næsten en halv snes år i Horsens forsøgte jeg at finde et andet job, at få opfyldt min drøm om at blive »boss« på et mindre sted, helst med udviklingsmuligheder.

Så kommer Varde ind i billedet. En eftermiddag sidst i marts 1954 bliver jeg ringet op fra Varde af bibliotekets daværende formand maskinarbejder Povl Scmidt. Styrelsen vil gerne se mig næste eftermiddag til samtale med henblik på at ansætte mig som bibliotekar snarest muligt. Jeg havde sendt ansøgning forlængst og havde hørt, at der var en favorit blandt de andre ansøgere. Lisbeth, der så sandt med mindre begejstret havde accepteret mine skifteplaner, måtte hen og se på Danmarkskortet. Hvor lå Varde? Og hvad var det for en lille flække? Det var også terra incognita for mig. Biblioteket var ikke kommunalt dengang. Men selvejende, d.v.s. med en biblioteksforening som baggrund. I bestyrelsen sad, valgt fra byrådet, postkontrollør Aage Hejn og husholdningslærerinde Edith Friis. Fra biblioteksforeningen: overlærer G. Skjoldborg, glarmester A. Buchardt og former G. Olling. D.v.s. en alsidig sammensætning fra skole, håndværk og ansatte ved byens største arbejdsplads, Varde Stålværk. Alle er nu døde.

En rigtig sur, sludfyldt eftermiddag kommer jeg til Varde. Jeg får et meget trist første indtryk, da jeg går op ad Storegade, hvor en hel række grå 2-etages huse står tomme under begyndende nedrivning. Der ser også rodet ud ved det nuværende Skansetorv. En afbrudt sanering af bykvarteret er genoptaget efter krigen. Undervejs i toget har jeg lavet en huskeseddel og forberedt mig på, hvad der kunne komme af spørgsmål vedrørende ansættelsesforhold m.v. Før biblioteksloven af 1964

havde kommunerne pligt til at give støtte til folkebibliotekerne, som godt kunne være selvejende. Der var vide rammer om støttens størrelse. Der skulle være en bestyrelse, hvoraf mindst ét medlem valgt af byrådet. I praksis fungerede de fleste biblioteker som offentlige institutioner uanset ejerforhold, og hvor faguddannede bibliotekarer var ansat, fulgtes lønningsregler fastsat ved overenskomst med faglig organisation.

Jeg fik en pæn modtagelse ved dette første møde med styrelsen. Det viste sig, at der havde været stor uenighed om hvem, der skulle have »embedet« - ja sågar polemik derom i den lokale presse. Af en eller anden grund blev den egentlige favorit (formandens) kasseret. To andre ansøgere havde været tilkaldt begge velkvalificerede efter min mening. Dem kunne man heller ikke enes om. Statens Bibliotekstilsyn blandede sig, og det irriterede alle. Den daværende biblioteksdirektør Robert L. Hansen foreslog at tilkalde mig som den fjerde ansøger. Foruden fra bibliotekstilsynet var der også kommet en opfordring fra Forsvarets Velfærdstjeneste om et samarbejde om et specielt indrettet kasernebibliotek med faglig betjening, hvilket Varde Bibliotek dengang absolut ikke kunne klare. Et tilskud til denne betjening ville blive bevilget både til bøger og lønning. Altså: Meget talte for, at Varde Bibliotek nu skulle have et personalespørgsmål løst for at kunne komme på et tiltrængt højere niveau og have en biblioteksfilial på den nye Varde Kaserne. Dette pres måtte Varde Kommune bøje sig for, selvom biblioteket ikke var kommunalt og kommunen måtte forhøje sit tilskud væsentligt. Jeg bliver tilbudt og modtager stillingen med tiltrædelse snarest. Det lykkedes med velvilje fra min arbejdsplads i Horsens at kunne starte mit vardeliv fra 1. juni 1954. Selvfølgelig var det ikke så lige en sag at rykke teltpælene op efter 10 år på samme sted. Inden for denne tid gift, vi blev familie – 3 børn – og knyttet til enkelte nære venner og slægtninge, men når man er 33 år er kræfterne der, og jeg havde drømmen om at blive chef ved et bibliotek i en mindre by. Nu skulle det vise sig om evner stod mål med ærgerrigheden. Et par af mine jævnaldrende kollegaer brændte sig i samme situation vistnok uden egen skyld.

Varde var dengang efter nogle stagnationsår efter Anden Verdenskrig ved at vågne op. Det lykkedes kommunalpolitikerne at få forsvaret til at lægge en artilleriafdeling her, og de første soldater rykkede ind i en halvfærdig kaserne efteråret 1953. Mange officersfamilier og andre knyttet til kasernen skulle have husly, så det var et dårligt tids-

punkt for den nye bibliotekar at flytte hertil. Der måtte også gå mere end fire måneder, inden familien kunne få et hus færdigt at flytte ind i.

Jeg husker de første måneder i Varde sommeren 1954. Min forgænger, fru Marie Johnsen som leder af biblioteket siden 1922 havde længe ønsket at fratræde som leder, men ville gerne fortsætte som assisterende. Hendes fortsatte tilknytning var et kæmpeplus for mig, og jeg tror hun var glad for stadig at kunne stå bag skranken som hidtil. Hun havde været bange for at den nye chef ville skubbe hende i baggrunden. Fru Johnsen var almindeligt afholdt af bibliotekets kunder, og vi havde det fineste samarbejde i årene indtil hendes afsked oktober 1964 kort tid før hendes 70-årsdag. Hun var et meget beskedent menneske, og det kan beklages at hun ikke i sin tid fik afsluttet sin bibliotekaruddannelse, og hun blev egentlig aldrig rigtigt aflønnet forhold til det, hun ydede. Hun havde en del af sin tid medhjælp af forskellige nogle timer ugentligt. Fru Johnsen var gift med bogtrykker M. Johnsen, død omkring 1960. Fru Johnsen døde 1991.

Lidt om sommeren 1954: Der gik mange formiddage. (Biblioteket kun åbent efter kl 14) med at sætte mig ind i alle detaljer – at få planlagt en gennemgribende revision af bogbestanden. Bibliotekets formand og Fru Johnsen havde åbent forberedt mig på, at der lå et stort arbejde forude. Biblioteket var i en dårlig stand. Der var for få og for mange slidte bøger med dårligt papir og dårlig indbinding fra krigsårene. En relativ stor efterbevilling til erstatningskøb og supplering stod til rådighed. Personalet var kun 1 1/2 personer (Fru J og mig). Som »overbibliotekar« måtte jeg lave alt pakkearbejdet ud og ind, gå ærinder for biblioteket o.s.v. Jeg skulle også to aftener ugentlig passe filialen på Varde Kaserne. Alt, hvad der drejede sig om økonomi og regnskabsførelse, var min sag. Det blandede kommunen sig ikke i. Jeg hentede hver den første et fast beløb – 1 1/2 af årsbevillingen – i kommunens kasse, og så måtte jeg selv finde ud af lønningerne og betale boghandlere og bogbindere, sætte penge, hvis der var nogen tilovers, i banken og administrere andre tilskud fra stat og kaserne til en girokonto. Nu har administrativt arbejde altid interesseret mig, men der var faktisk for lidt kontrol med de offentlige midler, jeg havde med at gøre. Vi slap for denne side af jobbet da biblioteket blev rent kommunalt og bogholderi og økonomi blev praktisk ordnet af kommunen, og bibliotekaren blot skulle attestere.

Ind imellem blev der dog tid til det, en bibliotekar var uddannet til: bogvalg og bogkøb hos boghandlere og antikvariater og gennemlæsning af boganmeldelser etc. Og så skulle der ligesom ved andre kommunale foretagener planlægges for det kommende år. Dengang som nu skulle styrelsen i god tid have næste års budget fremme. Hvad der skete med biblioteket i de følgende år om dets udvikling i takt med vækst i folketal, vækst i økonomi, strukturændringer d.v.s. kommunesammenlægningers indflydelse på biblioteksvæsenet, alt dette er udmærket omtalt i jubilæumsskriftet. Derfor er det følgende, jeg nu fortæller, af mere personlig karakter. Jeg går over til spørgsmålet: Hvordan befandt familien østfra sig i det vestjydske? Det skal indrømmes, at det var svært den første tid, især for Lisbeth. Jeg tror, det er sandt, hvad nok mange her på stedet har svært ved at indrømme, at det tager tid at få følelsen af at høre til her i det vestjydske. Det var ikke så meget mit problem. Jeg er jo selv jyde og kender det fra mig selv – man ser sine nye folk udefra an. Men familien Rand Jørgensen faldt til efterhånden, og psykisk var det godt for os at komme ned på jorden fra en fjerde sal i en større provinsby. Jeg, der er af bondeæt, nød husejerskabet nu. Vi fik gode naboer, nogle jævnaldrene med børn, så vor egne var ikke længe om at finde sig til rette.

Det gælder om som tilflytter ud over arbejdets naturlige kontakter at undgå isolering socialt. I vort fag er der det specielle, at vi dengang var ny som »stand«. Er man lærer, præst, advokat, officer er man ligesom placeret i hierakiet. Som bibliotekar, især som enemand i faget i byen, kan man let føle sig hjemløs. For mig gik det faktisk godt, og jeg fik med en for mig hidtil fremmed verden at gøre, militæret i kraft af mit arbejde som kasernebibiotekar og samarbejdet med velfærdsofficerer, kommandantskab o.s.v. og ikke mindst kontakt med den nye ekstrafaktor i hæren, civilundervisningen. De 18 måneders tjeneste for »jenserne« gav plads for nogle timers ugentlig obligatorisk undervisning i samfundslære foruden mere almindelige skolefag. Man må huske at for 45 år siden havde en meget høj procent af de indkaldte kun syv års skolegang, og igen mange var ufaglærte eller havde måske en håndværksmæssig uddannelse med mindre undervisning i teori på tekniske skoler. Selve undervisningen var præget af at være tilrettelagt af folk udgået fra folkehøjskolen, og folk fra bibliotekssektoren var taget med i velfærdsarbejdet, således at de menige også fik

kendskab til bogens verden. Jeg fik visse timer i biblioteksorientering ved civilundervisningen og kom hermed med i lærerstaben, som bestod af en broget flok af omegnens præster, pensionerede lærere, landbrugskandidater og også husmødre med forskellige forudsætninger fra ungdommen af. Hermed socialt samvær med folk fra vidt forskellige miljøer. Som tidligere nævnt blev man ikke betragtet som en kommunal virksomhed, så kontakt til kommunen var i starten ret spinkel ud over det loven krævede. Et jævnt og virksomt, men ikke altid helt muntert liv på jord. Sådan var de første år i Varde for mig. Ganske normalt, men problemerne lettedes ved den dejlige følelse af frihed, jeg havde i mit job. Min bestyrelse havde den helt rigtige forståelse af dens opgave, og hvad der kom bibliotekets daglige liv ved. Det var ikke altid tilfældet de mange mindre steder hvor man fik heltids-faguddanet bibliotekar. Set fra min side har jeg haft et godt samarbejde med dem, der skulle skaffe pengene i alle årene. Det kan godt være, at den anden part syntes, at bibliotekaren var lidt for krævende. Mer vil have mere, og han havde altid argumenter for mere. De flere bøger gav større udlån, og væksten gav endnu større behov. Jeg havde i begyndelsen nok ikke altid lært diplomatiets kunst.

Set i bakspejlet var 1960-erne opgangsår i det danske samfund, og det kom også folkebibliotekerne tilgode. En ny biblioteksloy i 1964 med ikrafttræden 1. april 1965 gjorde faktisk bibliotekerne obligatoriske som rent kommunale, d.v.s. styrelsens flertal skulle være medlemmer af byrådet. I Varde gav det ikke de store omvæltninger med det samme, men det, at man kom tættere på kommunen gav større interesse for biblioteksagen hos alle de folkevalgte. Her vil jeg ikke gå videre ind på hvad der skete. En begyndt udvikling fortsatte, det betød, at jeg fik børneafdeling med faguddannet børnebibliotekar, og mange opgaver blev overladt til kontoruddannede. En midlertidig pavillionbygning til børnene i det alt for lille bibliotekshus på Lundvej blev opført i 1969.

Igennem årene har jeg dog haft stunder til at være lidt med i, hvad der foregik i Vardes pulserende liv. Noget specielt, som Varde helt fra før år 1900 var kendt for, var de årlige såkaldte skolemøder to dage i ugen efter pinse, startet af præster, lærere og andre åndeligt interesserede i by og omegn. Det var faktisk de samme kredse, som fik startet folkebogsamlingen i Varde i 1897. Endnu var der stor tilslutning til dis-

se møder i 1950-erne. Èn af de første dage i mit Varde-liv hørte jeg teologiprofessor P.G. Lindhardt, der vakte opsigt med sit foredrag om det evige liv. Jeg tror ikke åndslivet var så ringe endda i Varde dengang og heller ikke nu. Der var også deltagelse af møder i Kirkeligt Samfund og i den i lidt senere stiftede museumsforening. Jeg var også med ved starten af Byhistorisk Arkiv. En periode medlem af Varde menighedsråd, også i en årrække medlem af Rotary og fik her gode kontakter med folk fra handel og industri i byen, folk jeg i det daglige ikke havde meget med at gøre. Desværre måtte jeg melde mig ud, da arbejdet med etablering af biblioteksforbund og senere byggesag vedrørende opførelse af nyt bibliotek ved det gamle Rådhus lagde for megen beslag på mit tid og mine kræfter. Jeg følte, at jeg var for lidt aktiv i Rotary.

I 80-erne efter indflytning i de nye rammer og efter at biblioteksforbundet havde fået en rimelig dækning med personalet i alle afdelinger, fik jeg kræfter til at genoptage en gammel interesse for dansk historie. Nu har jeg så i 15 år deltaget i kurser og studiekredse hos lederen af Byhistorisk Arkiv i Esbjerg med emner som arkivkundskab, dansk politisk historie, Sønderjylland, Skånes historie etc. suppleret med udflugter. Det var ca. 100 timer hver vinter.

Min karriere har været præget af en udvikling parallelt med den kommunale, d.v.s. sammenlægning med landsognet i 1963, her ca. 1000 indb., i 1970 storkommunen – 3 1/2 landkommune lagt til, her ca. 6000 indb., og så i 1973 biblioteksforbund med Blåbjerg og Blåvandshuk kommuner. Her ca. 10.000 indb.

Set i bakspejlet hos mig personligt nu 26 år efter blev biblioteksforbundet en succes. Det var en oplevelse for mig at være med ved planlægningen af dette fællesskab. Jeg havde mange bekymrede tanker derom, da vi gik igang allerede et par år før, og jeg følte mig helt på »Herrens Mark«. Der var ikke andre biblioteksfællesskaber at sammenligne os med. Ideen kom helt fra politikerne, specielt fra Vardes borgmester (Chr. Nielsen), sådan har jeg tolket det. I øvrigt henviser jeg til jubilæumsskriftet.

Mit job som biblioteksleder blev nu sat på prøve for alvor. Ved planlægningen fik jeg en vældig støtte hos den daværende børnebibliotekar Margit Christensen, som desværre rejste i 1972. Der var mange drøftelser med Centralbiblioteket i Esbjerg og Bibliotekstilsynet, som fulgte planerne med stor interesse. I erindringens lys er 1. april 1973

én af mine store dage, dagen for forbundets start. Foreløbig bibeholdtes de fleste af de gamle sognebiblioteker. De største filialer var bibliotekerne i Oksbøl, Nørre Nebel og Ovtrup. En bogbus blev anskaffet til betjening af mindre bebyggelser, ca 20 betjeningssteder. Et par sognebiblioteker blev nedlagt ved starten. Nogle af de hidtidige medarbejdere ved sognebibliotekerne fortsatte nogle år endnu.

Jeg mindes også alle de mange forhandlinger og de nye kontakter med dem udefra i de to kommuner. Næste »stjernedag« var da jeg blev 60 i november 1980 og byggeriet ved Varde rådhus gik i gang i disse dage.

Problemer har der naturligt nok været i mine mange år ved biblioteket. Det kan ikke undgås, både med dem i det daglige arbejdsliv og med dem »over« os. Diplomatiets kunst er vanskelig. Og jeg faldt nok i en gang imellem. Mit bagland har været godt. Jeg tænker på min familie – specielt hun, der både var chefens kone og ansat ved biblioteket. Hendes situation har nok været svær, men klaredes fremragende af hende.

Inden jeg helt nåede den rigtige pensionsalder besluttede jeg min afsked pr 1. Januar 1987. Jeg ville holde op mens »legen var god«. Jeg erkendte, at en endelig færdiggørelse af lokaler i det gamle rådhus i Varde til administration og magasiner sikkert ville strække sig over flere år på grund af 80-ernes stramninger af kommunens økonomi. Der var planlagt renovering af lokaler i det gamle rådhus til biblioteksformål alene.

Der skulle også være noget til min efterfølger at arbejde med. Jeg håbede også, at jeg havde en rest åndsevner til læsning ren »con amore«, til slægtsstudier, rejser etc. Lisbeth (pensioneret 1.9.85) og vi fik da også en del gode år sammen. Jeg blev alene i 1996 og er altså nu et godt stykke ind i den tredie alder og kan gøre status for mit liv. Jeg kan ikke sagligt vurdere, om det gik godt, mindre godt eller dårligt. Det kan jeg ikke give et klart svar på. Der tales så meget om at være lykkelig eller ikke lykkelig. Et forslidt ord. Et lykkeligt liv er der ingen, der har – helt bogstaveligt. »Livet er ikke det værste man har«. Lad mig slutte med et par citater, hvad to kendte forfattere siger om lykken:

Men lykken er ikke, at livet lykkes,
men det, vi kommer ud for.
(K.E.Løgstrup)

At vi går en tur og kan sidde og snakke.
Hver eneste dag er livet, hvad der sker.
Ikke at det lykkes.
(Johannes Møllehave)

Knudsen'erne har præget historien

Af Hans Sigfred Knudsen

En udbredt hobby i USA har i nogen tid været at jagte forfædre, som mange amerikanere ikke ved nævneværdigt om, når de kommer få generationer tilbage. Undertiden kan det være vanskeligt at hitte landene, som første generations amerikanere kom fra. Og yderligere kompliceret bliver det, hvis i værste fald 16 tipoldeforældre tilhørte lige så mange nationaliteter.

Folkeregistre efter dansk mønster findes ikke i USA, og gamle breve, som kunne være ledetråd til fortiden, er sjældne i et land, hvis indbyggere ofte skifter bopæl, vant som de er til at rejse hen, hvor muligheden for beskæftigelse er størst. Og når fremtiden hidtil har været betragtet som den vigtigste dimension af tilværelsen, er det ikke mærkeligt, at mange amerikanere, som i dag vil vide noget om deres "rødder", føler sig som balloner uden bardun.

Det amerikanske samfund er imidlertid nu ved at være så sat og så velhavende, at der er tid og råd til et tilbageblik. Men hvad er der ved at ske bagud f.eks. over ens egen fortid, hvis der et århundrede tilbage kun er en renvisket tavle at se på?

40 mill. har fået tilbuddet

Men de rådløse tilbydes omgående "hjælp". Næppe er interessen for fortiden opstået, før også folk med sans for forretning har vejret muligheden for at tjene penge.

Et af de mest effektive firmaer, som tilbyder folk at skaffe dem en fortid, er Halberts Inc. (fornavn Nancy L.), Bath, Ohio. Hidtil har 40 millioner amerikanere fra dette postordrefirma fået at vide, at der til deres efternavn kan skaffes et "exclusive an particularly beautiful" våbenskjold.

Omkring fem mill. amerikanere har haft formodning om, at de er udsprunget af aristokratiske familier i Europa, og har henvendt sig til Halbertpostordrefirmaet, som solgte køkkenservice og mønter, før det begyndte at "gøre" i fortid.

For 2,95 dollars kan håbefulde få oplysning om deres våbenskjold og selve skjoldet i valnødtonet plast til at hænge på væggen koster 29,95 dollars. Firmaet oplyser, at 80 pct. af USAs befolkning har efternavne, som kan forbindes med et våbenskjold. Og er man først kommet i besiddelse af et, kan man for 20-30 dollars få følgende effekter med våbenskjold: Brevpapir, vækkeur, fotoalbum, sypose og bibel.

Det rene humbug

Min halvbroder Jørgen med det borgerlige navn Knudsen rejste som 16-årig til USA i 1913. Han blev senere amerikansk statsborger og ændrede sit navn til Knudson. Vor fælles mor giftede sig to gange til Knudsen-navnet. Jørgens far var smed i Hygum i Sønderjylland, og min var møller i Billum vest for Varde.

For nogle år siden blev Jørgen opmærksom på Halberts tilbud, sendte 29,95 dollars og fik promte tilsendt Knudsenernes våbenskjold med løve og hjelm tillige med en "historisk" rapport.

Det gik hurtigt op for ham, at det var det rene humbug for at bruge en verdenskendt amerikaner, Henry Fords, gennemtrængende terminologi. Og han sendte begge dele til mig som en kuriositet, der appellerer til ens humoristiske sans, når man tilmed har fusket lidt med slægtsforskning.

I den såkaldte historiske rapport anføres, at oplysningerne om Knudsen-våbenskjoldet er hentet fra de ældste heraldiske arkiver. Centret i skjoldet er forkroppen til en løve. Og over den en hjelm med lukket visir. Den kan til nød tages til indtægt af min bror på grund af hans smedeforældre. Løven har jeg vanskeligere ved at føje til mine forældres mølleri og husdyrhold.

Desværre, skriver Halberts, mangler våbenskjoldet "Knudsen-slægtens" motto, og det anføres, at disse fyndord tit er en videreførelse af tidligere og mere militante generationers krigsråb.

I de 100 år, min familie har heddet Knudsen, erindrer jeg heller ikke at have hørt, at noget bestemt krigsråb blev brugt, når familiens mandlige medlemmer sloges på Billum kro. Derimod havde min far-

mor, som ikke var en ægte Knudsen, men hed Andrea Dorthea Jeppesdatter, det mundheld, at "man skal aldrig være rådvild". Og jeg vil gerne foreslå den Knudsen-gren, jeg selv tilhører, at vi ophøjer det til krigsråb.

6160 gange Knudsen

Halberts giver en forklaring på Knudsen-navnet. Det skal være af norsk og dansk oprindelse og betyder "Søn af Knud (hvidhåret)". Navnet har flere variationer, oplyser Halberts, og af de følgende eksempler er der grund til at studse over nogle: Knudsen, Knud, Knudsens, Knuds, Knut, Nott, Knutt, Knuttes og Knudsons.

I alt bærer 1925 familiefædre i USA Knudsens-navnet, og med et gennemsnit på 3,2 personer pr. familie betyder det, at 6160 personer kan smykke sig med "det gamle og fornemme Knudsen-navn".

Skønt dette tal er forholdsvis lavt, har Halberts fundet ud af, at det ikke sætter nogen grænse for "de mange vigtige bidrag, som enkeltindivider af Knudsen-slægten har tilført historien".

Inden at være nået halvvejs gennem den historiske beskrivelse, gribes man af dens fantastiske intetsigenhed. Og deri giver Halberts en ubetinget ret! Det sker i den historiske rapports sidste par linjer. Hvormed firmaet sikrer sig med eventuelle søgsmål og giver indehaveren fuld garanti for, at 29,95 dollars er smidt ud i den blå luft.

Sort på hvidt står, at "ingen genealogisk repræsentation er antydet eller tiltænkt med beskrivelsen, og at den ikke repræsenterer nogen individuel slægtslinje eller noget stamtræ".

Når Halberts kan tage så mange i skægget, hænger det som sagt sammen med det minimale kendskab, mange amerikanere har til genealogi. De færreste ved, at i f.eks. Danmark blev almuens børn for godt 100 år siden kun navngivet ved fornavne. Efternavnet, der føjedes til, var faderens fornavn med et -sen efter. Således hed min farfar Knud Nielsen og hans farfar Knud Christiansen. "Opnævnetyranniet" er skyld i, at vi til sidst fik Knudsen som permanent efternavn.

En amerikansk journalist har kigget Halberts over skuldren og fundet ud af, at firmaet bruger 30 heraldiske standard-symboler. Og en bærer af f.eks. det kongelige Bourbon-navn fra 1100-årene kan blive vidne til, at en, som tog navnet efter at have set eller drukket en flaske Bourbon whisky, får et våbenskjold mage til hans!

Hans Sigfred Knudsen med det diskutable vaabenskjold.

Fra min Barndom paa Varde Nørremark

Af Niels C. Nielsen, Fremont U.S.A.

Fra min barndom paa Varde Nørremark.

Under besøg hos mine brødre i de senere aar er samtalen naturligvis tit faldet paa vor barndom ude paa Nørremarken. Og eet kunne vi altid enes om, og det var, at vi faktisk havde haft det dejligt. Vor kære mor og far var begge arbejdsomme, gode mennesker, som ville vort bedste. Godt nok var vi engang imellem lidt misundelige paa nogle af vore skolekammerater fra byen, som, naar de om eftermiddagen kom hjem fra skole, kunne gaa paa skallefiskeri ved aaen, eller lege i Arnbjerg eller spille fodbold, mens vi, naar vi kom hjem maatte skifte tøj og ud i planteskolen og hjælpe til. Meget af tiden lugede vi, og ukruddet blev samlet sammen til kompost. En overgang var vi plaget af muldvarpe, saa jeg fik en tjans med at sætte fælder for dem. Far betalte mig fem øre per muldvarp, og saa flaaede min bror Aksel og jeg dem, og spilede skindene ud paa et brædt med smaa søm, saa de kunde tørre. Naar vi saa havde et dusin eller flere, tog vi dem ind til garver Wasseen i Nørregade, som betalte os 15 øre per stk. Jeg husker engang, vi kom ind i butikken med skind, ville de ikke give os mere end 10 øre, Aksel og jeg kikkede lidt paa hinanden, Nej, det kunne vi ikke gaa med til, og saa gik vi med vore muldvarpeskind. Et par uger senere prøvede vi igen, og halleluja, vi fik igen 15 øre per stk., og saa var vi godt tilpas.

Hver gang vore marker blev pløjet, kom der altid en del sten og ben frem, som saa blev samlet sammen, stenene kom paa stenstakken, og brugt til brolægning eller cementarbejde, og benene solgte vi drenge til Møller Busk, der malede dem til benmel. Far fortalte, at vore agre i sin tid blev brugt som byen's affaldsplads, derfor de mange ben. Fra tyverne tror jeg, husker jeg en lille sang:

Hvis du har en gammel kasserolle, et stykke staaltraad og en Hummerklo, og hvis din taalmodighed kan holde, saa kan du lave dig en radio. Sæt en tændstikæske for dit øre, og tænk saa skarpt paa ligegyldigt hvad, og hvis du derpaa ingenting kan høre, saa skal du bare være dobbelt glad. Vers 2: Folk som bruger kun en daarlig pære, de kan naturligvis ej spænde vidt, Nej der skal fire til, og helst lidt svære, men saa kan man ogsaa ta' Madrid. Med en højere Konsekvens forstærker og en spole paa trekvart ampere, mange gaadefulde hyl man mærker, naar man kommer en station for nær. Der var flere vers, som jeg har glemt, enden paa eet af dem husker jeg dog: Man altid Orlogsværftet finde, hvis man ikke finde kan Paris, eller ogsaa faar man Kerteminde, hvor der netop slagtet bli'r en gris. Jeg er næsten sikker paa, at det ikke var denne sang, som inspirerede os, men Aksel og jeg blev paa et tidspunkt meget interesseret i radio, og saa fik vi brug for vore smaapenge. Fra cyklecompagniet i Esbjerg købte vi byggeplan og dele til en eenlampe radio med hovedtelefon, og vi fik den sandelig ogsaa til at virke. Det næste skridt blev saa at lave en kraftigere tre lampe radio med højttaler, det havde vi ogsaa held med, og saa blev far, som ellers havde betragtet vort foretagende med lidt skepsis, ogsaa interesseret og købte en fire lamper, phillips, tror jeg.

Foruden planteskoleartikler havde far ogsaa agre med kartofler, hvidkaal, blomkaal, gulerødder og rødbeder o.s.v, og om sommeren mange bær, og vi drenge blev dygtige til at plukke baade jordbær, ribs og solbær. Hver torsdag i sommermaanederne stod far paa torvet i Varde med sine produkter, Han havde fast stadeplads imellem gartner Laurids Sørensen og frugthandler Jørgensen fra Fyn, samme Jørgensen havde en vis lighed med den bekendte tyske Grev Moltke, bl.a. et stort overskæg, en torvedag kom en Vardedame forbi og kikkede paa kasserne med pærer, "er det ikke Grev Moltke" spurgte hun, "Nej, det er frugthandler Jørgensen fra Fyn" svarede han med et lunt smil.

Vi drenge bragte grøntsager rundt til Vardefruerne, vi havde vore "gode steder", hvor vi vidste, der altid vankede en femøre eller en tiøre i "drikkepenge" og dem kappedes vi naturligvis altid om. Bagved vor stadeplads over mod Landmandshotellet holdt grisehandlerne til, og vi blev godt kendt med de lokale, Lykke Sørensen, Mads Nielsen

og Niels Frandsen, glante mennesker, ved middagstid pakkede vi sammen, og saa gik forresten turen op gennem Smedegade til Peder Arnbjerg's Træskobutik, han solgte nemlig ogsaa lidt grøntsager, og saa fik han, hvad vi havde tilovers, til en extra god pris, saa han kunde lave lidt profit paa det, Vi havde til at begynde med kun een hest, senere fik vi to, og saa havde vi fire køer, nogle kalve, svin, høns og duer, der skulde foder til, saa om sommeren bjergede vi hø, først i engen nede ved Bellevue, senere ude ved aaen overfor Toftnæs Banker, naar vi havde faaet høet "bjerget", satte vi ungkreaturer paa græs derude, de skulde kikkes til hver dag, og det gjorde jeg, saa havde jeg naturligvis en sætsnøre sat ud i aaen. Jeg cyklede derud hver dag, og en aften, da jeg røgtede min snøre, var der bid, og jeg halede en god fem punds gedde i land. Paa vejen hjem ad Kærvej mødte jeg vognmand Jørgen Pedersen fra Nørregade, en god ven af familien, han var paa vej ud i Kæret med sine køer og holdt mig an, da han saa gedden, "Jeg vil gi dig to kroner for den" sagde han, "Jamen, maa jeg godt lige først tage den hjem og vise dem den", sagde jeg. "Det er i orden", sagde han, og saa var den handel sluttet. To kroner, det var sørme "slet ett saa ringg".

Far havde jo i 1906, -7, og -8 været i Amerika, og han fortalte gerne om sine oplevelser i Wisconsin, og ved sin ihærdighed, var han, da han kom hjem igen, i stand til at købe det lille husmandssted ude på Nørremarken og begynde egen forretning. Han var god til at fortælle, og til langt op i alderen, var den 26. December,- hans fødselsdag, reserveret børnene, de små fra nabolaget og de små i familien, til chocolade og eventyr, han var deres bedste ven. Uden tvivl har hans beretninger en hel del at gøre med, at jeg selv fik udlængsel og kom til USA. Han var dygtig til at "læse højt" - jeg husker en vinter, hvor vi fik Jules Verne's "Jorden rundt i 80 dage", et lille afsnit per aften. Mor var født i Sig, og uddannet til lærerinde og kom som sådan til Ho Skole, hvor hun lærte far at kende, kort før han tog til Amerika. Egentlig tror jeg, far gerne ville være blevet i USA hvis han havde været i stand til at overtale mor til at emigrere, men det var hun slet ikke så begejstret for, så det blev i Varde, de fik deres virke og seks drenge: Anker, Carl, Niels, Aksel, Christian og Johannes. Jeg har vist forresten altid haft lidt eventyrlyst. En søndag i sommeren 1917 var far og mor taget med toget til Sig for at besøge mor's forældre, vor

pige Karen havde lagt mig ind på sengen, jeg skulle have en middagslur, men i stedet for stod jeg op og red på min kæphest ind til byen, om ad Nørrevoldgade og ud ad Kærvej til en fenne, hvor far havde et par ungkreaturer gående på græs, jeg kendte vejen, for når far hver anden dag kørte ud med frisk vand til dyrene, kom jeg med i den lille gule vogn. På vejen tilbage drejede jeg imidlertid forkert ved Vesterport, og her fandt nogle gode mennesker så en lille grædende dreng. Man havde spurgt mig om min far's navn, det kunne jeg ikke klare, men jeg kunne fortælle dem, at vi havde en pige, der hed Karen og en hest, der hed Brune, det faldt en af dem så meget for brystet, at han kaldte mig en torsk. Alt imens var der blevet igangsat en større eftersøgning ude på Nørremarken, far og mor var blevet kaldt hjem fra Sig, men alt endte i fryd og gammen, da far hentede mig på politistationen. Far fortalte mig senere, at jeg på vejen hjem brokkede mig over, at en mand ude ved Vesterport havde kaldt mig en torsk. Lærerinden i vor mor hang ved, og jeg tror, at vi alle seks kunne læse, før vi kom i skole, ja, og skolebygningen, hvor jeg begyndte, ser ud den dag i dag, som da jeg fik Frk. Bjarnesen som lærerinde i første A. Jeg var som tiårig i fjerde klasse, og vi var nogle stykker, som gerne ville op i mellemskolen, det kunne lade sig gøre, hvis vi var i stand til at klare en optagelsesprøve, så Frk. Bjarnesen gav os, nogle ekstra forberedende timer efter skoletid, hjemme på Bastrupsvej, og vi bestod alle prøven og kom i mellemskolen. Frk. Bjarnesen, lærer Traberg og lærer Hoffman husker jeg bedst, og med respekt og glæde. Langs indkørselen til vort gamle hvidkalkede hus stod fire store poppeltræer, og da jeg var en 10 - 11 år gammel byggede jeg oppe i toppen af det højeste en lille platform med gelænder omkring og et par små bænke, en flagstang med vimpel stak op over toppen af træet, der var en fin udsigt deroppefra, og vi drenge havde megen fornøjelse af mit "signaltårn", som vi kaldte det. Ringkøbingvej var i min drengetid ikke altid lige farbar, mange gange i vintertiden lagde sneen sig i driver tværs over vejen, så blev f.eks. mælken fra gårdene nordpå til Varde Andelsmejeri befordret med slæde, og flere steder måtte køretøjet bort fra vejen og ind over markerne, sommetider måtte man klippe et hegn her og der for at komme igennem. Så snart det var muligt, blev snekasterne, som regel arbejdsløse fra byen, udkommanderet for at rydde vejen, mange gange blev vejene så glatte, at vore heste måtte

have skoene "broddet", så de kunne holde balancen. Vejmaterialer var dengang sten, grus og sand, senere kom asfalten, men jeg husker en våd forårsdag, da en stor tung lastbil med kædetræk og fast gummi på hjulene "kørte fast" lige udenfor vort hus, det tog en dagstid for folk med heste og dunkraft at få den frigjort. Vor lokale vejmand var en flink fyr, som altid havde et godt ord til os drenge, han sad tit dagen lang på sin trebenede stol, bag sin trekantede skærm og slog skærver, skærmen var lavet af tre ret tynde stolper, bundet sammen i toppen, hvortil chilesalpetersække var fastgjort, så de dannede et lille læskur, der "gav ly for regn og slud".

Lige over for vort hjem, på den anden side af Ringkøbingvej, boede vor nærmeste nabo, Jes Christensen og hans kone Abelone samt hendes bror Karl, som hjalp til med at passe hesten Klaus, en fire-fem køer, et par grise og en flok høns. Karl's ører manglede yderkanterne, frostskade mente man, rare folk var de, og de holdt meget af at snakke med os drenge fra gartnerens overfor, selv havde de ingen børn. Abelone holdt haven i ekstra fin orden og nød at vise os sine smukke blomster, og der vankede som regel et stykke "kandis", sommetider med snor i, eller en småkage. De havde som unge haft en gård ude på Varde Vestermark, som brændte, og da de var op i årene, velsagtens først i tredserne, valgte de at gå på "aftægt" herude på Nørremarken, men de talte tit, og med en vis stolthed om årene "o æ goer". Kom vi derover om aftenen, sad de som regel alle tre i stuen, hvor de havde hver sin bestemte stol, og Abelone strikkede sokker til mandfolkene. Hun havde selv spinderok, og spandt garnet. Ved gavlvæggen stod en stor kommode med mange skuffer og fint indrammede familiebilleder stod ovenpå. Midt i stuen stod et stort bord, og på gulvet under det lå der garvede lammeskind, som vi fik lov til at ligge på, og det var lige sagen. Fra deres soveværelse husker jeg en stor gammeldags seng, fra en krog i loftet over den hang et stykke reb med et håndtag, som man tog fat i, når man skulle af sengen. Karl havde kammer ovenpå i gavlen. Det lille landbrug blev passet med omhu, og hesten Klaus var Jes's stolthed og den største og flotteste i nabolaget. Når Jes skulle "til bys" fik Klaus altid en ekstra børstning, og så gik turen altid ind til købmand Hans Nielsen i Vestergade, hvor Klaus blev spændt fra og sat på stald, mens Jes forrettede sine ærinder og gjorde indkøb. Lidt ind mod byen, kort før Nr. Nebelbaneoverskæringen, lå en lille ejen-

dom, "Fredebo", og det ligge der endnu, og Fru Dorthea Larsen bor der, men i min drengetid var det Theodor Smidt og hans kone Marie som boede der. De havde tidligere ejet "Vardegård", lidt længere nordpå, men drev nu et lille landbrug med en hest, nogle kreaturer, svin og høns. Det var også dejlige mennesker, og her hentede vi Ribe Amtstidende, det lokale venstreblad, sidst på eftermiddagen, så behøvede avisdrengen ikke at gå helt ud til planteskolen. Marie havde altid en småkage og et godt ord til os børn, når vi kom efter avisen. Deres hus og en ældre sort lade på Varde Nørgårds mark var de eneste bygninger mellem vort hjem og banelinien, og så husker jeg, der stod et eneste træ i vejgrøften, ja det var faktisk bare en stor busk, men i vintertiden når det blev tidligt mørkt, gik vi altid i en stor bue udenom både "æ busk" og den sorte lade, vi mente at der sommetider var "bosser", landevejens riddere, der sov i laden eller under busken, og dem ville vi helst undgå at mødes med. "Nebelgrisen" blev dengang trukket af et lille damplokomotiv, og om sommeren skete det af og til, at gnister fra dets skorsten antændte det tørre græs langs banelegemet. Lige på den anden side af banelinien ind mod byen boede Politibetjent J.E. Andersen og hans familie. Konen hed Anne, men blev aldrig kaldt andet end Madam Andersen, de havde tretten børn, men i min drengetid var de ældste allerede kommet hjemmefra, jeg husker dog Anders, Peter, Inger, Viggo, Søren, Karen, Marie og den yngste Hans Christian. Vi fulgtes ad til skole med de yngste, og de var vore bedste venner. Hans Christian blev skorstensfejer, Søren postbud, Viggo købmand, først i Østergade, senere i Vestergade lige overfor Varde Bank, og Peter blev vognmand i Mejls. Hvordan landbetjenten og hans Kone klarede økonomien forstår man knapt, og det har sikkert også knebet engang imellem, men det gik. Andersen var meget interesseret i opdræt af racehøns og fik mange førstepræmier på fjerkræudstillingerne, især for sin flotte brune italiener haner, han havde også to sorte dobberman politihunde, Max og Bella, som bl.a., var med i eftersøgningen, da en 2 - 3 årig nabodreng løb hjemmefra i 1917, og blev fundet ude ved Vesterport. Andersen var ikke så lidt af en foregangsmand, familien var den første i nabolaget, der fik en grammofon, vi drenge var målløse, første gang vi hørte maskinen tale og spille melodier, og da Viggo og Søren blev gamle nok til at få kørekort, var Andersen også den første til at få bil. Den første var en Opel

med håndbremse og gearstang monteret på siden af bilen, håndtagene såvel som båt båt hornet og de store flotte forlygter var af messing, og man satte en ære i altid at have dem skinnende blankpudsede. Senere fik de en engelsk "Commonwealth", jeg husker, vi havde vrøvl med at udtale navnet. En søndag lejede far Søren til at tage os alle på en tur til Rousthøje, det var alletiders. Madam Andersen's have var også noget helt for sig selv, alt groede godt med den gode hønsegødning, og hun havde mange sjældne blomster og buske. I et hjørne ned mod banelinien, var der en lille guldfiskedam, og et år fik vi besked om ikke at komme for nær på den, for et par gråænder havde bygget rede tæt ved. Udklækningen lykkedes, og vi havde megen fornøjelse af at iagttage ællingerne, til de blev flyvefærdige. Vor daglige skolevej gik jo lige ned ad Ringkøbingvej, Nørregade og Grydergade, så vi blev godt bekendt med alle beboerne på ruten. På vejen ind mod byen lå Phonix møllen ved Møllevej, lige nord for Markedspladsen, og lige før man kom til Nørreport, på vestsiden, stod det flotte vandtårn, lidt tilbage fra vejen, og det gamle ridehus, en stor bindingsværksbygning, lå nærmere Ringkøbingvej med gasværket og vandværket lige bagved ud mod Lerpøtvej. På hjørnet af Storegade og Nørregade lå Hotel Damkjær, der var køkken i kælderen, og når der blev kogt rødkål, kom den herligste duft dernedefra. Foruden Hotel Damkjær havde vi på det tidspunkt i Varde også Hotel Dania og Hotel Platzborg, og alle tre havde hestetrukne, komfortable hotelvogne, som tog gæster til og fra hovedbanegården. Kuskene var iført uniform og flot kasket. Lidt længere nede i Nørregade lå Andelsmejeriet, og lige ved siden af havde bager Anthonius Hansen bageri og udsalg. I sommertiden solgte de vanillieis, og for en femøre fik vi drenge en flot isvaffel og et stort smil fra den senere Fru Mikkelstrup, som sammen med den altid venlige Fru Bager Hansen passede butikken. Der var hele tre købmænd i Nørregade dengang: Købmand Johansen, Købmand Mouridsen og Købmand Marius Nielsen, jeg gik i mellemskole med Åse Nielsen, en datter, hun var meget dygtig i skolen, og en sød pige. I Grydergade lå den Palludanske Gård, og når man her var i gang med at riste kaffebønner, var der den dejligste duft i gaden. "Mads ve æ kjærk" boede lidt længere henne, og så lige omkring "den gamle skole" lå brandstationen, kirken, rådhuset, den gamle kirkegård og frimurerhaven, som var skolen's sportsplads, og hvor om søndagen V.G.F., Varde Gym-

Den gamle kirkegård - maleri af Andreas Møller.

Klitter - maleri af Andreas Møller.

nastikforening spillede drabelige fodboldkampe med Max Jensen som målmand og L. Jessen Madsen, Johs. Simonsen og Kaj Lundkvist som top spillere. I de koldere vintre overrislede man Frimurerhaven og lavede en fin stor skøjtebane til stor fornøjelse for børn såvel som voksne løbere. Når jeg engang imellem besøger det gamle land, tager jeg altid en tur på kirkegården til mine forældres grav, og så tilbringer jeg forresten som regel en formiddag med at vandre omkring og "hilse på" gamle bekendte fra min drengetid, det bringer gode minder frem. Min bedste ven og skolekammerat, Gunner Clausen er begravet her, han døde som ganske ung, og det gjorde et stærkt indtryk på mig. En gammel ven, cementstøber Thomsen, havde i sin tid fundet en køn stor sten på heden nord for Varde, den blev gravet fri og "gemt", for den skulle sættes på hans grav, når den tid kom. Og der står den.

Jeg har ofte tænkt på, hvad der monstro er blevet af mine gamle klassekammerater fra skoletiden i Varde, kun to af dem har jeg haft forbindelse med gennem årene, Leon Mathisen og Rupert Iversen, og nu er de desværre gået hjem til de evige jagtmarker.

Et hus og en by runder de 125 år

Tekst og tegning: Olaf Bak

Enhver by har som bekendt en begyndelsesdato, og for Brammings vedkommende ligger denne ikke længere tilbage, end at man ved en hel del om den.

Huset, der runder de 125 år, er stationen. Det hele begyndte nemlig - så at sige næsten på bar hede - da jernbanen anlagdes og åbnedes for trafik d. 3. okt. 1874. Dermed var, viste det sig, startskuddet til en bydannelse givet.

I hvilken rækkefølge byhusene blev opført, vides ikke med sikkerhed, og de fleste af dem er da også borte nu.

Men byen opstod, og rent administrativt kom de første årtier til at give en del bryderier, når noget skulle vedtages eller ordnes vedr. byens struktur såsom anlæggelse af gader, gadebelysning m.v.

Forholdet var nemlig det, at byen voksede op omkring en oldtidsgravhøj, et punkt hvor 3 sogne eller kommuner mødtes, nemlig Bramming, Hunderup og Sneum.

I sådanne tilfælde skulle altså 2 eller 3 sogneråd give sit besyv med, og som regel berørte sagerne de respektive kommuners pengepung. Man var jo i det vestjyske, og den åbnedes kun, når det var absolut nødvendigt.

I 1930-erne begyndte indlemmelserne af byområderne fra de pågældende kommuner at finde sted. Og så kunne Bramming selv bestemme, hvad der skulle ske.

Vedr. Nybyggerbyens begyndelse ligger det helt fast, at der i 1874 på stedet kun var den gamle, nu nedrevne Kikkenborg Krogård, og et par hundrede meter øst herfor placerede man stationen, som siden er udvidet ad flere gange.

Er der begrænset viden om de første huse i byen, ved man til gen-

gæld intet som helst om, hvorfra de første indbyggere kom, eller hvad de var beskæftiget med. Men der må have været en del håndværkere imellem, for folk skulle jo have noget at bo i.

Byen blev ret hurtigt et vigtigt jernbaneknudepunkt. I 1875 anlagdes banen mod syd, i 1915-16 banen mod nord, og stationen stak nu sine jernarme ud til alle fire verdenshjørner og blev en væsentlig arbejdsplads for adskillige af byens indbyggere.

En mærkbar udvikling i byen fandt sted i 1890-erne, hvor der byggedes mange huse, heraf flere 2-etagers.

Derefter indtrådte en stille vækst, og den fortsatte til efter fredens indtræden i 1945.

Fra da af kom der gang i boligbyggeriet med især Bramming Boligforening som primus motor, og den har p.t. ca. 500 boliger i Bramming by.

Privates og håndværksmestres byggeaktivitet fulgte i kølvandet, ikke mindst på grund af at kommunen sidst i 1940-erne begyndte at opkøbe jord til udstykning af grunde - og i de glade tressere gik det for alvor stærkt med afsmitning til de følgende årtier. Og i jubilæumsåret har byen ca. 7100 indbyggere.

Misstemning

Op omkring århundredeskiftet opstod der en del spænding og misstemning mellem beboerne i opkomlingen omkring stationen og sognets hidtidige centrum: Nørå.

I Nørå Skole (opført 1823) holdt sognerådet fortsat sine møder, og det begyndte nybyggerbyens beboere nu at brokke sig over, for nu anså de efterhånden byen - der i 1895 havde ca. 600 indbyggere - for at være sognets centrum, så det lignede ikke noget at holde disse møder 3-4 km borte. Møderne blev da også i begyndelsen af indeværende århundrede efterhånden flyttet til Bramming.

En sådan flytning var - også omkring århundredskiftet - tilfældet med de store, årlige markeder. De var hidtil blevet afviklet i Ålbæk. Bramming blev nu hjemsted for disse, der samlede mange både dyr og mennesker på markedspladsen - hvor nu rådhuset ligger. Markederne ebbede ud midt i århundredet. Foruden at være jernbaneby har Bramming slået sit navn fast som en møbelby. Den spæde start herpå var den nu nedlagte Bramin Møbelfabrik, som begyndte i 1911.

Et andet særpræg ved byen kan siges at være de mange kolonialhandlere, der fandtes. I 1906 var der 5 købmænd, i 1921, da byen havde 2100 indbyggere, var der 9 købmænd og 1 brugsforening, i 1960, da der var 2900 indbyggere, var der 12 købmænd og 1 brugs, i 1999, da byen har ca. 7100 indbyggere, er der 5 supermarkeder og en Super-1-Købmand - og der bygges parcelhuse af karsken bælg.

Kilde: Arkivalier i Bramming Byhistoriske Arkiv.

Hovedfiguren i den jubilerende by er Bramming Station, som i år runder de 125 år. Kontroltårnet, hvorfra det hele styredes, er nu ude af brug. Det hele styres fra den store naboby i vest: Esbjerg. Men der passerer stadig mange tog gennem Bramming.

Indholdsfortegnelse:

Erindringer fra en tid med luftfart 9
Hans-Jørgen Eriksen, Varde

Hans ville jo til søs 23
Hans Sigfred Knudsen

Hvordan laver man en Københavner om til en jyde..... 27
Gustav Holgersen, Varde

Under tagspærene 35
Claus Thinghøy

Hvorfor og hvordan bliver en vendelbo vestjyde 43
Speciallæge Margot Bøving, Varde

Min Barndoms - jul 59
Preben Simonsen, Varde

Julen 1930..... 65
Carl Emil Lauridsen, Varde

Hvor himmel og hav mødes..... 67
Maren Haulrig Lorentzen, Vejle

Kalajdoskopiske fraser..... 70
Rektor Axel Momme, Esbjerg

Bal i den Borgerlige..... 81
Thyge Clausen, Varde

Oplevelser i Shellsvinget 97
Hilda Sørensen, Varde

Kvindeliv..... 101
Annelise Søndengaard, Elsted

Østjyde bliver Vestjyde. 45 år i Varde 115
Ole Rand Jørgensen

Knudsen'erne har præget historien 123
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Fra min Barndom paa Varde Nørremark 127
Niels C. Nielsen, Fremont U.S.A

Et hus og en by runder de 125 år 136
Olaf Bak, Bramming